

מתוך הקדמת המחבר: ועיניכם תראינה בנים בני כשתילי זתים סביב לשלחנם,
חכמים ונבונים, ובתים מלאים כל טוב, גם עושר גם כבוד לא יסופו מזרעכם

גליון

זרע שמשון המבואר

פרשת בראשית

אות א

דרוש מתוך הספר המסוגל 'זרע שמשון' שחברו הגאון המקובל

האלוקי חסידא קדישא רבנו שמשון חיים ב"ר

נחמן מיכאל נחמני זלה"ה

מח"ס 'זרע שמשון' ו'תולדות שמשון'

שחי לפני כ-300 שנה בתקופת ה'אור החיים' ומקום קברו לא נודע

והבטיח שהלמוד בחידושויו וספריו יזכה לישועות בבני חיי ומזוני

גלב"ע ו' אלול תקל"ט

דרוש מנוקד ומבואר בתוספת ציונים והארות

יו"ל על ידי מוסדות זרע שמשון

שע"י האיגוד העולמי להפצת תורת זרע שמשון

הוצאת והפצת קונטרס
'זרע שמשון העבואר'

נתרם
לזכות והצלחת

דניאל אורי
בן רג'נה מלכה

שיראה הצלחה וברכה
בלי גבול ובלי עדה בעסקיו
בכל העולם
ויתקיים בו הפסוק
"ופרצת יעה וקדעה"
צפונה ונגבה"

לשיתופיות של ברכה בכל עת
מוקד זרע שמשון

ארץ ישראל 02-80-80-500
ארה"ב 347-496-5657

יו"ל ע"י האיגוד העולמי
להפצת תורת
"זרע שמשון"

לקבלת הגליון נא לשלוח למייל:
zera277@gmail.com

ארה"ב

הרב מנחם בנימין פאשקס
ZERA SHIMSHON
C/O B PASKESZ 1645 48 ST
BROOKLYN NY 11204
347-496-5657
mbpaskesz@gmail.com

ארה"ק

הרב ישראל וילברברג
05271-66450

ניתן לשלוח תרומות והנצחות
לזכות ולע"נ ולקחת חלק בהוצאות
והפצת הגליונות והספרים.

ניתן להפקיד בבנק מרנבטיל (17) סניף 635
מספר השבוע 71713028 ע"ש זרע שמשון,
כמו כן ניתן לתרום בכרטיס אשראי

וזכות הצדיק ודבריו תורתו הקדושים וכן מכל
צדה וצוקתו, ויושפע על הלומדים ועל המטייעים
בני חיי ומוזני ועל טוב סלה
כהבטחתו
בהקדמת ספריו.

הודעה ובקשה!

השתדלנו להעניק בדבריו רבנו ולבארם כראוי עד הוכן שמשנת ידינו, אולם דבריו רבנו עמוקים מני ים ואין בכוונתנו כלל להתגדר ולומר שהשגנו את עומק דבריו ודעונו, ובדאי לא לקבוע במה שנכתב שזה הפירוש המוחלט בדבריו, ולכן אנו פונים אל כל הלומדים וחי' שבאם תמצאו דברים שאינם כראוי ואינם עולים בקנה אחד עם דברי חז"ל או רבותינו הקדושים, בדאי לא על רבינו הקדוש וז"ע יהיה תלונתכם כי אם עלינו, ובקשתנו שטוהא לטי מהלומדים אשר יכן וימצא פירושים ודרכים יותר ראויים בהבנת דברי רבינו, אא מנטי שמיציאם לדינו כברי שנוכל לתקנם ולשלכם במהירות הבאות, ובוה יהיה חלקו עמנו בזיכוי הדברים.

כמו כן נשמח לקבל הערות והארות לשיפורים מכל סוג שהוא לתועלת הלומדים, וכן באם תמצאו טעות ושגיאה מכל סוג שהוא, אנא תיידעו אותנו על כך ותבואו על הברכה.

פְּרִשְׁת בְּרֵאשִׁית

א

יִתְהַלֵּל הַמֶּתְהַלֵּל וְיִדַּע הַשֶּׁפֶל, לִשְׂא בְרָכָה מֵאֵת ה' וְלִלְמֹד מִדַּעַת קוֹנֹה, לְהִתְחִיל כָּל מַעֲשָׂיו בְּרִמּוֹ הָרוֹמֵז לְשׁוֹן בְּרָכָה, כִּי שָׁם יֵצֵה ה' אֶת־
אֶת בְּרָכָתוֹ, בְּרָכָה וְחַיִּים עַד הָעוֹלָם. וְכֵן מְצִינוּ בְּמִדְרָשׁ יִלְקוּט (שְׁמִעוֹנִי בְּרֵאשִׁית רַמֵּז ב), לָמָּה הִתְחִילָה הַתּוֹרָה בְּבִי"ת, שֶׁהוּא לְשׁוֹן בְּרָכָה.

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְאֵד

א

הַתְּחִלַּת הַתּוֹרָה בְּאוֹת בִּי"ת רַמֵּז לְבִרְכָּה, וְהַתּוֹעֵלַת בְּבִרְכַּת הַדְּיוּט

שֶׁעַל יְדֵי רַמֵּז זֶה יֵצֵה ה' אֶת־אֶת בְּרָכָתוֹ, בְּרָכָה וְחַיִּים עַד הָעוֹלָם¹, שֶׁעַל יְדֵי שִׁיתְחִיל מַעֲשָׂיו בַּעֲנִין הַבִּרְכָּה, יוּכַל לְהַתְקִיִּים לַעוֹלָם.
וְכֵן מְצִינוּ בְּמִדְרָשׁ יִלְקוּט (שְׁמִעוֹנִי בְּרֵאשִׁית רַמֵּז ב)², לָמָּה הִתְחִילָה הַתּוֹרָה דּוּקָא בְּאוֹת בִּי"ת, לִפִּי שֶׁהוּא לְשׁוֹן בְּרָכָה - הַאוֹת בִּי"ת הִיא הָרַאשׁוֹנָה בְּתִיבַת 'בִּרְכָּה'. וּמִכֵּךְ יִלְמַד הָאָדָם הַמִּשְׁכִּיל, לְהִתְחִיל גַּם הוּא אֶת כָּל מַעֲשָׂיו בְּדַבָּר שְׁרוּמֵז לְבִרְכָּה, שֶׁעַל יְדֵי כֵן תִּשְׁרֶה עֲלָיו בִּרְכַּת ה'.

יֵשׁ לָאָדָם לְהִתְחִיל מַעֲשָׂיו בְּרִמּוֹז לְבִרְכָּה כְּמוֹ הַתְּחִלַּת הַתּוֹרָה

יִתְהַלֵּל הַמֶּתְהַלֵּל וְיִדַּע הַשֶּׁפֶל³, לִשְׂא בְרָכָה מֵאֵת ה', וְלִלְמֹד מִדַּעַת קוֹנֵה - כָּל 'מִתְהַלֵּל'⁴ שֶׁזֶכָּה לְחַכְמָה מִהַקְב"ה, יֵשׁ לוֹ לְהַשְׁכִּיל וּלְהַבִּין, שֶׁהַרְוֵצָה לְקַבֵּל בִּרְכָּה מִלִּפְנֵי ה', יֵשׁ לוֹ לְלַמֹּד מִמַּחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁל הַקְב"ה, וְלְהִתְחִיל כָּל מַעֲשָׂיו בְּרִמּוֹז הָרוֹמֵז לְשׁוֹן בְּרָכָה, כִּפִּי שֶׁהִתְחִיל הַקְב"ה אֶת הַתּוֹרָה, בְּאוֹת בִּי"ת הָרוֹמֵז לְבִרְכָּה, כְּדִלְהֵלֶן, כִּי שָׁם -

צִיּוֹנִים וּמִקּוּדוֹת

שֶׁנֶּחֱגוּ לַעֲשׂוֹת רַמְזִים לְסִימָן טוֹב, וְכַגּוֹן בְּהוֹרִיּוֹת (י"א, א) לַעֲנִין הַסִּימָנִים שְׁעוֹשִׂים בְּלִיל רֹאשׁ הַשָּׁנָה. רָאָה תוֹס' בְּבִרְכּוֹת (ז, א ד"ה שְׁאִלְמִי) לְגַבִּי קִלְלַת בִּלְעָם, שֶׁאִם הִיָּה מִתְחִיל לְקַלֵּל בְּשֶׁעָה שֶׁהַקְב"ה כּוֹעֵס, הִיָּה בְּכוּחוֹ לְהַמְשִׁיךְ לְקַלֵּל לְאַחֵר מִכֵּן. וּבִשְׁוִי"ת בֵּית יַעֲקֹב (סִימָן קצו) הִבִּיא בְּשֵׁם הָאֲר"י, שִׁישׁ לְלַמֹּד מִכֵּן לַעֲנִין הַטּוֹבָה, שֶׁכְּשֶׁמִּתְחִיל דְּבַר בּוֹמֵן טוֹב, יוֹעִיל זֶה לְהַמְשִׁיכוֹ לְאַחֵר מִכֵּן. וְכֵן כָּתַב בְּשׁוֹי"ת אִיזָן צִבִּי (סִימָן קכ"א). ז. לְשׁוֹן הִילְקוּט, דִּרְשׁ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן פִּזִּי וְכו', לָמָּה בְּבִי"ת, שֶׁהוּא לְשׁוֹן בִּרְכָּה. וְלָמָּה לֹא בְּאֵל"ף, שֶׁהוּא לְשׁוֹן אֲרִירָה. וּבִירוּשָׁלַיִם (חֲגִיגָה פ"ב ה"א) אֵיטָא, אִמְרַה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, אִינִי בּוֹרָא אֶת עוֹלָמִי אֵלֹא בְּבִי"ת, שֶׁלֹּא יִהְיֶה כָּל בְּאִי הָעוֹלָם אֲוִמְרִין, הֵיאָךְ הָעוֹלָם יִכּוֹל לַעֲמוּד וּנְבִירָא בְּלִשׁוֹן אֲרִירָה, אֵלֹא הֲרִינִי בּוֹרָא אוֹתוֹ בְּבִי"ת בְּלִשׁוֹן בִּרְכָּה, וְאוֹלִי יַעֲמוּד.

א. עַל פִּי לְשׁוֹן הַפִּסְקוֹ (יִרְמְיָהוּ ט, כג), 'כִּי אִם בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמֶּתְהַלֵּל הַשֶּׁפֶל וְיִדַּע אוֹתִי כִּי אֲנִי ה' עֹשֶׂה חֶסֶד מִשְׁפָּט וְצִדְקָה בְּאֶרֶץ כִּי בְּאֶלֶף חֲפָצִי נֶאֱמַר ה'".
ב. עַל פִּי לְשׁוֹן הַפִּסְקוֹ (תְּהִלִּים כד, ה) 'יֵשׁא בְּרָכָה מֵאֵת ה' וְצִדְקָה מֵאֲלֹקֵי יִשְׁעוֹ'. ג. עַל פִּי לְשׁוֹן הַגְּמָרָא (סוֹטָה ה, א), אִמְרַה רַב יוֹסֵף, לַעוֹלָם יִלְמַד אָדָם מִדַּעַת קוֹנֵה, שֶׁהִרֵּי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הֵנִיחַ כָּל הָרִים וּגְבָעוֹת, וְהַשֶּׁרָה שְׁכִינָתוֹ עַל הָר סִינִי.
ד. הַכוֹוֶנָה לְמִי שְׂרָאוּי לְהִתְהַלֵּל בְּעֲצָמוֹ מַחֲמַת שֶׁהוּא בְּבַחֲיִנַת 'הַשֶּׁפֶל וְיִדַּע אוֹתִי', כִּפִּי שֶׁהוּבָא לְעִיל מִהַפְּסוֹק בִּירְמִיָּהוּ. ה. עַל פִּי לְשׁוֹן הַפִּסְקוֹ (תְּהִלִּים קלג, ג), 'כָּטֹל תִּרְמֹן שִׁירָד עַל הָרִי צִיּוֹן כִּי שָׁם יֵצֵה ה' אֶת הַבְּרָכָה חַיִּים עַד הָעוֹלָם'. וְלְשׁוֹן הַמִּדְרָשׁ (וִיקָרָא כד, ד), טַל וּבִרְכָּה וְחַיִּים מְצִיּוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר 'כָּטֹל חֲרָמוֹן שִׁירָד עַל הָרִי צִיּוֹן כִּי שָׁם צוּה ה' וְגו'".
ו. בְּכַמָּה וְכַמָּה מִקּוּמוֹת מְצִיּוֹן

אֵלָּא דְקִשָּׁה, שְׁהָרִי קָרָא כְּתִיב (תהלים קיט, קס) 'רֹאשׁ דְּבִרְךְ אֲמַת', וְאִם בֶּן, הָיָה לוֹ לְהַתְחִיל הַתּוֹרָה בְּאֵלֶּף שֶׁהוּא לְשׁוֹן אֲמַת. וְהֵגַם כִּי 'בְּרֹאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת' - סוֹפֵי תְבוֹת אֲמַת, עִם כָּל זֶה, הָיָה מִן הָרְאוּי שְׁאוֹת הָרֹאשׁוֹנָה שֶׁל הַתּוֹרָה תִּהְיֶה בְּאֲמַת,

כְּדִי לָקִים 'רֹאשׁ דְּבִרְךְ אֲמַת' בְּדוּקָא, וְאִם כִּי הַתְחִיל בְּבִי"ת שֶׁהוּא לְשׁוֹן בְּרִכָּה, עִם כָּל זֶה, אֵינּוּ מְתַקְּנִים 'רֹאשׁ דְּבִרְךְ אֲמַת'.

וַיֵּשׁ לֹמֶר, דְּאֶמְרִינָן בְּמִדְרַשׁ רַבָּה פְּרָשַׁת תּוֹרִיעַ (ויק"ר טו, ז), 'אָבֵן שְׁלֵמָה וְצִדֵּק יִהְיֶה לָּךְ' (דברים כה, טו), אִם

זרע שמישון המבאר

מדוע לא התחילה התורה באל"ף רמז לאמת'

אֵלָּא דְקִשָּׁה - יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת, שְׁהָרִי קָרָא כְּתִיב (תהלים קיט, קס), 'רֹאשׁ' - תַּחֲלִיל דְּבִרְךְ אֲמַת' - תַּחֲלִיל דְּבָרֵינוּ שֶׁל הַקְב"ה, הֵם אֲמַת, וְאִם בֶּן, הָיָה לוֹ לְהַקְב"ה לְהַתְחִיל אֶת הַתּוֹרָה בְּאוֹת אֵלֶּף, שֶׁהוּא לְשׁוֹן אֲמַת. וְהֵגַם כִּי מֵה שְׁכָתוּב בַּתְּחִילַת הַתּוֹרָה 'בְּרֹאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת', סוֹפֵי הַתְבוֹת הוּא אֲמַת', וְנִמְצָא שֶׁאֵין נִרְמָזָה הָאֲמַת בַּתְּחִילַת הַתּוֹרָה, עִם כָּל זֶה, הָיָה מִן הָרְאוּי שֶׁהָאוֹת הָרֹאשׁוֹנָה שֶׁל הַתּוֹרָה תִּהְיֶה בְּאֲמַת, כְּדִי לָקִים כְּפִשּׁוּטוֹ אֶת הַפְּסוּק 'רֹאשׁ דְּבִרְךְ אֲמַת' בְּדוּקָא - בַּתְּחִילַת הַתִּיבָה הָרֹאשׁוֹנָה שֶׁבַתּוֹרָה. וְאִם כִּי בְּדוּקָא

הַתְּחִיל אֶת הַתּוֹרָה בְּבִי"ת מִפְּנֵי שֶׁהוּא לְשׁוֹן בְּרִכָּה, עִם כָּל זֶה, עֲדִינָן יֵשׁ לְדַקֵּק וְלַהַקְשׁוֹת שֶׁאֵינּוּ מְתַקְּנִים הַפְּסוּק 'רֹאשׁ דְּבִרְךְ אֲמַת'. דְּמִשְׁמַע מִהַפְּסוּק שֶׁהַקְב"ה הַתְּחִיל אֶת דְּבָרֵינוּ מִמֶּשׁ בַּעֲנִין אֲמַת.

הברכה שורה רק במקום שהאמת שורה

וַיֵּשׁ לֹמֶר, בְּהַקְדָּם מֵה דְּאֶמְרִינָן בְּמִדְרַשׁ רַבָּה פְּרָשַׁת תּוֹרִיעַ (ויק"ר טו, ז), "עַל הַפְּסוּק (דברים כה, טו) "אָבֵן שְׁלֵמָה וְצִדֵּק יִהְיֶה לָּךְ" - יֵהִיוּ בְּבִיתְךָ רַק אֲבָנֵי מִשְׁקַל שְׁלֵמִים וְנִכְוִנִים, כְּדִי שֶׁלֹּא תוֹנֶה בָּהֶם אֶת הַבְּרִיּוֹת. וְדִרְשׁוּ חֲכָמִים מִמֶּה שֶׁהַתִּיבוֹת "יִהְיֶה לָּךְ" נִכְפְּלוּ בַּפְּסוּק, שֶׁהַיִּתְּנוֹר בֹּא לְלַמֵּד³, שֶׁאִם עֲשִׂיתָ בֶּן, שִׁישׁ לְךָ 'אָבֵן

ציונים ומקורות

[והוא אמ"ת לפי סדר התיבות], וכך כתוב גם בבעל הטורים (בראשית א, א), ואילו בפירושו על קהלת (אות לה בסופו) נקט רבינו הס"ת של 'בראשית ברא אלקים' [והוא אמ"ת שלא לפי סדר התיבות]. וכן בפרשת יתרו (אות ח) הביא רבינו ש'בראשית ברא אלקים' - ס"ת אמת. יא. לשון המדרש, אמר רבי לוי, ברכות מברכות את בעליהן, וקללות מקללות את בעליהן, 'אבן שלמה וצדק יהיה לך' וגו', אם עשית כן, יש לך מה לישא ומה ליתן ומה ליקח ומה למכור. קללות מקללות את בעליהן, 'לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה, לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה גדולה וקטנה', אם עשית כן, לא יהיה לך מה לישא ומה ליתן ומה ליקח ומה למכור. יב. לשון הפסוק, 'אבן שלמה וצדק יהיה לך' איפה שלמה וצדק יהיה לך למען יאריכו ימיה על האדמה אשר ה' אלוהיך נותן לך. יג. על פי פירוש עץ יוסף.

ח. לשון הפסוק, 'ראש דברך אמת ולעולם כל משפט צדקך'. ט. ראה רש"י ומצודות, שהכוונה על 'אנוכי ולא יהיה', וז"ל רש"י, סוף דברך הוכיח על הראש שהוא אמת, שכששמעו האומות 'אנוכי' ולא יהיה לך' ואלא תשא' אמרו הכל להנאתו ולכבודו כיון ששמעו 'כבוד', 'לא תרצח', 'לא תנאף', הודו על 'ראש דברך' שהוא 'אמת'. ולפי דבריהם לא קשה כלל מה שדקדק רבנו, אולם רבנו פירש, שהכוונה על תחילת התורה, וכמשמעות דברי המדרש, המובא בהערה להלן בסמוך, שפירשוהו על הפסוק 'בראשית'. י. וראה לשון המדרש (ב"ר א, ז), רבי יצחק פתח 'ראש דברך אמת' וגו', אמר רבי יצחק, מתחלת ברייתו של עולם 'ראש דברך אמת', 'בראשית ברא אלקים', ע"כ. וביארו המפרשים, שזה כולל גם מה שסופי התיבות של מילים אלה הוא אמ"ת. יש לציין, שכאן נקט רבינו, הס"ת של תיבות 'ברא אלקים את'

מאמרים ז"ל
הברכות
קברכות את
בעליהן
וקללות
מקללות את
בעליהן

עשית בן, יהיה לך' מה לשא מה לתן
מה לקח מה למכר, שהברכות מברכות
את בעליהן. וכן להפך, הקללות מקללות
את בעליהן 'לא יהיה לך' וכו' (שם כה, יג).
דמשמע מפאן, שאם יתנהג האדם בצדק
ואמת, תהיה לו הברכה, ואם לאו, חס

ושלום להפך. אם בן, שפיר קאמר קרא
ראש דברך אמת, שהתחיל בבי"ת
שהוא לשון ברכה, לפי שזו אינה נתנת
אלא למי שדובר אמת בלבבו, ודוקא
התחיל בבי"ת, לאשמועינן התועלת
שיהיה לנו בדבר אמת.

פסוק ראש
דברך אמת

זרע שמישון המבאר

שלמה וצדק, ונשאת ונתת באמונה
ובישרות, ובמשקלות נכונים כמדתם, תהיה
הברכה שרויה בביתך, ויהיה לך תמיד מה
לשאת ומה לתת - כסף וסחורה לעשות בהם
משא ומתן, ולהתפרנס בעסקיך כראוי, מה
ללקח ומה למכר - לקנות חפץ שהוא צריך
להשתמש בו, ולמכור החפץ שאינו נצרך
לו, בשביל לקנות חפץ הטוב ממנו, לפי
שהברכות^{טו} היינו התנהגות האדם ביושר,
מברכות את בעליהן - הנוהגים בדרך
הישרה וראויים לקבל הברכות. וכן להפך,
הקללות - היינו התנהגות האדם בקלקלה
ושלא בדרך הישר והרצוי, מקללות את
בעליהן - הנוהגים בדרך שאינה ישרה
וראויים לקללות^{טז}, כמו שנאמר (שם כה, יג)
'לא יהיה לך וכו' בבי"ת אכן ואכן גדולה
וקטנה - לא תקיים אצלך שני מיני אבני
משקל, האחת גדולה שמשקלה מרובה
ממדתה שבה תקנה סחורה מאחרים,
והשניה קטנה שמשקלה מועט ממדתה שבה
תמכור סחורתך לאחרים^{יז}, שנמצא ששילמת
למוכר רק על חלק מהסחורה שקנית, וכן

נתת ללוקח רק חלק מהסחורה שהיה עליך
ליתן לו כנגד מעותיו. ודרשו חכמים ממה
שהתיבות 'לא יהיה לך' נכפלו בפסוק,
שהייתור בא ללמד^{יח}, שאם נשאת ונתת
במשקלות שאינם ישרים ונכונים, ורימית על
ידיהם את הבריות, לא תהיה הברכה שרויה
אצלך, אלא שוב 'לא יהיה לך' כסף וסחורה
לעשות בהם משא ומתן, ולהתפרנס.

דמשמע מפאן - מדברי המדרש שאם
יתנהג האדם במשאו ומתנו עם הבריות
בצדק ואמת, תהיה לו הברכה בממונו, ואם
לא - שלא יתנהג עמהם בצדק ואמת, יהיה
חס ושלום להפך, וממונו יתחסר.

ואם בן, שפיר קאמר קרא ראש דברך
אמת - כי הרי זה נחשב שאכן התחילה
התורה בענין האמת, על ידי שהתחיל הקב"ה
את התורה בבי"ת, שהוא לשון ברכה, לפי
שזו אינה נתנת אלא למי שדובר אמת
בלבבו^{יט}, ומתנהג ביושר וצדק. ודוקא התחיל
את התורה בבי"ת, שהוא מלשון ברכה,
למשמע התועלת שיהיה לנו בדבר
אמת, שעל ידי האמת נזכה לברכה. ונמצא

ציונים ומקורות

אותם הקללות שהאדם שאינו מתנהג כראוי 'מתקלל'
בקללות שבהר עיבל, והקללות עצמן לאחר שחלו על
האדם, עוד הן מקללות את בעליהן הנוהגים בדרך
שאינה ישרה, בתוספת קללה. יז. לשון
הפסוקים, 'לא יהיה לך בבי"ת אכן ואכן גדולה
וקטנה, לא יהיה לך בבי"ת אמת ואיפה גדולה
וקטנה'. יח. על פי רש"י. יט. על פי עץ
יוסף. כ. על פי לשון הפסוק (תהלים טו, ב)
'הולך תמים ופעל צדק ודבר אמת בלבבו'. ובהמשך
הפרק (פסוק ה) נאמר, 'כספו לא נתן בנפש וישלח על

יד. על פי פירוש עץ יוסף. טו. המדרש קורא
ליושר - ברכה, ולגזל - קללה, כי המתנהג ביושר
מבורך מאת הקב"ה, והגזול מקולל מאת הקב"ה. עץ
יוסף (שם). וראה עוד בפירוש מהר"ו על המדרש.
טז. ולפי פירוש רבינו הלן [שהכוונה לברכות
הלוויים שבהר גריזים], 'הברכות' היינו שהאדם
שמתנהג כראוי ויושר מתברך בברכות שנאמרו בהר
גריזים, והברכות עצמן לאחר שחלו על האדם, עוד
הן מברכות את בעליהן הנוהגים בדרך הישרה
בתוספת על הברכה הראשונה. וכן הקללות היינו

וּבְשִׁנְדָּקְךָ בְּתֵבַת 'בְּרָאשִׁית',
הָאוֹתִיּוֹת שֶׁלָּהֶם
'רֹאשׁ בֵּית', וְהֵינּוּ 'רֹאשׁ' - כְּמוֹ 'רֹאשׁ'
דְּבָרְךָ אֲמַת', 'בֵּית' - לְפִי שְׂרָצָה לְהַתְחִיל

בְּלִשׁוֹן בְּרָכָה. וּבְהֵכִי מְקָשֶׁר תַּחֲלֵל
הַתּוֹרָה בְּסוּפָהּ, שְׁסוּף הַתּוֹרָה הוּא 'וְזֹאת
הַבְּרָכָה' (דברים לג), בְּלִזְמֹר, לְמַה הַתְחִיל
בְּ'בְּרָאשִׁית', בְּשִׁבִּיל 'וְזֹאת הַבְּרָכָה'.

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְאָר

הַקב"ה לְהַתְחִיל אֶת הַתּוֹרָה בְּלִשׁוֹן בְּרָכָה,
וְהַבְּרָכָה תְּלוּיָה בְּאֵמֶת, כְּמוֹ שֶׁהַתְּבָאֵר.³³

וּבְהֵכִי מְקָשֶׁר תַּחֲלֵל הַתּוֹרָה - פְּרָשָׁה
רִאשׁוֹנָה שְׁבָה, בְּסוּפָהּ - עִם הַכְּתוּב בַּתְּחִילַת
הַפְּרָשָׁה הָאֲחֵרוֹנָה בְּסוּף הַתּוֹרָה³⁴, שְׁסוּף
הַתּוֹרָה - הַפְּרָשָׁה הָאֲחֵרוֹנָה שְׁבָה, הוּא
'וְזֹאת הַבְּרָכָה' (דברים לג), בְּלִזְמֹר, לְמַה
הַתְחִיל הַקב"ה אֶת הַתּוֹרָה בְּ'בְּרָאשִׁית',
שֶׁהִיא תִּיבָה הַמַּתְחִילָה בְּאוֹת בֵּי"ת הַרְמוֹז
לְעֵנִין הַבְּרָכָה, וְכֵן נִרְמַז בּוֹ 'רֹאשׁ' דְּבָרְךָ
אֲמַת, וּ'בֵית', בְּשִׁבִּיל לְקֶשֶׁר תַּחֲלֵל הַתּוֹרָה
עִם סוּף הַתּוֹרָה שֶׁהוּא פְּרֶשֶׁת 'וְזֹאת הַבְּרָכָה'
- עֵנִין הַבְּרָכָה.³⁵

שְׁמָה שֶׁהַתְחִיל הַקב"ה אֶת הַתּוֹרָה בְּלִשׁוֹן
בְּרָכָה, הִרִי זֶה כְּאִילוֹ הַתְחִיל גַּם בְּלִשׁוֹן אֲמֶת,
לְפִי שֶׁאֵין הַבְּרָכָה שׁוֹרָה אֵלָּא בְּמִקוֹם שֶׁהָאֲמֶת
שׁוֹרָה, וְהַבְּרָכָה וְהָאֲמֶת הֵינָם אֶחָד.

שִׁיכּוּת 'וְזֹאת הַבְּרָכָה' לְ'בְּרָאשִׁית'
לְעֵנִין הַבְּרָכָה הַתְּלוּיָה בְּאֵמֶת

וּבְשִׁנְדָּקְךָ בְּתֵבַת 'בְּרָאשִׁית', נִמְצָא
שֶׁהָאוֹתִיּוֹת שֶׁלָּהֶם נוֹטְרִיקוֹן 'רֹאשׁ בֵּית',³⁶
נִרְמַז בּוֹה כְּדִבְרֵינוּ, דְּהֵינּוּ הַ'רֹאשׁ' - תַּחֲלִילַת
דְּבָרֶיךָ, שֶׁהִיא הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב 'רֹאשׁ'
דְּבָרְךָ אֲמַת', הוּא אוֹת 'בֵּית', הַמְרָמֶז
לְבְּרָכָה. וְנִמְצָא, שֶׁהָאֲמֶת וְהַבְּרָכָה, רְמוֹזִים
יַחַדִּיו בַּתְּחִילַת הַתּוֹרָה. וְהַטַּעַם, לְפִי שְׂרָצָה

צִיּוֹנִים וּמִקּוּדוֹת

בְּאֵמֶת כָּבֵד בְּתִיבָה רִאשׁוֹנָה, כִּי תִיבַת 'בְּרָאשִׁית'
נוֹטְרִיקוֹן 'רֹאשׁ בֵּית', 'רֹאשׁ' רִמּוֹז לְעֵנִין אֲמֶת שֶׁכְּתוּב
בְּפֶסֶק 'רֹאשׁ דְּבָרְךָ אֲמַת', בֵּי"ת רִמּוֹז לְעֵנִין הַבְּרָכָה,
נִמְצָא שֶׁבְּתִיבָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל הַתּוֹרָה נִרְמַזוּ יַחַד ב'
הַעֲנִינִים - אֲמֶת וּבְרָכָה, וְהַמִּילָא לֹא קֶשֶׁה כָּלל
קוּשִׁייתוֹ מִהַפְּסוֹק 'רֹאשׁ דְּבָרֶיךָ אֲמַת', שֶׁאֵין עֵנִין
הַבְּרָכָה מְפֹרָשׁ בַּתְּחִילַת הַתּוֹרָה יוֹתֵר מִעֵנִין הָאֲמֶת.
כְּג. נִרְאָה שֶׁהוּא עַל דְּרָךְ הַכְּתוּב בְּסִפְרֵי יִצְחָר (פ"א
מ"ז) נִעֲוֵן סוּפוֹ בַּתְּחִילָתוֹ. וּבִשְׁל"ה (מִסְכַּת פְּסָחִים תוֹרָה
אוֹר אוֹת קו), זֶהוּ עֵנִין בְּשִׁמְחַת תּוֹרָה, כְּשֶׁמִּסְיִימִין
הַתּוֹרָה, מַתְחִילִין בְּ'בְּרָאשִׁית בְּרָא' (בְּרָאשִׁית א, א), כִּי
נִעֲוֵן סוּפוֹ בַּתְּחִילָתוֹ, וְהַתְחִילָתוֹ בְּסוּפוֹ. דְּהֵינּוּ 'לְכָל
הָאוֹתוֹת וְהַמּוֹפְתִים וְגו' אֲשֶׁר עָשָׂה מִשְׁה' וְגו' (דברים
לד, יא-יב), 'בְּרָאשִׁית בְּרָא' וְגו', הָאוֹתוֹת וְהַמּוֹפְתִים
פְּרַסְמוֹ חִידוּשׁ הַבְּרִיאָה שֶׁל בְּרָאשִׁית בְּרָא. [נִרְאָה
בְּדִבְרֵי רִבִּינוּ בְּסוּף פְּרֶשֶׁת וְזֹאת הַבְּרָכָה, שֶׁפִּירֵשׁ
בְּכִמָּה אוֹפְנִים אֶת הַסְּמִיכוֹת שֶׁל הַתִּיבוֹת שֶׁבְּסוּף
הַתּוֹרָה לַתְּחִילָתָהּ. אֲכֵן יֵשׁ חִידוּשׁ בְּדִבְרֵי רִבִּינוּ כֹּאן,
שֶׁדִּרֵּשׁ אֶת הַסְּמִיכוֹת שֶׁל 'וְזֹאת הַבְּרָכָה' שֶׁכְּתוּב
בַּתְּחִילַת הַפְּרָשָׁה הָאֲחֵרוֹנָה לְ'בְּרָאשִׁית'. וְיִצְחָר
בְּסִפְרֵי הַדְּרוּשִׁים שֶׁנִּהְגוּ לְקֶשֶׁר סוּף הַתּוֹרָה עִם
תַּחֲלִילָתָהּ. וּבַטַּעַם הַדָּבָר, רֹאה בּוֹצִינָא דְּנִהוּרָא (תּוֹרָה
ב"ק אוֹת לג) מְגִיד תַּעֲלוּמָה (בַּפְּתִיחָה - וְהִיא בְּרָכָה).
כְּד. לְכֹארוֹה צ"ע בְּעוֹמֶק כּוֹוֶנַת רִבִּינוּ, שֶׁהִרִי גַם בְּלִי

נָקִי לֹא לָקַח עֲשָׂה אֶלָּה לֹא יְמוּט לְעוֹלָם, וְהֵינּוּ
שֶׁכְּשֶׁמִּתְנַהֵּג בִּיּוֹשֵׁר מִתְבָּרֵךְ וְלֹא יְמוּט לְעוֹלָם. וְאוֹלִי
עוֹד נִתְכוּיִן רִבִּינוּ בּוֹה לְדִבְרֵי הַגְּמָרָא (מְכוֹת כד, א),
'וְדוֹבֵר אֲמֶת בְּלִבְבוֹ' כְּגוֹן רַב סְפָרָא, וּפִירֵשׁ רַש"י (ד"ה
רַב סְפָרָא), שֶׁרַב סְפָרָא הִיָּה לוֹ חִפֶּץ אֶחָד לְמַכּוֹר, וְכֹא
אָדָם אֶחָד לְפָנָיו בְּשַׁעַה שֶׁהִיָּה קוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע,
וְאִמֵּר לוֹ תֵּן לִי חִפֶּץ בְּכָךְ וְכָךְ דְּמִים, וְלֹא עָנָהוּ מִפְּנֵי
שֶׁהִיָּה קוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע, כְּסִבּוֹר זֶה שֶׁלֹּא הִיָּה רּוּצָה
לִיתֵּנוּ בְּדִמִּים הַלָּלוּ, וְהוֹסִיף וְאִמֵּר נִתְּנָה לִי בְּכָךְ יוֹתֵר.
לְאַחֵר שְׁסִיִּים קְרִיאַת שְׁמַע, אִמֵּר לוֹ, טוֹל חִפֶּץ
בְּדִמִּים שֶׁאֲמַרְתָּ בְּרָאשׁוֹנָה, שֶׁבְּאוֹתֵן דְּמִים הִיָּה דַּעֲתִי
לִיתֵּנָם לָךְ. הִרִי שְׁפִטּוֹק זֶה מְרַמֵּז מִי שֶׁנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן
בְּאֵמוּנָה וּפּוֹלְגָת, וְהַנּוֹהֵג כֵּן בּוֹדָא יִזְכֶּה לְבְּרָכָה. וְזוֹהוּ
גַּם כֵּן עֵיקַר חִידוּשׁ דְּבָרֵי הַמְּדֻרֵּשׁ, כִּי בּוֹדָא מִי
שֶׁמִּתְנַהֵּג עַל פִּי הַדִּין אֵין רְאוּי לְשַׁכֵּר, שֶׁהִלָּא מִחוּיִב
לְנַהֵג כֵּן. כֹּא. וְכֵן הוּא בַּתְּקוּנִי זוֹהַר (תִּיקוֹן ג'
יח, א), וְז"ל, כְּגוֹנוֹת דָּא בְּרָאשִׁית רֹאשׁ בֵּי"ת. וְרֹאה
עוֹד בְּכַעַל הַטּוֹרוֹים (בְּרָאשִׁית א, א) שֶׁהִבֵּיָא נוֹטְרִיקוֹן זֶה,
וְרִמּוֹז בּוֹה בְּאוֹפֵן אַחֵר. כְּב. נִרְאָה לּוֹמֵר שֶׁרִבִּינוּ
מִתְכוּיִן לְהוֹכִיחַ כְּדִבְרֵינוּ, שֶׁהַבְּרָכָה וְהָאֲמֶת שִׁיכּוּים זֶה
בּוֹה, וְרִמּוֹזִים יַחַד בַּתְּחִילַת הַתּוֹרָה, מִהַנּוֹטְרִיקוֹן 'רֹאשׁ
בֵּית', שֶׁהִרִי 'רֹאשׁ' מְרַמֵּז לְרֹאשׁ דְּבָרְךָ אֲמַת, וּ'בֵי"ת'
מְרַמֵּז לְבְּרָכָה. וְעוֹד נִרְאָה לְפֶרֶשׁ כּוֹוֶנַת רִבִּינוּ,
שֶׁמִּתְכוּיִן לְהוֹסִיף לְרִמּוֹז שֶׁאֵין הַתְּחִילָה הַתּוֹרָה מִשֵּׁ

אֲמָנָם עַל הַמִּדְרָשׁ הַזֶּה יֵשׁ לְדַקְדָּק, דְּבִפְרָק ח' דְּיוֹמָא (ע"ה, א) אֲמָרִינוּ, תִּנְיָא, אֲמַר רַבִּי יוֹסִי, בָּא וְרָאָה שְׁלֹא כְּמִדַּת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, מִדַּת בְּשָׂר וְדָם אָדָם מְקַנִּיט אֶת חֲבֵרוֹ, יוֹרֵד

עִמּוֹ עַד לַחֲיִיו, אֲבָל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא קָלִל אֶת הַנֶּחֱשׁ, עוֹלָה לִגַּג מְזוֹנוֹתָיו עִמּוֹ, יוֹרֵד לְפָרְקַע מְזוֹנוֹתָיו עִמּוֹ. קָלִל בְּנֵעַן, אוֹכֵל מָה שֶּׁרָבוּ אוֹכֵל, וְשׁוֹתָה מָה שֶּׁרָבוּ שׁוֹתָה. קָלִל הָאִשָּׁה, הַכֵּל רָצִין אַחֲרֶיהָ.

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְאָר

קוּשִׁיא מִהִמְבּוּאָר בַּגְמָרָא שֶׁהִתְקַלַּל יֵשׁ בּוֹ צַד בִּרְכָה

אֲמָנָם^כ עַל דְּבַרֵּי הַמִּדְרָשׁ הַזֶּה, דִּמְבּוּאָר שְׁמִי שְׁנוֹהֵג שְׁלֹא בִּיּוֹשֵׁר, מִתְקַלֵּל וּמִמּוֹנוֹ נִפְסֵד, יֵשׁ לְדַקְדָּק, מִמָּה דְּבַגְמָרָא בְּפָרְק ח' דְּיוֹמָא (ע"ה, א)^כ אֲמָרִינוּ, תִּנְיָא, אֲמַר רַבִּי יוֹסִי, בָּא וְרָאָה שְׁלֹא כְּמִדַּת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא - אֵינָהּ דוּמָה הַתְּנַהֲגוֹת הַקַּב"ה עִם בְּרִיּוֹתָיו, לְמִדַּת בְּשָׂר וְדָם - לַהֲתַנְהֲגוֹת בְּנֵי הָאָדָם בֵּינֵיהֶם לְבִין חֲבֵרֵיהֶם, שֶׁהִרִי אִם בֵּן אָדָם^כ מְקַנִּיט - מַצְעַר אֶת חֲבֵרוֹ, הִרִי חֲבִירוֹ הַזֶּה יוֹרֵד עִמּוֹ עַד לַחֲיָיו - מִשְׁתַּדֵּל לַצַּעַר וּלְהַפְסִידוֹ בַּהֲרַבָּה דְּרָכִים, שֶׁמַּחֲמַת שְׁנֵאתוֹ אֵינוֹ מֵרַחֵם עָלָיו כֻּלָּם^כ. אֲבָל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵינֶם כֵּן, אֲלֹא אֵף כִּשֶּׁהוּא מַעֲנִישׁ לְמִי שֶׁחֲטָא נִגְדּוֹ, עַדִּין הוּא מֵרַחֵם עָלָיו, שֶׁהִרִי קִלְלָה אֶת הַנֶּחֱשׁ שֶׁמְזוֹנוֹ יִהְיֶה עַפְרָה, מַחֲמַת שֶׁהִסִּית אֶת חוּה וָאָדָם לֹאכּוֹל

מֵעֵץ הָדֵעַת, וְדוֹקָא עַל יְדֵי קִלְלָה זֶה מְזוֹנוֹתָיו מִצּוּיִים לִנְחֹשׁ בְּכָל עֵת וּבְכָל מָקוֹם, שְׁבִין אִם הַנֶּחֱשׁ עוֹלָה לִגַּג שֶׁל בֵּית, מְזוֹנוֹתָיו מִצּוּיִים עִמּוֹ, שֶׁהִרִי נִמְצָא שֶׁם עַפְרָה, וּבִין אִם הוּא חוֹזֵר וְיוֹרֵד לְפָרְקַע, גַּם כֵּן מְזוֹנוֹתָיו מִצּוּיִים עִמּוֹ.

וְכֵמוֹ כֵּן, הַקַּב"ה קִלְלָה אֶת בְּנֵעַן לַהֲיִית עַבְדֵּי לֹאחִיו^כ, לַעֲנוֹשׁ עַל שְׁבִיזָה אֶת נַח אֲבִי אֲבִיו, וְדוֹקָא עַל יְדֵי קִלְלָה זֶה, מְזוֹנוֹתָיו מִצּוּיִים לוֹ, שְׁאוּבָל מִמָּה שֶּׁרָבוּ - אֲדוֹנוֹ אוֹכֵל, וְשׁוֹתָה מִמָּה שֶּׁרָבוּ שׁוֹתָה, כְּלוֹמֵר, רַבּוֹ חַיִּיב לִסְפֹּק לוֹ מְזוֹנוֹתָיו וְכָל הַצַּטְרָכוֹתָיו^כ, וְלַעֲלוֹם לֹא יַחֲסֹר לוֹ מִמְזוֹנוֹתָיו. וְכֵמוֹ כֵּן קִלְלָה הַקַּב"ה אֶת הָאִשָּׁה, בַּצַּעַר הָרִיוֹן וְלִידָה^כ, מִשּׁוּם שֶׁחוּה אֹכֵלָה מִפְּרִי עֵץ הָדֵעַת וְהַחֲטִיָּאָה בּוֹהָ גַם אֶת אָדָם הָרֹאשׁוֹן, וּמִכָּל מָקוֹם, הַכֵּל רָצִין אַחֲרֶיהָ

צִיּוֹנִים וּמִקּוּדוֹת

הַנֶּחֱשׁ עוֹלָה לִגַּג מְזוֹנוֹתָיו עִמּוֹ, יוֹרֵד לְמַטָּה מְזוֹנוֹתָיו עִמּוֹ. קָלִל אֶת בְּנֵעַן אוֹכֵל מָה שֶּׁרָבוּ אוֹכֵל, וְשׁוֹתָה מָה שֶּׁרָבוּ שׁוֹתָה. קָלִל אֶת הָאִשָּׁה הַכֵּל רָצִין אַחֲרֶיהָ, קָלִל אֶת הָאָדָמָה הַכֵּל נִיּוּנִין הִימָנָה. כֵּן. הַגִּירָסָא לְפָנֵינוּ בַּגְמָרָא, מִדַּת בֶּשֶׁר וְדָם מְקַנִּיט וְכו'. אֵךְ כֵּן הוּא בְּדַקְדּוּקֵי סוֹפְרִים עַל פִּי כְתוּבִי. גַּם בְּמֵאִירֵי שֶׁם גֵּרַס כִּמוֹ שֶׁהוּבָא כֹּאן. כֹּח. עַל פִּי רִשִׁי (ד"ה יוֹרֵד). וּמִשְׁמַעוֹת 'לַחֲיָיו' - עֵינֵי הַדְּבָרִים הַנִּצְרָכִים לוֹ בַּחֲיָיוֹת. כֹּח. כְּכַתוּב (בְּרָאשִׁית ט, כה), 'וַיֹּאמֶר אֱרֹר בְּנֵעַן עֶבֶד עֶבְדִּים זֵהָ לְאַחֲרָיו. וְאֵף שְׁבִתוֹרָה כְּתוּב שֶׁנֶּח קָלִל אֶת בְּנֵעַן, מִכָּל מָקוֹם קָלִלָה זֶה הִתָּה מֵאֵת הַקַּב"ה, שֶׁשֶּׁם בְּלָבוֹ שֶׁנֶּח לִקְלָלוֹ בִּכְךָ, וְרוּחַ ה' דִּבֶּר בּוֹ. בֵּן יְהוּדֵעַ (שֶׁם ד"ה וְאִמֶּר). כֵּן. וְאֵינוֹ יִכּוֹל לֹאמַר עֲשֵׂה עִמִּי וְאֵינוֹ זֶנֶךְ. תּוֹסַפֶּת יוֹם הַכִּפּוּרִים (יוֹמָא ע"ה, א ד"ה קָלִל - בְּפִירוּשׁ הָרֹאשׁוֹן). כֹּח. כְּכַתוּב (בְּרָאשִׁית ג, טז) 'אֶל הָאִשָּׁה אָמַר ה'רָבָה אֲרָבָה עֲצָבוֹנָהּ וְהָרִיף בְּעֶצֶב תִּלְדִּי בָנִים וְאֶל אִישָׁךְ

חִידוּשׁוֹ שֶׁל רַבִּינוּ שֶׁהִבִּי'ת מִרְמֹזֹת לְבִרְכָה עַל יְדֵי הַתְּנַהֲגוֹת בִּיּוֹשֵׁר בַּעֲנִין הָאֵמֶת, גִּי'כ מוֹבִנָּה הַסְמִיכוֹת שֶׁל 'בְּרָאשִׁית' לְיוֹזֵאת הַבִּרְכָּה, מִשּׁוּם שְׁבָאוֹת בִּי'ת שְׁבִתִּיכָה בְּרָאשִׁית שֶׁהִיא הַתְּחִלַּת הַתּוֹרָה, גַּם כֵּן מִרְמֹזֹת עֵינֵי הַבִּרְכָּה. וְנִרְאָה לִבְאָר שֶׁמָּה שֶׁכָּתַב 'וּבִהְיִי מְקוּשֵׁר' וְכו', נִתְכוּוֹן לְהוֹסִיף וּלְפָרֵשׁ עוֹד בְּטַעַם הַעֲנִין שֶׁהִתְחִילוּ בַּעֲנִין הַבִּרְכָּה, מִשּׁוּם שֶׁרָצָה הַשִּׁי"ת לְקַשֵּׁר אֶת תְּחִילַת הַתּוֹרָה עִם סוֹפָה. וְהֵינּוּ שֶׁרָבִנוּ מִתְכוּוֹן לְהוֹסִיף וּלְבָאָר מִדּוּעַ הַעֲדִיף הַתְּחִיל בִּלְשׁוֹן בִּרְכָה וְלֹא בִּלְשׁוֹן אִמֶּת. א. לְהַשְׁמִיעֵנוּ תוֹעֶלֶת הַבִּרְכָּה שִׁיְהִיָּה עַל יְדֵי הָאֵמֶת. ב. מִשּׁוּם שֶׁבִּכְךָ מוֹסִיף הַסְמִיךְ אֶת הַקַּשֵּׁר אֶת תְּחִילַת הַתּוֹרָה עִם סוֹפָה. כֹּח. רַבּוֹ חוֹזֵר לְפָרֵשׁ אֶת דְּבָרֵי הַמִּדְרָשׁ. כֹּח. לְשׁוֹן הַגְמָרָא, תִּנְיָא, אֲמַר רַבִּי יוֹסִי, בּוֹא וְרָאָה שְׁלֹא כְּמִדַּת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִדַּת בֶּשֶׁר וְדָם. מִדַּת בֶּשֶׁר וְדָם, מְקַנִּיט אֶת חֲבִירוֹ יוֹרֵד עִמּוֹ לַחֲיָיו. אֲבָל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵּן, קָלִל אֶת

מֵאִמֶּרֶם ז"ל
קָלִל אֶת
הַנֶּחֱשׁ, עוֹלָה
לִגַּג מְזוֹנוֹתָיו
עִמּוֹ

קלל אדמה, הכל נזנזין ממנה, עכ"ל. ומכאן משמע שאף מי שנתקלל ויש לו הקללה, עם כל זה, נשאר לו תמיד איזה צד טוב וברכה, כמו האשה והנחש, כנען ואדמה. ומהמדרש הנ"ל של 'לא יהיה לך אבן ואבן' וכו', משמע שפמקום שיש הקללה, לא נשאר בו שום צד טוב וברכה כלל, וקשו אהרדי.

ויש לומר, דאמרינן בפרק קמא דעבודה זרה (ה, ב), תורה דכתיב בה 'אמת' (משלי כג, כג), אין הקדוש ברוך הוא עושה בה לפנים משורת הדין. דין דלא כתיב ביה 'אמת', הקדוש ברוך הוא עושה בו לפנים משורת הדין, עכ"ל. והכי נמי, הקללות הבאות מפה התורה ומצוותיה, אין בהן

זרע שמשון המבאר

בפרק קמא דעבודה זרה (ד, ב)^א, תורה דכתיב בה - הנקראת בפסוק 'אמת' ככתוב (משלי כג, כג) 'אמת קנה ואל תמכור', ובשלוש השעות הראשונות שביום הקב"ה עוסק בה וכועס על העובר עליה, ומשום כן אין הקדוש ברוך הוא עושה בה - אינו מתנהג עם בריותיו לפנים משורת הדין, אלא דן אותם כפי שורת הדין, שה'אמת' אינה מתקיימת בעשיית לפנים משורת הדין, אלא כשיש דין גמור^ב. אבל דין דלא כתיב ביה 'אמת' - כשהקב"ה דן ושופט את העולם ובריותיו, כיון שה'דין' והמשפט לא נקרא בפסוק 'אמת', לכך הקדוש ברוך הוא עושה בו - בזמן שהקב"ה עוסק בדין ובמשפט, הוא מתנהג עם בריותיו לפנים משורת הדין - אינו מענישם לפי חומר הדין, אף שאינו 'אמת' בשלימות, עכ"ל^א.

והכי נמי - וכמו כן לעניינינו יש ללמוד מדברי הגמרא, שהקללות הבאות מפה

להנשא לה. וגם קצ"ל הקב"ה את האדמה שתצמיח קוצים ודרורים^ב, לעונש על שלא הוציאה עץ שיש לו טעם הפרי^ג, ומכל מקום לא בטלה חשיבותה, שהרי הכל נזנזין ממנה - ממה שצומח בה, עכ"ל^א.

ומכאן משמע, שאף מי שנתקלל מהקב"ה ויש לו - וחלה עליו הקללה, עם כל זה, נשאר לו תמיד איזה צד טוב וברכה, כמו האשה והנחש, כנען ואדמה. ואילו מהמדרש הנ"ל של - על הפסוק 'לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן' וכו', שדרשו שאם לא תתנהג ביושר במשא ומתן, לא יהיה לך כלום, משמע שפמקום שיש הקללה, לא נשאר בו שום צד טוב וברכה כלל, וקשו אהרדי - שתי הדרשות שבגמרא יומא ושבמדרש, סותרות הן זו את זו.

חילוק בין קללות שהן מכה התורה, לקללות שהן מכה דין ויש לומר, בהקדם מה דאמרינן בגמרא

ציונים ומקורות

הגמרא, אמר רב יוסף, לא ליצלי איניש צלותא דמוספי בתלת שעי קמייתא דיומא כיומא קמא דריש שתא ביחיד, דלמא כיון דמפקיד דינא, דלמא מעייני בעובדיה ודחפו ליה מידחי. אי הכי, דצבור נמי. דצבור נפישא וזכותיה. אי הכי, דיחיד דצפרא נמי לא. כיון דאיכא ציבורא דקא מצלו, לא קא מדחי. והא אמרת, שלש ראשונות הקדוש ברוך הוא יושב ועוסק בתורה. איפוך. ואיבעית אימא, לעולם לא תיפוך, תורה דכתיב בה אמת, דכתיב 'אמת קנה ואל תמכור', אין הקדוש ברוך הוא עושה לפנים משורת הדין, דין דלא כתיב ביה אמת, הקדוש ברוך הוא עושה לפנים משורת הדין. א"ה. על פי פרשת דרכים (ירוש

תשוקתך והוא ימשל בך^א. א"ב. ככתוב (בראשית ג, יז) 'ולאדם אמר כי שבעת לקול אשתך ותאכל מן העץ אשר צויתך לאמר לא תאכל ממנו ארוהה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה כל ימי חייך, וקוץ ודרדר תצמיח לך ואכלת את עשב השדה'. א"ג. בפסוק (בראשית א, יא) 'ויאמר אלהים תדשא הארץ וישא עשב מזריע זרע עץ פרי עשה פרי למינו אשר ירעו בו על הארץ ויהי כן'. וזה לשון רש"י, 'עץ פרי' - שיחא טעם העץ כטעם הפרי, והיא לא עשתה כן, אלא (פסוק יב) 'ותוצא הארץ עץ עושה פרי', ולא העץ פרי, לפיכך כשנתקלל אדם על עונו, נפקדה גם היא על עונה ונתקללה'. א"ד. לשון

וְאוֹתָן הַבְּרָכוֹת מְבָרְכוֹת לְמִי שֶׁעוֹשֶׂה
הַמִּצְוָה, וּמְקַלְלוֹת לְעוֹבֵר עָלֶיהָ.

וּבְזֶה יוֹבֵן, מַה שֶּׁאָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו
הַשְּׁלוֹם (תהלים קיט, קד) 'מִפְקוּדֶיךָ
אֶתְבוֹנֵן עַל בֶּן שְׁנָאֲתִי כָּל אֶרֶץ שְׁקֶר',
דְּמָהוּ 'אֶתְבוֹנֵן', וּמָהוּ 'עַל בֶּן', דְּמָה
תְּבוּנָה וּמָה פִּטְעֵם שִׁיךְ פָּאן, הֲלֹא קִרָּא
בְּתִיב (שמות כג, ז) 'מִדְּבַר שְׁקֶר תִּרְחֹק',
וְעוֹד (ויקרא יט, יא), 'לֹא תִכְחָשׁוּ וְלֹא
תִשְׁקְרוּ' וְכו'.

שׁוּם צַד בְּרָכָה, וְהִינוּ הֵיחָא שֶׁל 'לֹא
יִהְיֶה לָּךְ בְּכִסֵּף אָבִן וְאָבִן'. אֲמַנָּם
הַקְלָלוֹת שֶׁנִּתְקַלְלוּ אֲדָמָה וְנָחֵשׁ וְכַנְעַן
וְכו', בָּאוּ מִכַּח קָנָם וְעָנֵשׁ, וְהִינוּ דִּין,
שֶׁעוֹשֶׂה בּוֹ לַפְּנִים מְשׁוּרֵת הַדִּין, וְלִכֵּן יִשׁ
בָּהֶן נָמִי צַד בְּרָכָה.

וְלִשְׁוֹן שֶׁל הַבְּרָכוֹת מְבָרְכוֹת וְהַקְלָלוֹת
מְקַלְלוֹת וְכו', הִינוּ, שְׁבִמְצוֹת
הַתּוֹרָה נֶאֱמָרוּ עֲלֵיהֶן בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת
בְּהַר גְּרִיזִים וּבְהַר עֵיבֵל (דברים כג, יב-יג),

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְאֵר

כְּתוּב בַּתּוֹרָה (דברים כז, יא-כז)^ל, וְאוֹתָן
הַבְּרָכוֹת מְבָרְכוֹת לְמִי שֶׁעוֹשֶׂה הַמִּצְוָה,
וּמְקַלְלוֹת הַקְלָלוֹת - לְעוֹבֵר עָלֶיהָ, וּבְקָלָלוֹת
אֵלוּ שְׂבָאִים מַחֲמַת הַתּוֹרָה אֵין צַד בְּרָכָה.
אֲבָל בְּקָלָלוֹת הַבָּאוֹת שֶׁלֹּא מִכַּח הַתּוֹרָה,
אֵלֹא מִכַּח דִּין וּמִשְׁפָּט, יֵשׁ צַד בְּרָכָה.

דְּקוּדוּקִים בַּלְשׁוֹן הַפְּסוּק

'מִפְקוּדֶיךָ אֶתְבוֹנֵן עַל בֶּן שְׁנָאֲתִי כָּל אֶרֶץ שְׁקֶר'

וּבְזֶה^ל יוֹבֵן, מַה שֶּׁאָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו
הַשְּׁלוֹם בַּתְּהִלִּים (ק"ט, קד), 'מִפְקוּדֶיךָ אֶתְבוֹנֵן
עַל בֶּן שְׁנָאֲתִי כָּל אֶרֶץ שְׁקֶר', דְּקִשָּׁה, מָהוּ
הַלְשׁוֹן 'אֶתְבוֹנֵן' שֶׁנִּקְטַּ דוֹד הַמֶּלֶךְ, וְלִמָּה לֹא
אָמַר 'פְּקוּדֶיךָ לְמַדְתִּי', וּמָהוּ 'עַל בֶּן שְׁנָאֲתִי כָּל
אֶרֶץ שְׁקֶר', שֶׁמִּשְׁמַע שֶׁרַק מַחֲמַת
ה'הַתְּבוּנוֹת' הִתִּירָה בְּמִצְוֹת הַתּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמָר
דוֹד אֵת דְּרַכִּי הַשְּׁקֶר, דְּמָה תְּבוּנָה וּמָה פִּטְעֵם
שִׁיךְ פָּאן - מָהִי הַשִּׁיכּוֹת שֶׁל הַתְּבוּנוֹת
בְּמִצְוֹת, עִם הַשְּׁנָאָה לַשְּׁקֶר, וְהֲלֹא נִצְטוּנוּ
בְּפִירוּשׁ לְהַתְּרֹחַק מִהַשְּׁקֶר, דְּקִרָּא בְּתִיב
בְּפִירוּשׁ (שמות כג, ז)^ל 'מִדְּבַר שְׁקֶר תִּרְחֹק',
וְעוֹד כְּתוּב בַּפְּסוּק (ויקרא יט, יא) 'לֹא תִכְחָשׁוּ וְלֹא
תִשְׁקְרוּ' וְכו' וְלֹא תִשְׁקְרוּ אִישׁ בְּעַמִּיתוֹ, וְנִכְלָל בּוֹ

הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, הֵינּוּ קָלָלוֹת הַבָּאוֹת עַל
הַעוֹבֵר עַל הַמִּצְוֹת וּמִשְׁפָּטֵי הַתּוֹרָה שֶׁצִּוּנוּ
הַקְּב"ה בַּתּוֹרָה הַנִּקְרָא 'אֱמֶת', הִרִי הֵן לְפִי
שׁוּרֵת הַדִּין, וְלִכֵּן אֵין בָּהֶן שׁוּם צַד בְּרָכָה,
וְהִינוּ הַקְלָלָה הֵיחָא שֶׁל - שִׁדְרָשׁוּ עַל 'לֹא
יִהְיֶה לָּךְ בְּכִסֵּף אָבִן וְאָבִן'. אֲמַנָּם הַקְלָלוֹת
שֶׁנִּתְקַלְלוּ אֲדָמָה וְנָחֵשׁ וְכַנְעַן וְכו', בָּאוּ מִכַּח
קָנָם וְעָנֵשׁ עַל חֲטִאֵיהֶם שֶׁעָבְרוּ עַל צִוֵּי ה'
אֱלֹהִים בְּפִרְסִיּוֹת, וְאֵין נִחְשָׁב שֶׁעָבְרוּ כִּכֵּן עַל
מִצְוַת שְׁבִתּוֹרָה, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא הִיָּה זֶה דִּין מַדִּינָה
הַתּוֹרָה, וְהִינוּ עֲנִין מִשְׁפָּט ו'דִּין', וְהִרִי נִתְבָּאָר
שֶׁבִּזְוֵה הַקְּב"ה עוֹשֶׂה בּוֹ לַפְּנִים מְשׁוּרֵת
הַדִּין, וְאִינוּ מַעֲנִישׁ עַל כֵּךְ אֵת הָאָדָם בְּמִלּוֹא
חֲמוּמַת הַדִּין, אֵלֹא מִפְּחִית מִהַדִּין, וְלִכֵּן יִשׁ
בָּהֶן נָמִי צַד בְּרָכָה, וְכַגּוֹן שֶׁהַמִּצְוֹת מִצְוִיִּים
לְהַתְּקַלֵּל, וְכִמוּ שֶׁאָמַר בַּמִּדְרָשׁ.

כוּוֹנֵת הַמִּדְרָשׁ לְבִרְכוֹת וּקְלָלוֹת שֶׁבַּהַר גְּרִיזִים וְהַר עֵיבֵל

וְהַשְּׁוֹן שֶׁל הַמִּדְרָשׁ שֶׁהַבְּרָכוֹת מְבָרְכוֹת
אֵת בְּעִלְיָהֶן, וְהַקְלָלוֹת מְקַלְלוֹת אֵת בְּעִלְיָהֶן
וְכו', הִינוּ, שְׁבִמְצוֹת הַתּוֹרָה נֶאֱמָרוּ עֲלֵיהֶן
לְיִשְׂרָאֵל בְּרָכוֹת לְמַקִּימֵי הַמִּצְוֹת, וּקְלָלוֹת
לְמִי שֶׁעוֹבֵר עֲלֵיהֶן, בְּהַר גְּרִיזִים וּבְהַר עֵיבֵל,

צִוּוִּים וּמִקּוּדוֹת

מִכַּח הַתּוֹרָה, הֵינּוּ מַחֲמַת שֶׁעָבַר עַל דִּין תּוֹרָה, קָלָלָתוֹ
שְׁלִימָה בְּלִי שׁוּם צַד בְּרָכָה. לְחַלּוֹת לְשׁוֹן הַפְּסוּק,
'מִדְּבַר שְׁקֶר תִּרְחֹק וְנָקִי וְצָדִיק אֵל תִּהְיֶה כִּי לֹא אֶצְדִּיק

יח ד"ה וְנִרְאָה דוּחַ יוֹבֵן).^ל סִדְרָא אִמִּירַת
הַבְּרָכוֹת וְהַקְלָלוֹת, מְבוּאָר בַּמִּשְׁנָה (סוֹטָה לז, א).
לז. הֵינּוּ לְפִי מָה שֶׁנִּתְבָּאָר לְעִיל שְׁבִקְלָלוֹת שְׂבָאִים

וַיֵּשׁ לֹמֶר, שְׁבִלָא זֶה הָיְתִי אוֹמֵר, שְׁאִין צָרָךְ לְהִתְרַחֵק כָּל כֶּךָ מֵאַרְחַ שְׁקֶר, שְׁהִירִי אִף שְׁהִיא סִימֵן קָלְלָהּ, עִם כָּל זֶה, יִהְיֶה בּוֹ צַד בְּרָכָה כְּמוֹ הַנְּחָשׁ וְהָאִשָּׁה. אֲכַל כְּשֶׁאֲנִי מִתְבּוֹנֵן בַּמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי 'לֹא יִהְיֶה לָּךְ וְכוּ' אֲכֹן וְאֲבֹן, שְׁמִשְׁם אֲנִי לֹמֵד שֶׁהַקְּלָלוֹת הַבָּאוֹת מִחֻמַּת מִצְוֹתֶיהָ

שֶׁל תּוֹרָה הֵן יוֹתֵר חֲמוּרוֹת, שְׁלֹא נִשְׁאָר בָּהֶן שׁוּם צַד טוֹב כָּלֵל, 'עַל כֵּן שְׁנֵאתִי כָּל אֶרֶץ שְׁקֶר', אֲנִי שׁוֹנֵא אוֹתָם שְׁנֵאָה גְּמוּרָה, לְפִי שְׁכָל הַמְּרָגִילִים עֲצָמָם בְּדֶרֶךְ שְׁקֶר, לְסוֹף עוֹבְרִים עַל הַמִּצְוָה, שְׁנִמְמָעִים בְּטִמְאָה, וְאִזּוּ קָלְלָתָן קָלְלָהּ גְּמוּרָה.

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאֵר

כל גניבה ורמאות שיש בה הפסד ממון של חבריו.

לימוד מהעונש על ביטול מצוות התורה שיש לשנוא את השקר בתכלית

וַיֵּשׁ לֹמֶר, שְׁבִלָא זֶה - בְּלִי הַהִתְבּוֹנְנוֹת בַּמִּצְוֹת הַתּוֹרָה, הָיְתִי אוֹמֵר, שְׁאִין צָרָךְ - אִין נַחוּץ לֵאדָם לְהִתְרַחֵק כָּל כֶּךָ מֵאַרְחַ שְׁקֶר' - מִלְּהַתְנַהֵג בְּדֶרֶךְ שְׁקֶר אִף שְׁגוֹרֵם לֵאבֹד אֶת הַבְּרָכָה, שְׁהִירִי אִף שֶׁהַשְׁקֶר הִיא סִימֵן קָלְלָהּ, עִם כָּל זֶה, יִהְיֶה בּוֹ גַּם כֵּן אִיזִיה צַד בְּרָכָה, כְּמוֹ שֶׁמִּצִּינוּ כִּשְׁנִתְקַלְלוּ הַנְּחָשׁ וְהָאִשָּׁה, שֶׁלֹּא הִיתָה קָלְלָתָם גְּמוּרָה. וְלִכְךָ אִף אִם אֲכַשֵּׁל בַּשְׁקֶר וְתַחֲוֹל עָלֶי קָלְלָהּ, יִהְיֶה מִזִּמְנִים לִי צָרָכִי חַיִּי.

אֲבָל 'מִפְּקוּדֵיךְ אֲתִבּוֹנֵן', כְּלוֹמֵר, כְּשֶׁאֲנִי מִתְבּוֹנֵן בַּמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי בַּתּוֹרָה 'לֹא יִהְיֶה לָּךְ וְכוּ' אֲכֹן וְאֲבֹן, שְׁמִשְׁם - מִמָּה

שדרשו בו שאם לא תתנהג ביושר 'לא יהיה לך' ממון לסחור בו, אֲנִי לֹמֵד שֶׁהַקְּלָלוֹת הַבָּאוֹת מִחֻמַּת שַׁעֲבֵר עַל מִצְוֹתֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה, הֵן יוֹתֵר חֲמוּרוֹת מִמָּה שֶׁנִּתְקַלְלוּ הַנְּחָשׁ וְהָאִשָּׁה, שְׁלֹא נִשְׁאָר בָּהֶן שׁוּם צַד טוֹב כָּלֵל, לְפִי שֶׁבַעֲוֹנָה הַעוֹבֵר עַל הַתּוֹרָה אִין הַקְּבִי"ה מִתְנַהֵג לִפְנֵים מִשׁוֹרֵת הַדִּין, 'עַל כֵּן שְׁנֵאתִי כָּל אֶרֶץ שְׁקֶר', אֲנִי שׁוֹנֵא אוֹתָם - אֶת הַהוֹלָכִים בְּדֶרֶךְ הַשְׁקֶר^ט, שְׁנֵאָה גְּמוּרָה - וּמִתְרַחֵק מִכֵּךְ בַּתְּכִלִּית הַרְיָחוּק וְאִף בְּאוֹפֵן שְׁאִין בִּה אִיסוּר בְּדִינֵי הַתּוֹרָה, לְפִי שְׁכָל הַמְּרָגִילִים עֲצָמָם בְּדֶרֶךְ שְׁקֶר - שְׁאִינֵם מִתְרַחֲקִים לְגַמְרֵי מִמֶּנּוּ, וְעוֹשִׂים מַעֲשִׂים שְׁאִינֵם רְאוּיִים כָּל כֶּךָ, לְסוֹף הֵם עוֹבְרִים אִף עַל הַמִּצְוָה הַמְּפֹרֶשֶׁת בַּתּוֹרָה, לְפִי שְׁנִמְמָעִים בְּטִמְאָה - בַּשְׁקֶר, וְאִזּוּ קָלְלָתָן קָלְלָהּ גְּמוּרָה שְׁאִין בִּה שׁוּם צַד בְּרָכָה, מִפְּנֵי שַׁעֲבֵר עַל דְּבַרֵי תּוֹרָה^י.

צִוִּינִים וּמִקּוּדוֹת

שנצטינו בתורה, אך לא הייתי שונא דרך זו בתכלית. אך לאחר ש'בפקודיך' אתבונן, והיינו בפרשת המשקלות, שממש מוכח שהקללות הבאות מחמת התורה אין בהם שום צד ברכה, אז 'שנאתי כל אורח שקר' בתכלית הריחוק, וגם באופן שהדבר מותר מן הדין, אני מתרחק מכך, כי אני חושש שיקבע בי מדת שקר וזה יגרום לי לבסוף אף לעבור על מצוות התורה ובכך יבוא עלי קללה גמורה מבלי שום טובה. ועומק הענין היינו משום דשקר הרי זה מדה, ואף שיש אופנים שמותר לשקר, מכל מקום עדיין צריך האדם לחשוש שאם ירגיל עצמו לשקר באופן המותר, שמא יקבע בעצמו מדה מגונה זו, ועל ידי כך ישקר אף במקום איסור ממש, ואזי יחול עליו

לְשׁוֹע'. ^ט יִתְכַּן שְׁכוּנוֹת רַבִּינוּ הִיא, עַל דֶּרֶךְ מִה שֶׁאֲמָרוּ בְּסוּכָה (מו, ב), וְאָמַר רַבִּי זִירָא, לֹא לִימָא אִינִישׁ לִינוּקָא דִּיהִיבָנָא לָךְ מִידִּי, וְלֹא יִהִיב לִיה, מִשׁוּם דֹּאֲתִי לֵאגְמוּרֵי שִׁיקְרָא, שְׁנֵאמַר (יִרְמִיָּהוּ ט, ד) 'לִמְדוּ לִשְׁנוֹם דְּבַר שְׁקֶר'. וּפִירְשׁוּ הַמְּפֹרָשִׁים (עֵינִי עֲרוּךְ לְנֶר ד"ה וְאָמַר), שְׁכוּנוֹת הַגְּמֵרָא הִיא, שֶׁאִף בְּאוֹפֵן שְׁאִינֵנו עוֹבֵר מִשׁוּם 'מְדַבֵּר שְׁקֶר תִּרְחַק', מִכָּל מְקוֹם אִין רְאוּי לְהַחֲגוֹ כֵּן, מִשׁוּם שֶׁהוּא מְרַגֵּל בְּכָךְ אֶת הַתִּינוּק לְדַבֵּר שְׁקֶר. וְרֵאזָה עוֹד בַּהֲעֵרָה הַבָּאָה. מ. נִרְאָה בִּיאוּר דְּבַרֵי רַבִּינוּ בַּתִּירוּץ, שֶׁלִּשׁוֹן 'שְׁנֵאתִי' הַכְּתוּב בַּתְּהִלִּים, מִשְׁמַעוֹתָיו יוֹתֵר חֲזָק מִלִּשׁוֹן 'תִּרְחַק' שְׁכְּתוּב בַּתּוֹרָה. וְעַל כֵּן אָמַר דּוֹד, שֶׁאִם לֹא הִיִּיתִי מִתְבּוֹנֵן בַּפְּקוּדֵיךְ, אֲמַנֵּם הִיִּיתִי מִתְרַחֵק מִהַשְׁקֶר כְּמוֹ

לְפִי שָׂאף אִם מִן הַשָּׁמַיִם יִסְכְּמוּ בְּאוֹתָהּ
קָלָלָהּ, יִהְיֶה בָּהּ אֵיזָה צַד טוֹב.
וְעוֹד, אִם זֶה הָאִישׁ שֶׁמִּקְבֵּל אוֹתָהּ
בְּרָכָה הוּא אִישׁ צָדִיק שְׁשׁוּמֵר
הַמִּצְוֹת וְהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ אֱמֶת, מִמִּילָא
הַבְּרָכָה בָּאָה עָלָיו, וְאֵין לוֹ צָרָה לַבְּרָכָה
שֶׁל אוֹתוֹ הַדְּיוּט. וְהוּא הַדִּין אִם הַהַדְּיוּט

אֵלָּא דְלִפִּי דֶּרֶךְ זֶה, יֵשׁ לְדַקְדָּק בְּמֵאֵי
דְאֻמְרִין בְּפֶרֶק קִמָּא דְבִרְכוֹת (ו),
(א), אֵל תְּהִי בְּרַכַּת הַדְּיוּט קִלְהָ בְּעֵינֶיךָ,
וּבְפֶרֶק ח' דְקִמָּא (ב"ק צג, א), אֵל תְּהִי
קִלְלַת הַדְּיוּט קִלְהָ בְּעֵינֶיךָ, וְהֵלֵא בְּרָכָה
וּקִלְלָהּ זֹו אֵינֶן בָּאוֹת מִכַּחַם מִצְוֹת
הַתּוֹרָה, וּמִן הָרְאוּי הוּא שְׁתַּהֲיִינָה קְלוֹת,

מִמָּקוֹם ז'ל
אֵל תְּהִי
בְּרַכַּת הַדְּיוּט
קִלְהָ בְּעֵינֶיךָ
אֵל תְּהִי
קִלְלַת הַדְּיוּט
קִלְהָ בְּעֵינֶיךָ

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאֵר

הוּא שְׁתַּהֲיִינָה קְלוֹת בְּעֵינֵינוּ, לְפִי שָׂאף
אִם מִן הַשָּׁמַיִם יִסְכְּמוּ בְּאוֹתָהּ קִלְלָהּ
שֶׁתַּחֲוֹל עַל הָאָדָם, מְכַל מְקוֹם, רֹאוּי
שִׁיחָה בָּהּ אֵיזָה צַד טוֹב - שִׁיחָה הָאָדָם
מִכָּן, וְאֵינָה חֲמוּרָה כְּקִלְלַת הַבָּאָה מִכָּח
הַתּוֹרָה. וְאִם כֵּן, הִרִי קִלְלַת הַדְּיוּט אֲכָן
קִלְהָ הִיא.

וְעוֹד קִשָּׁה, שֶׁמֶמָּה נִפְשָׁךְ, אִם זֶה הָאִישׁ
שֶׁמִּקְבֵּל אוֹתָהּ בְּרָכָה מִהַהַדְּיוּט הוּא אִישׁ
צָדִיק, שְׁשׁוּמֵר - מְקִיִּים אֵת הַמִּצְוֹת וְהוֹלֵךְ
בְּדֶרֶךְ אֱמֶת וּמִתְרַחֵק לִגְמָרִי מִן הַשֶּׁקֶר, הֵלֵא
בּוֹדָאֵי מִמִּילָא הַבְּרָכָה בָּאָה עָלָיו, מִפְּנֵי
שֶׁהַבְּרָכוֹת מִבְּרָכוֹת אֵת בְּעִלְיָהֶן, וְאֵין לוֹ
צָרָה לַבְּרָכָה שֶׁל אוֹתוֹ הַדְּיוּט. וְהוּא הַדִּין
שֶׁאִם הַהַדְּיוּט יִקְלָלָהּ, מִפְּנֵי מַה צָרִיךְ

דְקוּקִים בְּעֵינֵי חוֹמֶרֶת בְּרַכַּת הַדְּיוּט וּקְלָלָתוֹ

אֵלָּא דְלִפִּי דֶּרֶךְ זֶה, שֶׁרַק קִלְלַת הַבָּאָה
מִכָּח הַתּוֹרָה הִיא קִלְלַת גְּמוּרָה, אֲבָל קִלְלַת
שְׂאִינָה בָּאָה מִכָּח הַתּוֹרָה אֵינָה קִלְלַת
גְּמוּרָה, יֵשׁ לְדַקְדָּק, בְּמֵאֵי דְאֻמְרִין בְּגִמְרָא
בְּפֶרֶק קִמָּא דְבִרְכוֹת (ו, א) ^{נו}, אֵל תְּהִי
בְּרַכַּת הַדְּיוּט קִלְהָ בְּעֵינֶיךָ - אֵל תִּזְלֹזַל
בְּכוֹחַ בְּרָכָה הַבָּאָה מִפִּי אָדָם פְּשׁוּט, וְלוֹמַר
שֶׁלֹּא תוֹעִיל לָךְ, וּבְפֶרֶק ח' דְבַבְא קִמָּא
(צג, א) ^{נב}, אֻמְרִין, אֵל תְּהִי קִלְלַת הַדְּיוּט
קִלְהָ בְּעֵינֶיךָ - אֵל תִּזְלֹזַל בְּכוֹחַ קִלְלַת
הַבָּאָה מִפִּי אָדָם פְּשׁוּט, וְלוֹמַר שֶׁלֹּא
תוֹיִקֵךְ. וְלִכְאוּרָה יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת וְהֵלֵא בְּרָכָה
וּקִלְלָהּ זֹו שֶׁל הַדְּיוּט, אֵינֶן בָּאוֹת מִכַּחַם
קִיּוֹם אוֹ בִּטּוֹל מִצְוֹת הַתּוֹרָה, וּמִן הָרְאוּי

צִיּוֹנִים וּמִקּוּדוֹת

לִפְנֵים מִשׁוּרַת הַדִּין, וְנִעֲנַע לִי בְּרָאשׁוֹ. וּקְמַשְׁמַע לִן
שֶׁלֹּא תִהְיֶה בְּרַכַּת הַדְּיוּט קִלְהָ בְּעֵינֶיךָ.
מִב. לְשׁוֹן הַגְּמָרָא, אִמַּר רַבִּי יִצְחָק, לְעוֹלָם אֵל תְּהִי
קִלְלַת הַדְּיוּט קִלְהָ בְּעֵינֶיךָ, שֶׁהִרִי אֲבִימֶלֶךְ קִלְלָהּ אֵת
שֶׁרָה וְנִתְקַיִים בּוֹרְעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרָאשִׁית כ, טז) 'הִנֵּה
הוּא לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם', אִמַּר לָהּ, הוֹאִיל וְכִסִּית מַמְנִי
וְלֹא גִילִית שֶׁהוּא אִישׁךְ וְגִרְמַת אֵלַי הַצֶּעֶר הַזֶּה, יִהְיֶה
רִצּוֹן, שִׁיחָה לָךְ בְּנֵי כְסוּי עֵינַיִם, וְנִתְקַיִים בּוֹרְעָה,
דְּכָתִיב (בְּרָאשִׁית כז, א) 'וַיְהִי כִי זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶינּוּ
עֵינָיו מְרֹאוֹת'. וְיֵשׁ לְעִיִּין, לְפִי פִירוּשׁ רַבִּינוּ הֵלֵל
שֶׁבְּרַכַּת הַהַדְּיוּט נִצְרַחַת רַק כְּשֶׁהַצָּדִיק חָטָא חָטָא קֵל, וְיִתְכַּן
כִּיִּצֵּד נִפְרֵשׁ לִגְבֵי שֶׁרָה, וְכִי חָטָא חָטָא קֵל. וְיִתְכַן
לוֹמַר שֶׁאֲכָן מִשׁוֹם כֵּן הַקְּדִים שֶׁאִמַּר לָהּ 'הוֹאִיל וְכִסִּית
מַמְנִי וְלֹא גִלִית שֶׁהוּא אִישׁךְ וְגִרְמַת אֵלַי כֹּל הַצֶּעֶר
הַזֶּה', שֶׁבּוֹה יֵשׁ קִצֵּת מַעֲנִין חָטָא, וְאֲכָן רַק מַחֲמַת כֵּן
הִיא מְקוֹם לְקַלְלָהּ לְחוֹל.

קִלְלַת גְּמוּרָה, וּמִשׁוֹם כֵּן צָרִיךְ לִשְׁנוֹא אֵת הַשֶּׁקֶר
וְלִהְתַּרְחֵק מִמֶּנּוּ בְּתַכְלִית הַרִיחוּק. וְכּוֹדְגָמָה
לְעִיִּין זֶה יִצְיִין לְדַבְרֵי הַשֶּׁפֶת אֲמַת (תְּהִלִּים קכא)
בְּבִיאֹר הַפְּסוּק 'ה' הִצִּילָה נִפְשִׁי מִשֶּׁפֶת שֶׁקֶר',
דְּלִכְאוּרָה יוֹתֵר רֹאוּי לוֹמַר 'הִצִּילָה פִי מִשֶּׁפֶת שֶׁקֶר',
אוֹלָם כּוֹנֵנַת בְּקִשְׁת דּוֹד הַמֶּלֶךְ, דֹּאף בְּאוֹפְנִים שֶׁצָּרִיךְ
הוּא לְשֶׁקֶר כְּגוֹן מַחֲמַת שְׁלוֹם וְכוּד', מְכַל מְקוֹם
חוֹשֶׁשׁ שִׁיטְבַע בּוֹ מִדַּת הַשֶּׁקֶר וְיִגְרֹם לוֹ לְשֶׁקֶר אֶף
בְּאוֹפְנִים שֶׁאִסּוּר לְשֶׁקֶר, וְלִכָּן בְּדוּקָא בִּיקֵשׁ 'הִצִּילָה
נִפְשִׁי מִשֶּׁפֶת שֶׁקֶר', וְהִינֵנוּ שֶׁלֹּא יִקְבַע בּוֹ מִדַּת הַשֶּׁקֶר.
מֵא. לְשׁוֹן הַגְּמָרָא, תִּנְיָא, אִמַּר רַבִּי יִשְׁמַעֲלָל בֵּן
אֲלִישָׁע, פֻּעַם אַחַת נִכְנַסְתִּי לְהַקְטִיר קְטוֹרֶת לִפְנֵי
וּלְפָנִים, וְרֹאיתִי וְכוּ' שֶׁהוּא יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רִם וְנִשְׂא,
וְאִמַּר לִי יִשְׁמַעֲלָל בְּנִי, בְּרַכְנִי. אִמַּרְתִּי לוֹ, יִהְיֶה רִצּוֹן
מִלִּפְנֵיךְ, שִׁיכְבְּשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֵת כְּעֶסֶךְ, וְיִגּוּלוֹ רַחֲמֶיךָ עַל
מִדּוֹתֶיךָ וְתִתְנַהֵג עִם בְּנִיךְ בְּמִדַּת הַרַחֲמִים, וְתִכְנַס לָהֶם

יִקְלָלֶהוּ, אִינוּ מִן הָרְאוּי שֶׁתְּחַלּוּ עָלָיו
הַקְּלָלָה, שֶׁהָרִי כְּתִיב (תהלים צז, י) 'שֹׁמֵר
נַפְשׁוֹת חֲסִידָיו מִיַּד רָשָׁעִים יִצְלָם', וְעוֹד,
שֶׁהַבְּרָכוֹת מְבָרְכוֹת אֶת בְּעֲלֵיהֶן, וּבִמְקוֹם
הַבְּרָכָה תִּתְרַחֵק הַקְּלָלָה. וְלִהְפֹּךְ, אִם
הוּא רָשָׁע וְהוֹלֵךְ אַחֵר הַשֹּׁקֵר, הַקְּלָלָה
בָּאָה עָלָיו, וְאִין לֹא צָרָךְ לְקַלְלָתוֹ שֶׁל
אוֹתוֹ הָדְיוּט. וְאַף אִם יִבְרַכְהוּ, מִכָּל

מְקוֹם, אוֹתוֹ רָשָׁע אִינוּ מִזְמֵן לְבְרָכָה.
וְיֵשׁ לוֹמַר, שְׂאָף מִי שֶׁהוּא צָדִיק,
לְפַעֲמִים אֲפָשָׁר שֶׁנִּכְשֵׁל בְּאִיזָה
הַחֲטָא, וְאוֹתוֹ חֲטָא מוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ בְּאוֹתָהּ
הַשְׁעָה הַטּוֹב וְהַבְּרָכָה, וְאִין חֲבוּשׁ מִתִּיר
עֲצָמוֹ מִבֵּית הָאֲסוּרִים (בְּרֻכּוֹת ה, ב),
וּבִשְׂבִיל זֶה הִכְרַח לְאִיזָה סִינֵעַ מֵאָדָם
אַחֵר. וּבִשְׁנֵי הַהֲדִיוֹט מְסִיעוֹ, חוֹזֵר

זרע שמשון המבאר

צדיק שנכשל בחטא

נצרך לברכת ההדיוט שתסייענו לחזור למדרגתו

וְיֵשׁ לוֹמַר, שְׂאָף מִי שֶׁהוּא צָדִיק הָרְאוּי
רַק לְבִרְכָּה, לְפַעֲמִים אֲפָשָׁר שֶׁנִּכְשֵׁל בְּאִיזָה
הַחֲטָא^מ, וְאוֹתוֹ חֲטָא מוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ בְּאוֹתָהּ
הַשְׁעָה אֶת הַטּוֹב וְהַבְּרָכָה הָרְאוּיִים לְבוֹא
עָלָיו מִכַּח קִיּוֹם הַמִּצְוֹת^מ, וְאִין חֲבוּשׁ מִתִּיר
עֲצָמוֹ מִבֵּית הָאֲסוּרִים - עַל דְּרָךְ מִשַּׁל
שֶׁאִמְרוּ דְּמִי שֶׁהוּא אֲסוּר בְּבֵית הַסּוּהָר, אִינוּ
יִכּוֹל לְהוֹצִיא אֶת עֲצָמוֹ מִשָּׁם, אֲלֵא הוּא
נִצְרָךְ לְאַנְשִׁים אַחֲרִים מִבְּחוּץ שִׁיּוּצִיאוֹהוּ
(בְּרֻכּוֹת ה, ב)^מ, וְכִמוּ כֵן הַנִּכְשֵׁל בַּחֲטָא שְׁזֵה
מוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ אֶת הַבְּרָכָה, אִינוּ יִכּוֹל לְתַקֵּן אֶת
עֲצָמוֹ וּלְזַכּוֹת לְהַשְׁפֵּעַ הַטּוֹבָה, עַד
שִׁיעֲזוּרָהוּ אֲנָשִׁים אַחֲרִים. וּבִשְׂבִיל זֶה,
הִכְרַח צָדִיק זֶה שֶׁנִּכְשֵׁל בַּעֲבִירָה, לְאִיזָה
סִינֵעַ מֵאָדָם אַחֵר, שִׁיִּסִּיעַ לוֹ לְזַכּוֹת שׁוֹב
בְּבִרְכָּה שֶׁנִּמְנָעָה מִמֶּנּוּ, וּבִשְׁנֵי הַהֲדִיוֹט
מְסִיעוֹ עַל יְדֵי בְּרֻכְתּוֹ, הוּא חוֹזֵר לְמִדְרַגְתּוֹ

לחשוש מכך, הלא אינו מן הראוי שתחול
עָלָיו הַקְּלָלָה, שֶׁהָרִי כְּתִיב (תהלים צז, י)^מ,
'שֹׁמֵר נַפְשׁוֹת חֲסִידָיו מִיַּד רָשָׁעִים יִצְלָם',
וְנִכְלָל בִּזֵּה שֶׁהַקִּבָּה שׁוֹמֵר אֶת נַפְשׁוֹת
הַצַּדִּיקִים מִיַּד הָרָשָׁעִים שֶׁמְקַלְלִים אוֹתָם.
וְעוֹד, שֶׁהָרִי בּוֹדָאִי שֶׁלֹּא תַחֲלוּ עֲלֵיהֶם קִלְתַּת
הָרָשָׁעִים, שֶׁהַבְּרָכוֹת מְבָרְכוֹת אֶת בְּעֲלֵיהֶן,
וּבִמְקוֹם שְׁשׁוּרָה הַבְּרָכָה עַל הַצַּדִּיק מַחֲמַת
מִצְוֹתָיו, בּוֹדָאִי תִתְרַחֵק מִמֶּנָּה הַקְּלָלָה.

וְלִהְפֹּךְ גַּם כֵּן קִשָּׁה, דָּאָם הוּא רָשָׁע
וְהוֹלֵךְ אַחֵר הַשֹּׁקֵר - שְׁעוֹבֵר עַל מִצְוֹת
הַתּוֹרָה, הַקְּלָלָה בָּאָה עָלָיו מֵעַצְמָהּ מִכַּח
הַתּוֹרָה, וְכִמוּ שֶׁנִּתְבָּאֵר, שֶׁהַקְּלָלָה מְקַלְלָה
אֶת בְּעֲלֵיהֶן, וְאִין לֹא צָרָךְ לְקַלְלָתוֹ שֶׁל
אוֹתוֹ הָדְיוּט, וְמֵה שִׁיךְ לְהַזְהִירוֹ שֶׁלֹּא תִהְיֶה
קִלָּה בְּעֵינָיו. וְכִמוּ כֵן, אָף אִם הָדְיוּט
יִבְרַכְהוּ לְרָשָׁע, מִכָּל מְקוֹם, אוֹתוֹ רָשָׁע
אִינוּ מִזְמֵן - מוֹכֵן לְבְרָכָה, וּבּוֹדָאִי לֹא תַחֲלוּ
עָלָיו בְּרֻכַּת הַהֲדִיוּט.

ציונים ומקורות

מחליון], אמרי, אין חבוש מתיר עצמו מבית
האסורים. ניתן להמתיק את המשל שהביא רבנו על
ענין התיקון והיציאה מן ההפסד שבא לו מחמת
החטא, מה שמצינו ש'אין חבוש מתיר עצמו מבית
האסורים', כי אכן גם ענין החטא מצינו שנמשל
ממש לבית האסורים, ראה תניא (ליקוטי אמרים
פ"ז ח פל"ז) לגבי משמעות 'היתר' ו'אסור',
ש'איסור' מלשון אסור בבית האסורים, שהוא
מסוגר בידי החיצונים. ולפי זה, יש לבאר שכמו כן
החוטא נחשב כענין האסור בבית האסורים.

מג. לשון הפסוק, 'אֶהְיֶה ה' שְׁנָאוֹ רַע שֹׁמֵר נַפְשׁוֹת
חֲסִידָיו מִיַּד רָשָׁעִים יִצְלָם'. מד. נדצ"ל, חטא.
מה. ראה לשון הפסוק (ירמיהו ה, כה) 'וְחִטָּאתֵיכֶם
מִנְעוּ הַטּוֹב מִכֶּם'. מו. לשון הגמרא, רבי
יוחנן חלש, על לגביה [נכנס אצלו לבקר] רבי
חנינא. אמר ליה, חביבין עליך יסורין. אמר ליה,
לא הן ולא שכרן. אמר ליה, הב לי ירך, יהב ליה
ידיה ואוקמיה [הושיט רבי יוחנן את ידו לרבי
חנינא והעמידו מחליו]. אמאי, לוקים רבי יוחנן
לנפשיה [למה לא העמיד רבי יוחנן את עצמו

וְהָעֵנִינִי הוּא, שֶׁשֶּׁהֲצִדִּיק נֹפֵל בְּאִיזָה חֲטָא, אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהוֹצִיא עוֹד טוֹבָה וּבְרָכָה מֵאוֹצֵר הָעֵלְיוֹן, שֶׁהוּאִיל שֶׁלְּצִדִּיקִים חוֹשֵׁב לָהֶם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁגָגוֹת בְּזוֹנוֹת (ב"מ לג, ב), לָכֵן מִדַּת הַדִּין מְתוּחָה בְּנִגְדּוֹ וּמַעֲכָבֶת הַטּוֹבָה מְלָבֹא.

לְמִדְרַגְתּוֹ הָרִאשׁוֹנָה שָׂרְאוּי הוּא לְבִרְכָּה בְּשִׁבִּיל שְׁחֹא צִדִּיק. וְהָכִי נִמְי לְהַפֵּךְ, אִם הָדְיוֹט אֶחָד יִתֵּן לוֹ קָלָלָה, הוּאִיל שֶׁבְּאוֹתָהּ שָׁעָה נָפַל בְּאִיזָה חֲטָא וְאִינוּ הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ אֱמֶת, מִצָּאָה הַקָּלָלָה מְקוֹם לְחֹל, לָפִי שֶׁלֹּא שָׁמַר עֲצָמוֹ לְגִמְרֵי מְלִילָךְ אַחֵר הַשָּׁקֶר.

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְאֵר

הַהֲדִיּוֹט הַמְּבֹרָךְ לְצִדִּיק, זֹכֶה בְּבִרְכָּה לַעֲצָמוֹ וּלְצִדִּיק

וְהָעֵנִינִי שְׁמוֹעִיל בְּרָכָה וְאִפִּילוֹ מֵהַדִּיּוֹט, וְלֹא בְּרַכַּת הַהֲדִיּוֹט לֹא יִשֵּׁג אֶת הַבְּרָכָה הוּא, שֶׁשֶּׁהֲצִדִּיק נֹפֵל – נִכְשֵׁל בְּאִיזָה חֲטָא אִפִּילוֹ בְּשׁוּגָג, אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהוֹצִיא עוֹד טוֹבָה וּבְרָכָה לַעֲצָמוֹ מֵאוֹצֵר הָעֵלְיוֹן, שֶׁהוּאִיל שֶׁלְּצִדִּיקִים חוֹשֵׁב לָהֶם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁגָגוֹת בְּזוֹנוֹת – חֲטָא בְּשִׁגְגָה הַבָּאָה מִחֲמַת טַעוֹת בְּלִימּוּד הַלְכוֹת הַתּוֹרָה, נִחְשָׁב לָהֶם לְזוֹדוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהֵיוּ צָרִיכִים לְבַרֵּר הַיִּטֵּב אֶת לִימּוּדוֹם (ב"מ לג, ב), לָכֵן מִדַּת הַדִּין מְתוּחָה בְּנִגְדּוֹ, גַּם עֲבוּר חֲטָא קָל שֶׁעָשָׂה, וּמַעֲכָבֶת אֶת הַטּוֹבָה מְלָבֹא עָלָיו.¹

הָרִאשׁוֹנָה שָׂרְאוּי הוּא לְבִרְכָּה בְּשִׁבִּיל שְׁחֹא צִדִּיק.²

וְהָכִי נִמְי לְהַפֵּךְ, אִם בְּאוֹתוֹ הַעֵת שֶׁנִּפְל בְּחֲטָא, הָדְיוֹט אֶחָד יִתֵּן לוֹ קָלָלָה – יִקְלָלֵנוּ, הוּאִיל שֶׁבְּאוֹתָהּ שָׁעָה נָפַל אוֹתוֹ הַצִּדִּיק בְּאִיזָה חֲטָא, וְאִינוּ הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ אֱמֶת הַגּוֹרֵמַת לְבִרְכָּה לְחֹל, מִצָּאָה הַקָּלָלָה מְקוֹם לְחֹל, לָפִי שֶׁלֹּא שָׁמַר עֲצָמוֹ לְגִמְרֵי מְלִילָךְ אַחֵר הַשָּׁקֶר – שֶׁלֹּא לְהִכְשֵׁל בְּאִיזָה חֲטָא בַּעֲשִׂיַּת מַעֲשֵׂה שְׂאִינוּ רְאוּי לָפִי דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, וְלָכֵן לֹא שִׁיךְ אֲצִלוֹ מֵאִמֵּר הַפְּסוּק 'שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ חֲסִידִיו', שֶׁהוּבָא לְעִיל, וְאִין הַקַּב"ה מְגִין עָלָיו מִקָּלֶת הַהֲדִיּוֹט.³

צִיּוֹנִים וּמִקּוּדוֹת

וּמִקְשָׁה הַגִּמְרָא, טַעֲמָא דְלֹא מְצִלוּ, הָא מְצִלוּ מִיִּתְיָ, וְהַכְּתִיב (מְשִׁלִּי כו, ב) 'כְּצִפּוֹר לְנוֹד כְּדִרְדּוֹר לְעוֹף כֶּן קָלֶלֶת חֲנָם לֹא תִבְאִי, [אִמֵּר] הֵהוּא סָבֵא, מִפִּירְקִיָּה דְרַבָּא שְׁמִיעַ לִי, שֶׁהִיָּה לְהֵן לְבִקֵּשׁ רַחֲמִים עַל דּוֹרָן וְלֹא בְּקִשׁוֹ, ע"כ. הָרִי מְבוֹאֵר, שֶׁאִם הָרִי מִשִּׁים לְכַהֵן גָּדוֹל עַל כָּל פְּנֵי חֲטָא קָל, שֶׁלֹּא תִתְפַּלֵּל עַל בְּנֵי דוֹרָם [שְׂאִין בְּכּוֹחַ עֲבִירָה זֹו לְגִרּוֹם שִׁימוּתוֹן], לֹא הִיתָה מוֹעִילָה תְּפִילַת הַרוֹצִחִים שֶׁהַכְּהֵנִים הַגְּדוֹלִים יִמּוּתוּ. [וְרַק עֲתָה מוֹעִילָה תְּפִילַת הַשְּׂמַצְרַפֶּת עִם הַחֲטָא הַקָּל]. מִטָּ. לְשׁוֹן הַגִּמְרָא, כְּדִרְשִׁי רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אֶלְעָאִי, מֵאִי דְכְּתִיב (יִשְׁעִיהוּ נח, א) 'הִגֵּד לַעֲמִי פִשְׁעִם וְלִבִּית יַעֲקֹב חֲטָאֲתָם'. 'הִגֵּד לַעֲמִי פִשְׁעִם', אֵלּוּ תְּלִמִּידֵי חֲכָמִים, שֶׁשְּׁגָגוֹת נַעֲשׂוֹת לָהֶם כְּזוֹנוֹת. 'וְלִבִּית יַעֲקֹב חֲטָאֲתָם', אֵלּוּ עַמֵּי הָאָרֶץ, שֶׁזוֹנוֹת נַעֲשׂוֹת לָהֶם כְּשִׁגְגוֹת. וְהִינֵנוּ דַתְנָן, רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר, הוּי זְהִיר בְּתַלְמוּד, שֶׁשְּׁגָגַת תְּלִמּוּד עוֹלָה וְדוֹן. ג. וְלָכֵן קָלֶלֶת הַהֲדִיּוֹט חָלָה עָלָיו לְגִמְרֵי, וְאִין בַּה שׁוֹם צַד טוֹב שֶׁנִּחְשָׁב לְפָנִים מְשׁוֹרֵת הַדִּין,

מִז. רֹאה שׁו"ת הַרְשֵׁב"א (ח"ה סִימָן נ) אֹר הַחַיִּים (בְּמִדְבָּר כג, ח) שְׂבִיאוֹר עֵנִין זֶה בְּאוֹפְנִים אַחֲרִים. מִח. יִתְכֵּן לּוֹמֵר בְּבִיאוֹר דְּבִרֵּי רַבִּינוּ, שֶׁהוּאִיל וְקָלֶלֶת הַהֲדִיּוֹט חָלָה רַק כְּשִׁישׁ לְצִדִּיק אִיזָה חֲטָא, וְהִינֵנוּ שֶׁעֲבַר עַל אִיזָה דִּין תּוֹרָה, עַל כֵּן הָרִי זֶה נִכְנָס בְּמַה שְׂאִמְרוּ שְׁבוֹתוֹרָה אִין הַקַּב"ה עוֹשֶׂה לְפָנִים מְשׁוֹרֵת הַדִּין, וְלָכֵן לֹא נִשְׁאָר מִזֶּה שׁוֹם צַד בְּרָכָה. הַשּׁוֹה לְדַבְּרֵי רַבִּינוּ, אֶת לְשׁוֹן רַש"י בְּעֵנִין בְּלַעַם (בְּמִדְבָּר כד, א) שְׂכַתָּב, 'וְהַקָּלָלָה עַל הַזִּכְרָת הָעֲבִירָה תַּחֲלוּ'. וּבִשְׁל"ה (פֶּרֶשֶׁת בְּלָק, תּוֹרָה אֹר אוֹת יא) כְּתָב, וְעֵנִין הַקָּלָלָה הוּא קוֹל הַקִּיטְרוֹג שִׁיקְטֵרָג עַל יִשְׂרָאֵל, וְיִזְכִּיר עוֹנוֹתָם בַּעַת בֹּא רֹגַע הַזֶּעֶם, כִּי הוּא יוֹדַע דַּעַת עֲלֵינוּ וְיוֹדַע הַרְגַע. וְגַם הוּא יוֹדַע לְקִטְרוֹג וְלַהֲטִיל פָּגַם בַּהֲזִכְרָת עוֹנוֹתָם, ע"כ. וְיֵשׁ לְהַבִּיא מְקוֹר לְעִיקָר דְּרִי רַבִּינוּ, שֶׁהַקָּלָלָה לֹא יִכּוֹלָה לְחֹל עַל מִי שְׂאִין לוֹ שׁוֹם חֲטָא, מִמָּה שֶׁשְּׂנִינוּ (מְכוֹת יא, א), אִימוּתִיהֶן שֶׁל כְּהֵנִים מְסַפְּקוֹת לְהֵן [לְרוֹצְחִים בְּשׁוּגָג שְׁגָלוֹ לְעִיר מִקְלָט] מַחִיָּה וְכִסּוּת, כְּדִי שֶׁלֹּא יִתְפַּלֵּל עַל בְּנֵיהֶם שִׁימוּתוֹ,

פסוק
'ואברכה
מברכך'

'ואברכה מברכך', וההדיוט הזה
בברכה שנותן לצדיק זה, ממשיך
אצלו נמי טובה וברכה, וקיימא לן
(ב"מ ח, א), מגו דזכי לנפשיה, זכי נמי
לאחריו. ולהפך נמי, שהרי פתיב (שם)
'ומקללך אאר' וכו'.

אמנם פשיבוא הדיוט אחד דקיימא
ליה שעתייה ויברכהו, הואיל שלהדיוט
חושב להם הודונות בשנגות, מועיל
שפיר שתבוא טובה וברכה גם לצדיק
זה, והמדת הדין אינה יכולה לעכב
בלל, שהרי פתיב (בראשית יב, ג)

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאֵר

נמי טובה וברכה, כיון שהוא מברך לאיש
ישראל והתורה אמרה 'ואברכה מברכך',
והרי קיימא לן - מקובל בידינו בגמרא (ב"מ
ח, א)²², דמגו דזכי לנפשיה, זכי נמי לאחריו
- מתוך שאדם זוכה בדבר לעצמו, יכול הוא
לזכות בה גם לאחרים, אף באופן שאם היה
זוכה בו רק לאחרים, לא היתה מועילה
תפיסתו וזכייתו. ולכן כענין הזה גם הדיוט
זה, מתוך שהוא עצמו מתברך על ידי שבירך
את הצדיק, יכול הוא לזכות בברכה גם
לצורך צדיק זה אף שיש איזה עיכוב על
הצדיק שמונע מהברכה לבוא עליו בסתם²³.

ולתפך נמי, שאם אדם הדיוט מקלל את
הצדיק, הוא עצמו מתקלל בכך, שהרי פתיב
(שם) 'ומקללך אאר' וכו' - שהקב"ה מקלל
את מי שמקלל את ישראל²⁴.

אמנם, פשיבוא הדיוט אחד דקיימא ליה
שעתייה - שהשעה עומדת לו ומצליחה לו²⁵,
ויברכהו, הואיל שלהדיוט - עם הארץ,
חושב להם הקב"ה הודונות בשנגות -
העבירות שלגבי אנשים אחרים הם מזיד,
ואילו לגבי העם הארץ שעשאו מחסרון
ידיעה, הן נחשבות שנעשו בשוגג, כמבואר
בגמרא (שם)²⁶, וכיון שאינו אלא שוגג הוא
נחשב כצדיק, ומועיל שפיר שעל ידי
ההדיוט תבוא טובה וברכה גם לצדיק זה
ומתברך על ידו, והמדת הדין המתוחה על
הצדיק, אינה יכולה לעכב בלל - שלא תחול
הברכה, שהרי פתיב (בראשית יב, ג)²⁷ 'ואברכה
מברכך' - שהקב"ה מברך למי שמברך את
ישראל²⁸. ונמצא שההדיוט הזה, בברכה
שנותן לצדיק זה, ממשיך אצלו - לעצמו

ציונים ומקורות

לנפשיה זכי נמי לחבריה. תדע, שאילו אמר לשלוחו
צא וגנוב לי, וגנב, פטור [המשלח, לפי שלא זכה
בגניבה, שאין שליח לדבר עבירה], ושותפין שגנבו
[ואחד מהם הגביה את הגניבה עבור שניהם], חייבין.
מאי טעמא, לאו משום דאמרינן מגו דזכי לנפשיה זכי
נמי לחבריה, שמע מינה. וסוגיית הגמרא עוסקת בדין
תופס ממון מהלווה בשביל המלווה, באופן
שבתפיסתו הוא חב לאחרים, דהיינו למלוים אחרים,
שלכך אינו יכול לזכות למלוה. אמנם באופן שזוכה
גם לעצמו, כגון שמגביה מציאה, רשאי לזכות
בהגבתו גם לחבירו. גו. מבואר בדברי רבינו,
שהדיוט זה שמברך את חבריו הצדיק, נעשה כעין
'צינור' לחבירו, והיינו שזוכה בברכה לעצמו, ומתוך
כך זוכה גם חבריו. והשוה לכך, את דברי רבינו
בקהלת (אות לו) בביאור דברי הגמרא (ברכות ו, ב) כל
העולם לא נברא אלא לצוות לזה [לירא שמים],
שהירא שמים נעשה צינור להשפיע טובה וברכה לכל
המתחברים עמו. גז. יתכן שכוונת רבנו להוסיף

כי הקללה חלה עליו מחמת החטא שעבר על דין
התורה. נא. יש לעיין, שהרי בגמרא משמע
שהכוונה לכל הדיוט ובכל זמן, ולא דווקא כשהשעה
עומדת לו. וראה בכבוד חכמים (לירושלמי ברכות פ"ח
ה"ו), שמבואר מדבריו כעין דברי רבינו, שכתב
'שהשעה גורמת שתחול הברכה', או 'שהשעה מוכנת
לפורענות'. גב. ראה מהרש"א (שם ח"א ד"ה
הגד) שאין הכוונה לעבירות שעמי הארץ עושים
אותם בודון ממש. גג. לשון הפסוק, 'ואברכה
מברכך ומקללך אאר ונברכך כך כל משפחת
האדם'. נד. יש לבאר כוונת רבינו על פי מה
שכתב בפרשת לך לך (אות ז), שבודאי הברכה על
המברך חלה רק באופן שגם ברכתו התקיימה, ודייק
כן מלשון הפסוק 'ואברכה מברכך', עיין שם.
נה. לשון הגמרא, אמר רבא, לעולם אימא לך
המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו, והכא היינו
טעמא [שהמגביה מציאה, ומתכוין לזכות בה גם
לעצמו וגם לחבירו, שזכה חבירו בחציה], מגו דזכי

וּבִדְרֹךְ זֶה, נִיחָא שְׁפִיר הַלְשׁוֹן שְׁאֲמְרוּ, אֵל תְּהִי קִלְה בְּעֵינֶיךָ, וְלֹא אָמְרוּ בְּרַכַּת הַדְּיוּט וְקִלְלַת הַדְּיוּט מִתְקַיְמָת. שְׁפִיפְשֵׁשׁ הִיתָה לְהִזְהִירוֹ שְׁיִפְשֵׁשׁ בְּמַעֲשָׂיו, וְאִם חָס וְשָׁלוֹם נָפַל בְּאִיזָה חֲטָא, 'יָשׁוּב אֵל ה' וִירְחֲמֵהוּ' (ראח ישעיהו נה, ז).

וּבִדְרֹךְ זֶה, נִיחָא שְׁפִיר הַלְשׁוֹן שְׁאֲמְרוּ, אֵל תְּהִי קִלְה בְּעֵינֶיךָ, וְלֹא אָמְרוּ בְּרַכַּת הַדְּיוּט וְקִלְלַת הַדְּיוּט מִתְקַיְמָת. שְׁפִיפְשֵׁשׁ הִיתָה לְהִזְהִירוֹ שְׁיִפְשֵׁשׁ בְּמַעֲשָׂיו, וְאִם חָס וְשָׁלוֹם נָפַל בְּאִיזָה חֲטָא, 'יָשׁוּב אֵל ה' וִירְחֲמֵהוּ' (ראח ישעיהו נה, ז).

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְאָר

חטא קל שמונע ממנו את הטובה, ועתה ע"י הברכה יוכל לשוב ולקבלו, ועל כן, מוטל עליו לפשפש במעשיו כדי למצוא את החטא, ולחזור עליו בתשובה, שלא תחול קללת ההדיוט, מחמת חטאו.^ט

מנן ששני גדולי הדור הוצרכו לברכות מההדיוטות ולא היה די בזכויותיהם

וּבִבְמָה שְׁאֲמְרֵנוּ, נִתְרַץ נָמִי מִה שֶׁהִקְשָׁה (שם) הָרִי"ף וְ"ל (על העין יעקב, ברכות שם ד"ה אל)^ז, עַל הַהִיא דְּשֵׁנִי גְדוּלָּי הַדּוֹר, שֶׁהֵם דְּוֹד הַמֶּלֶךְ וְדִנְיָאֵל, שֶׁבְּרָכּוֹם שְׁנֵי הַדְּיוּטוֹת, שֶׁהֵם אַרְוֶנָה וְדַרְיוּשׁ, וְנִתְקַיְמָה בָּהֶם בְּרַכְתָּם, שֶׁאֲרֻנָּה, שֶׁהִיא שֶׁר יְבוּסִי, בִּירַךְ אֶת דּוֹד שֶׁהִקְב"ה יִקְבַּל בְּרָצוֹן אֶת קֶרְבָּנוֹתָיו, וְעַל יְדֵי כֵן תִּיעָצֵר מִגִּיפַת הַדָּבָר שֶׁהִיתָה בִּישְׂרָאֵל, וְאִכֵּן כֵּךְ הִיא^ח. וְדַרְיוּשׁ הַמֶּלֶךְ, בִּירַךְ אֶת דִּנְיָאֵל שֶׁהִקְב"ה יִצִּיל אוֹתוֹ מִגּוֹב הָאֲרִיּוֹת^ט, וְאִכֵּן כֵּךְ הִיא, כַּמְבוּאָר בִּמְגִילָה (טו, א).

צִיּוֹנִים וּמִקּוּדוֹת

בשינוי לשון, וז"ל, ואמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, לעולם אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך, שהרי שני גדולי הדור ברכום שני הדיוטות ונתקיימה בהן, ואלו הן דוד ודניאל, דוד דברכיה ארונה, דכתיב (שמואל א כד, כג) 'ויאמר ארונה אל המלך' וגו'. דניאל דברכיה דריוש, דכתיב (דניאל ו, יז) 'אלקך די אנת פלה לה בתדירא הוא ישיבינך', ע"כ. ובעין יעקב בברכות, הובאה מימרא זו. **סא**. וכמו שכתוב (שמואל ב כד, כה) 'ויבן שם דוד מזבח לה' ויעל עולות ושלמים ויעתר ה' לארץ ותעצר המגפה מעל ישראל'. **סב**. בספר דניאל (פ"ו) מסופר, שיועצי דריוש המלך העלילו על דניאל, ועל פי דבריהם הוכרח דריוש נגד רצונו, להשליך אותו לגוב האריות, ודריוש בירך אותו שינצל, ואמנם כך היה שניצל בנס.

על ידי קללת הדיוט יש להתעורר לחזור בתשובה וּבִדְרֹךְ זֶה נִיחָא - מובן שְׁפִיר הַלְשׁוֹן שְׁאֲמְרוּ רבותינו בגמרא מסכת ברכות ובמסכת בבא קמא, א"ל תְּהִי בְּרַכַּת הַדְּיוּט קִלְה בְּעֵינֶיךָ, ואל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך, וְלֹא אָמְרוּ בְּרַכַּת הַדְּיוּט וְקִלְלַת הַדְּיוּט מִתְקַיְמָת.

והיינו לפי שְׁפִיפְשֵׁשׁ הִיתָה לְהִזְהִירוֹ לצדיק זה שקיבל הברכה או הקללה מההדיוט, שלא יהיה קל בעיניו מה שאירע לו שהתברך או שהתקלל מהדיוט ולא יחשוש לדבריהם, אלא שְׁיִפְשֵׁשׁ - יבדוק בְּמַעֲשָׂיו אם יש בהם איזה חטא, וְאִם חָס וְשָׁלוֹם מִצָּא שְׁנִפֵּל בְּאִיזָה חֲטָא, 'יָשׁוּב - יחזור בתשובה אֵל ה' וִירְחֲמֵהוּ^ט - ושוב לא תוכל הקללה לחול עליו. וגם מי שנתברך מפי איש הדיוט, שלא ילזל בברכתו לומר מה צורך יש לו בכך, כי יתכן שיש בו איזה

ביאור, שלכן גם כן המקלל את חברו חלה הקללה עליו, כי נעשה הוא בעצמו כעין צינור להשפעת הקללה, ומחמת כן בראשונה באה הקללה עליו. **נח**. ע"פ לשון הפסוק (ישעיהו נה, ז), 'עֲזֹב רָשָׁע דְּרָכָו וְאִישׁ אָנוֹן מִחֲשַׁבְתּוֹ וְיָשׁוּב אֵל ה' וִירְחֲמֵהוּ וְאֵל אֱלֹהֵינוּ כִּי יִרְפָּה לְסֻלּוֹ'. **נט**. ומבואר היטב שלכן נקטו הלשון אל תהי ברכת וקללת הדיוט קלה, ולא אמרו ברכת וקללת הדיוט מתקיימת, כי עיקר כוונת חז"ל ללמדנו שלא תהיה קלה בעינינו ברכותיהם וקללותיהם, אלא נתבונן לתקן את מעשינו בכדי שיתקיים הברכה ולא יוכל להתקיים הקללה, ואם היה אומר ברכת וקללת הדיוט מתקיימת, היה משמע שמתקיימת בכל אופן, וכבר אי אפשר לשנותו. **ס**. במגילה (טו, א) הובאה מימרא זו

שְׁנָפְלוּ בְּאִיזָה חֲטָא, וְכִמּוּ שְׁכֶתֶב שֵׁם
הָרֵב הַנֶּ"ל (שם בפירוש האחרון), שְׁדוּד חֲטָא
שְׁמָנָה אֶת יִשְׂרָאֵל, פְּנוּדָע (ברכות סב, ב;
יומא כב, ב), וְעַל חֲטָא זֶה בָּא מִיד הַדָּבָר,
וְדִנְיָאֵל נִמְי חֲטָא שְׁהִשִּׂיא עֲצָה
לְנִבְכֻדְנֶצַּר לְהַצִּיל עֲצָמוֹ מִן הַסַּכָּנָה. וְזֶה
הַחֲטָא גָרַם לָהֶם הַצָּעַר, וְזִכּוּתָם לֹא

זִכּוּתָם עֲמָדָה לָהֶם, וּבִרְכַּת הַהֲדִיּוּטִים
לֹא עֲשָׂתָה כָּלָם.

וְלִפִּי דְרָכֵנוּ אֲתִי שְׁפִיר, שְׁאֵלוּ הָיוּ
צָדִיקִים מִכְּלִי חֲטָא, לֹא הָיָה
בָּא לְיָדָם דָּבָר לְהַצְטַעַר בּוֹ כָּלָל. אֲלֵא
וְדָאִי, מִדְּחִזִּינָן שְׁאָרַע לָהֶם דָּבָר
לְהַצְטַעַר בּוֹ כָּל כֶּךָ, עַל כֵּן צָרִיד לֵאמֹר

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאֵר

ולא היו משליכים את דניאל לתוך גוב
האריות. אֲלֵא וְדָאִי, מִדְּחִזִּינָן - מִמָּה שֶׁאֵנוּ
רואים שְׁאָרַע לָהֶם דָּבָר שְׁגֵרָם לָהֶם
לְהַצְטַעַר בּוֹ הִרְבָּה כָּל כֶּךָ, עַל כֵּן צָרִיד
לֵאמֹר שְׁנָפְלוּ בְּאִיזָה חֲטָא, וְכִמּוּ שְׁכֶתֶב שֵׁם
הָרֵב הַנֶּ"ל - הַרִי"ף (שם בפירוש האחרון)⁷⁰,
שְׁדוּד חֲטָא בְּמָה שְׁמָנָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
עֲצָמָם, פְּנוּדָע⁷¹, ואסור⁷² למנות את בני
ישראל אלא על ידי מחצית השקל וכדומה,
כמבואר בגמרא (יומא כב, ב וברכות סב, ב), וְעַל
חֲטָא זֶה בָּא מִיד הַדָּבָר עַל יִשְׂרָאֵל⁷³.
וְדִנְיָאֵל נִמְי חֲטָא, בְּמָה שְׁהִשִּׂיא - שֶׁנֶּתַן
עֲצָה לְנִבְכֻדְנֶצַּר הַרְשַׁע לְהַצִּיל עֲצָמוֹ מִן
הַסַּכָּנָה עַל יְדֵי נְתִינַת צִדְקָה לְעַנְיֵי יִשְׂרָאֵל⁷⁴.
וְזֶה הַחֲטָא גָרַם לָהֶם הַצָּעַר, וְזִכּוּתָם -

ויש לתמוה, דְּמִנְיָן דְּהָיָה הָיוּ - מִנִּין לְנו
לומר שאכן ברכת ארונה ודריוש הועילו
לדוד ולדניאל, וְדִינְיָאֵל זִכּוּתָם - וְהָיָה
אפשר שזכותם של דוד ודניאל עצמם
עֲמָדָה לָהֶם, שֶׁנַּעֲצָה הַמְּגִיפָה בִּימֵי דוד,
וְשֶׁנִּצֵּל דִּנְיָאֵל מִגּוֹב הָאֲרִיּוֹת, וּבִרְכַּת
הַהֲדִיּוּטִים אֲרֹנָה וְדִרְיוּשׁ, לֹא עֲשָׂתָה - לֹא
הוועילה כָּלָם.

דוד ודניאל נכשלו בחטאים קלים

וְלִפִּי דְרָכֵנוּ בְּבִיאוֹר הַטַּעַם לְהַצְטַרְכוֹת
הַצִּדִּיק לְבִרְכַּת מַהֲהִדְיוּט, אֲתִי שְׁפִיר -
קוֹשִׁיתוֹ תַּתִּישֵׁב הִיטֵב, שְׁאֵלוּ הָיוּ דוד
וְדִנְיָאֵל צָדִיקִים גְּמוּרִים מִכְּלִי שׁוֹם חֲטָא,
בּוֹדָאִי לֹא הָיָה בָּא לְיָדָם דָּבָר לְהַצְטַעַר בּוֹ
כָּלָל, וְלֹא הִתְּנָה כָּלָל מְגִיפַת דָּבָר בִּימֵי דוד,

צִיּוֹנִים וּמִקּוּדוֹת

בתוך הבור וכו'. סה. וכמסופר בשמואל ב'
תחילת פרק כ"ד ע"ש. סו. לשון הגמרא, דאמר
רבי יצחק, אסור למנות את ישראל אפילו לדבר מצוה
וכו', אמר רבי אלעזר, כל המונה את ישראל עובר
בלאו, שנאמר (הושע ב, א) 'וְהָיָה מִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִמְדוּ'. סז. ראה ברכות (סב,
ב) שעל חטא זה בא הדבור. סח. דניאל ניבא
לנבוכדנצר, שיענש מן השמים שיהא מדורו עם חית
השדה, אך דניאל יעץ לו שעל ידי שיתן צדקה
לעניים, ישתהה העונש מלבא, כמסופר בדניאל (פ"ד).
מדברי היפה תואר (על המדרש שמו"ר ל, כד) נראה
שחטא דניאל באיסור לקחת צדקה מגוי (ראה ב"ב י,
ב). ובחיים ומלך (הלכות רוצח ושמיטת הנפש פ"ב ה"ט)
כתב לדחות דברי היפה תואר, משום שמדברי הגמרא
והפוסקים נראה שכשאי אפשר להחיות על ידי
הישראל, מותר אפילו בפרהסיא. וראה פרשת דרכים
(דרך ארוכה - דרוש חמישה ועשרים) שדקדק מה ראה

סג. כך הוא בדפוס ראשון, ואפשר שהיה כתוב
בכת"י 'ע"כ', וצ"ל 'על כרחך'. סד. לשון
הרי"ף, ועוד יש לומר בדקדוק לעולם אל תהי ברכת
הדיוט קלה בעיניך וכו', לפי שדוד חטא במספר
ישראל כדרכתיב (שמואל ב כד, פסוק יז ואילך) 'אֲנִכִּי
חֲטָאתִי וְאֲנִכִּי הַעֲנִיתִי וְאַלֵּה הַצֶּאֱן מִה עֲשׂוּ', ויחר אף
ה' בישראל 'וַיִּגְפוּ אֶת הָעָם' 'וַיִּנָּחֶם ה' עַל הָרָעָה'
'וַיֹּאמֶר הָקֵם מִזְבִּחַ' 'וַתַּעֲצֵר הַמְּגִיפָה מִיִּשְׂרָאֵל', אֲבָל
עדיין עון עצמו של דוד אינו נמחק, לזה אמר לעולם
אל תהי ברכת הדיוט קלה, שהרי בענין דוד שלא
נרצה הקב"ה לעוננו, מכל מקום מברכתו של ארונה
שאמר ה' אלוֹקֶיךָ יִרְצֵךְ, נרצה. וכן דניאל שהיה
ראוי ליענש, מפני שנתן עצה לנבוכדנצר לעשות
צדקה, ואף על פי שזכותו של דניאל הגינה עליו
להצילו מאריות, עדיין היה אפשר שיהרגוהו ביד,
ובברכת דריוש שברכו 'אלקך ישזבנך', ולא אמר
מהאריות, היא שעמדה לו שלא הרגוהו בידי אדם

היתה עומדת להם בעת הזאת להצילם, כמו שלא עמדה להם למנוע מהם הסכנה מתחלה, והנה הנם בכלל אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים, ולכן הצרכו דוקא לברכת ההדיוטים, וזו בודאי עמדה להם.

ועדין צריך עיון במאמר דברכות הנ"ל, שהרי מצינו במדרש רבה (ב"ר ס, יג) על פסוק (בראשית כה, ט)

וַיִּבְרְכוּ אֶת רַבְקָה אֶחָתָנוּ אֵת הַיְי לְאֶלְפֵי רַבְבָּה, מִפְּנֵי מָה לֹא נִפְקְדָה רַבְקָה עַד שֶׁהִתְפַּלֵּל עָלֶיהָ יִצְחָק (בראשית כה, כא), שלא יהיו אמות העולם אומרים, תפלתנו עשתה פרות וכו'. וקשה, דמאי שנא התם ברבקה שחשש הקדוש ברוך הוא ללעז האמות, וכאן בדרך ודניאל לא חשש כלל. וכדומה לזה הקשה היפה תאר (השלם, ב"ר שם), ועיין שם.

זרע שמישון המבאר

שמחמת צדקותם, לא היתה עומדת להם בעת הזאת להצילם מהרעה שבאה עליהם, כמו שלא עמדה להם למנוע מהם הסכנה מתחלה, והנה הנם - והרי הם בכלל מה שאמרו שאין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים, ולכן הצרכו דוקא לברכת ההדיוטים, וזו בודאי עמדה להם. ולפי מה שנתבאר שדוד ודניאל נכשלו בחטאים קלים ומחמת כן באו עליהם הגזירות, מוכרח לומר שניצלו מהן רק משום שהברכות של ההדיוטות הועילו להם.

מדוע רק בברכת לבן

יש לחשוש שיאמרו האומות שהברכה הועילה

ועדין צריך עיון במאמר הגמרא דברכות הנ"ל, אל תהיה ברכת הדיוט קלה בעיניך וכו', שהרי מצינו לגבי מה שאם רבקה ולבן בירכו לרבקה קודם הליכתה מהם עם אליעזר להנשא ליצחק, ודרשו במדרש רבה (בראשית ס, יג)^{טו}, על הפסוק (בראשית כה, ט)^{טז} וַיִּבְרְכוּ אֶת רַבְקָה

ויאמרו לה אחתנו את הַיְי לְאֶלְפֵי רַבְבָּה, מִפְּנֵי מָה לֹא נִפְקְדָה רַבְקָה בְּבָנִים מִיד לאחר נישואיה, אלא היתה עקרה עד שֶׁהִתְפַּלֵּל עָלֶיהָ יִצְחָק, כמו שכתוב (בראשית כה, כא) ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו, כדי שלא יהיו אמות העולם אומרים, תפלתנו - ברכת לבן ואמו לרבקה לפני נישואיה, שתהיה לאלפי רבבה, עשתה פרות וכו' - הועילה לרבקה להוליד בנים.

וקשה, דמאי שנא התם ברבקה - מדוע דוקא שם לענין רבקה מצינו, שחשש הקדוש ברוך הוא ללעז האמות - שמשום שמא יאמרו שתפילתן עשתה פירות, לא הועילה ברכתם ולא נפקדה בבנים, ואילו כאן בדרך - שנעצרה המגיפה בימיו, ודניאל - שניצל מגוב האריות, לא חשש הקב"ה פסל לכך, והצילם על ידי ברכותיהם של ארונה ודריוש שהיו מאומות העולם. וכדומה לזה הקשה היפה

ציונים ומקורות

רבקה, אחותנו את היי לאלפי רבבה, ועמדו ממנה אלופים מעשו ורבבה מיעקב, אלופים מעשו אלוף תימן אלוף קנו, מיעקב רבבה, דכתיב (יחזקאל טו, ז) רבבה כצמח השדה נתתיך. ויש אומרים, אף אלו ואלו עמדו מישראל, דכתיב (במדבר י, לו) ויבנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל. ע. לשון הפסוק, וַיִּבְרְכוּ אֶת רַבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אַחֲתָנוּ אֵת הַיְי לְאֶלְפֵי רַבְבָּה וַיִּיָּשׁ וַיִּרְעָ אֶת שְׁעָרֵי שְׁנָאֵי.

דניאל להשיא עצה לנבוכדנצר. טו. לשון המדרש, רבי ברכיה ורבי לוי בשם רבי חמא בר חנינה, מפני מה לא נפקדה רבקה עד שנתפלל עליה יצחק, שלא יהיו עובדי כוכבים אומרים תפלתנו עשתה פירות, אלא ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו (בראשית כה, כא). רבי ברכיה בשם רבי לוי אמר, 'ברכת אובד עלי תבא' (איוב כט, יג), 'ברכת אובד זה לבן הארמי שנאמר 'ארמי אובד אבי', 'עלי תבא' זו

אָמַנָם מֶה שֶׁבִּרְדָּ לָבֵן אֶת רִבְקָה, אָף עַל פִּי שֶׁמֶצֶד אֶחָד הָיָה בְּרִכָּה רְאוּיָה, שֶׁהָרִי סוּפָה לְהוֹלִיד יַעֲקֹב וְעָשׂו שֶׁבָּאוּ מֵהֶם אֲלֵפִים וּרְבֻבוֹת. מִכָּל מְקוֹם, בֵּינוֹן שֶׁמֶצֶד אַחֵר הָיְתָה נֶגֶד הַדִּין וְהַשׁוּרָה, מִשּׁוֹם הָכִי, לֹא נִתְקַיְמָה בְּרִכְתָּם, וְחֲשַׁשׁ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לִלְעֹז הָאֻמוֹת, וְהִינּוּ לִפִּי שֶׁאֲמָרוּ 'אֲחֻתָּנוּ אֶת הִי לְאֵלֵּפִי רִבְקָה', שֶׁתֵּלֹו רַבּוּי הַזֶּרַע

וְאֶפְשָׁר לְתַרְץ, שֶׁאֵלּוּ שְׁנֵי הַדְּיוֹטוֹת אֲרוֹנָה וּדְרִיּוֹשׁ בְּרָכוּ דְּנִיָּאל וְדוֹד בְּרִכָּה הָרְאוּיָה עַל פִּי הַדֵּת וְהַדִּין, שֶׁמֶן הָרְאוּיָה הָיָה שֶׁלֹּא יַעֲנִשׁוּ יִשְׂרָאֵל בְּשִׁבִּיל מֶה שֶׁחֲטָא דָּוִד, וְכֵן דְּנִיָּאל אָף שֶׁהָשִׂיא עֲצָה לְנִבְכּוֹדְנָצַר, מִכָּל מְקוֹם, עַל יְדֵי זֶה הוֹעִיל לְכָל עַנְיֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיְתָה לָהֶם פְּרִנְסָה טוֹבָה (שְׁמו"ר ל, כד). וְעוֹד, שֶׁשְּׁנֵיהֶם הָיוּ צַדִּיקִים וְרַחוּמִים לְהַנְצִל.

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְאֵד

הַאֲסוּרִין הוֹצִרְנוּ לַסִּיוֹעַ שֶׁל בְּרֻכּוֹת מֵאַחֲרֵים, אֻלַּם בְּאֻמַּת זְכוּת עֲצָמָם עֲמָדָה לָהֶם.

לִבְן תֵּלָה הַבְּרָכָה בְּרֻכָּה וְלֹא בִיצָחָק, וְלִכֵּן לֹא נִתְקַיְמָה

אָמַנָם מֶה שֶׁבִּרְדָּ לָבֵן וְאֻמוֹ אֶת רִבְקָה, אָף עַל פִּי שֶׁמֶצֶד אֶחָד הָיָה בְּרִכָּה הָרְאוּיָה לְהַתְקִיִּים בְּרֻכָּה, שֶׁהָרִי סוּפָה לְהוֹלִיד אֶת יַעֲקֹב וְעָשׂו, שֶׁבָּאוּ מֵהֶם אֲלֵפִים וּרְבֻבוֹת בִּישְׂרָאֵל, וְאִם כֵּן, הָיָה רְאוּיָה שֶׁלֹּא תִתְעַכֵּב לִידָתָם מִפְּנֵי הַחֲשַׁשׁ לְדַבְּרֵי הָאֻמוֹת, מִכָּל מְקוֹם, בֵּינוֹן שֶׁמֶצֶד אַחֵר הָיְתָה בְּרִכְתָּם נֶגֶד הַדִּין וְהַשׁוּרָה כִּפִּי שִׁיתְבָּאֵר לְהֵלֶן, מִשּׁוֹם הָכִי - מִשּׁוֹם כֵּךְ, לֹא נִתְקַיְמָה בְּרִכְתָּם, וְחֲשַׁשׁ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לִלְעֹז הָאֻמוֹת.

וְהִינּוּ - הַטַּעַם שֶׁבְּרֻכְתָּם הָיְתָה נֶגֶד הַדִּין וְהַשׁוּרָה לִפִּי שֶׁאֲמָרוּ - לִבְן וְאֻמוֹ 'אֲחֻתָּנוּ אֶת הִי לְאֵלֵּפִי רִבְקָה', שֶׁתֵּלֹו אֶת רַבּוּי

תֵּאֲרָ (הַשֵּׁלֶם, בִּ"ר שֶׁם ד"ה שְׁלֹא), וְעִיּוֹן שָׁם ^{טז}.

בְּרֻכּוֹת אֲרוֹנָה וּדְרִיּוֹשׁ הָיוּ רְאוּיֹת וְלִכֵּן נִתְקַיְמוּ

וְאֶפְשָׁר לְתַרְץ, שֶׁאֵלּוּ שְׁנֵי הַדְּיוֹטוֹת - אֲרוֹנָה וּדְרִיּוֹשׁ, בְּרָכוּ אֶת דְּנִיָּאל וְדוֹד בְּרִכָּה הָרְאוּיָה לָהֶם עַל פִּי הַדֵּת וְהַדִּין, שֶׁמֶן הָרְאוּיָה הָיָה שֶׁלֹּא יַעֲנִשׁוּ יִשְׂרָאֵל בְּמַגִּיפַת דָּבָר בְּשִׁבִּיל מֶה שֶׁחֲטָא דָּוִד - שִׁמְנָה אֶת יִשְׂרָאֵל, וְכֵן בְּדְנִיָּאל, שֶׁאָף שֶׁהָשִׂיא עֲצָה לְנִבְכּוֹדְנָצַר לְהַנְצִל מִהַעֲנוּשׁ עַל יְדֵי נִתְיָנָה צִדְקָה, מִכָּל מְקוֹם, הָרִי עַל יְדֵי זֶה הוֹעִיל לְכָל עַנְיֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁגָּלוּ לְבָבָל, שֶׁהָיְתָה לָהֶם פְּרִנְסָה טוֹבָה מִנְּבֻכַדְנֶצַּר, בְּמִשָּׁךְ י"ב חֳדָשׁ, כְּכַתוּב בְּמִדְרַשׁ (שְׁמו"ר ל, כד) ^{טז}. וְעוֹד, שֶׁשְּׁנֵיהֶם - דוֹד וְדְנִיָּאל, הָיוּ צַדִּיקִים וְרַחוּמִים לְהַנְצִל מִהַרְעָה בְּזְכוּת עֲצָמָם, וְרַק מִחֲמַת הַכֹּלָל שֶׁאֵין חָבוּשׁ מִתִּיר עֲצָמוֹ מִבֵּית

צִיּוֹנִים וּמִקְדוֹת

שְׁתֵּירֵץ הַקּוּשִׂיא בְּאֻפֵּן אַחֵר. עַב. לִשׁוֹן הַמִּדְרַשׁ, אֵלֶּא אִמְרַ [דְּנִיָּאל] לְנִבְכּוֹדְנָצַר עֲשֵׂה צִדְקָה וּפְתַח אוֹצִיָּךְ, [לִפְנֵי] שְׂרָאָה לִישְׂרָאֵל שִׁיעָצוּ עֲרוֹמִים מִירוּשָׁלַיִם וְלֹא הָיָה בִּידָם שׁוֹה פְּרוּטָה, לִכֵּךְ אִמְרַ לוֹ שִׁיעָשֶׂה צִדְקָה, פְּתַח אוֹצֵרוֹתָיו וְהִיא מִפְּרִנְסָה לִישְׂרָאֵל י"ב חֳדָשׁ. 'וּלְקַצַּת יִרְחֵין תִּירֵי עֲשִׂי' וְגו' (דְּנִיָּאל ד, כו), שִׁמְעַנֵּי נִבְכּוֹדְנָצַר בֵּת קוֹל שֶׁהָיָה מִתְרַגְּשֵׁין, אִמְרַ, הַקּוֹל הַזֶּה מֵהִיכָן הוּא. אִמְרַ לוֹ, אוֹתֵן הַעֲנִיִּים שֶׁאֲמַרְתָּ לְתֵת לָהֶם חֶלֶק, וְהִינּוּ מִחֲלָקִין לָהֶם י"ב חֳדָשׁ כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְתָּ. אִמְרַ, אֵילּוּלִי נִכְסִים שֶׁהִיא לִי, מֵהִיכָן הִיִּיתִי בּוֹנֵה כָל הַמִּדְיָנָה הַזֹּאת לְכַבּוּדִי וְכו'. וְרָאָה עוֹד

עַא. לִשׁוֹן הִיפָּה תוֹאֵר, שֶׁלֹּא יִהְיוּ אוֹמוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִים וְכו', קִצַּת קֶשֶׁה, וְיִאֲמָרוּ, וְהָרִי אִמְרַ אֵל תְּהִי בְּרֻכַּת הַדְּיוֹט קֶלָה בְּעִינֵיךְ וְכו', וְלִכְיָא לְמִימַר שֶׁאֵין תְּפִלַּת עֲכוּ"ם נִשְׁמַעַת, דְּהָא אִמְרִינוֹן שׁוֹמַעַת תְּפִלַּת כָּל פֶּה, וְבַהֲדִיא כְּתִיב (מִלְכִים א, ח, מֵא-מב) 'וְגַם אֵל הַנְּכַרִי וְגו' וְכַאֲמָרָה לְכֹי'. וְהָא דָּלָת תְּהִי בְּרֻכַּת הַדְּיוֹט קֶלָה בְּעִינֵיךְ, מִדְּרִיּוֹשׁ יִלְפִינוֹן לֵה וְכו'. וְשִׁמְעָא כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶם פְּתַחוֹן פֶּה לְקַבֵּל שִׁכְרֵי שִׁתְּפִלְתָּן עֲשֵׂתָה פִּירוֹת בִּישְׂרָאֵל. וְרָאָה גַם בְּמַעֲשֵׂה רִקָּה (לְרִבִּי מַסְעוֹד חֵי רִיקָה, הַלְכוּת תְּפִלָּה וְנִשְׁמַעַת כְּפִי פִט"ו ה"ז) שֶׁהִקְשָׁה כֵּן. וְעִיּוֹן עוֹד בְּדַבְּרֵי רַבִּינוּ לְהֵלֶן (פֶּרֶשֶׁת עֵקֶב אוֹת א)

וְעוֹד יֵשׁ לֹמֶר, דָּאִין דְּנִין אִפְשָׁר מִשְׁאִי אִפְשָׁר (סוכה ג, ב), דְּבִשְׁלָמָא בְּרַבְקָה אִין קְפִידָא אִם תִּתְעַבֵּב מְלַהֲתַעֲבַר בְּשָׁנִים הָרֵאשׁוֹנוֹת, שְׁעָדִין הִיתָה בִּימֵי בְּחֻרוֹתָהּ. אָבֵל בְּדוֹד וְדִנְיָאֵל לֹא סָגִי בְּלָאוּ הָכִי, וּמִשּׁוֹם הָכִי, הָתָם חִיִּישׁ לְלַעֲז, וְהָכָא לֹא חִיִּישׁ בְּלָל, בְּהִתְחַיָּא

בָּהּ, וְאִשָּׁה אֵינָה מְצוּהָ עַל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה אֱלָא הָאִישׁ (יבמות סה, ב), וְהַבְּנִים מִתִּיַּחֲסִים אַחֵר הָאֵב וְלֹא אַחֵר הָאִם. וְאִין הָכִי נִמּוּ, שְׁאִם הָיוּ אוֹמְרִים לָהּ שְׁאֵלְפִי רַבְּכָה יָבוֹאוּ מִבְּעֻלָּהּ, הִיתָה בְּרַכְתָּם מִתְקַיֶּמֶת, אָבֵל הֵם אָמְרוּ 'אֵת הִי', דְּמִשְׁמַע אֵת דְּקָא, וְלֹא הוֹעִילוּ בָּלוֹם.

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאֵר

אִין לְדִמּוֹת בְּרַכַּת לִבָּן לְרַבְקָה [שְׁהוּא 'אִפְשָׁר'], לְבִרְכוֹת אַרְוֵנָה וּדְרִיּוֹשׁ לְדוֹד וְדִנְיָאֵל [שְׁהֵן 'אִי אִפְשָׁר'], דְּבִשְׁלָמָא בְּרַבְקָה, אִין קְפִידָא אִם תִּתְעַבֵּב מְלַהֲתַעֲבַר בְּשָׁנִים הָרֵאשׁוֹנוֹת שְׁלֵאֲחֵר נִשְׁוֹאִיָּה, עַד שִׁיִּצְחָק יִתְפַּלֵּל עֲלֶיהָ וּמִתּוֹךְ כֵּךְ יוֹכַח שְׁלֵא נִתְקִיִּים בָּהּ בְּרַכַּת לִבָּן וְאִמּוֹ, לִפִּי שְׁבִשְׁעַת נִשְׁוֹאִיָּה עָדִין הִיתָה בִּימֵי בְּחֻרוֹתָהּ^{טז}, וְהִיא 'אִפְשָׁר' לַעֲשׂוֹת שְׁלֵא תִתְקִיִּים בָּהּ בְּרַכַּת לִבָּן וְלִהְיוֹתִין לְתַפִּילַת יִצְחָק.

אָבֵל בְּדוֹד וְדִנְיָאֵל - שְׁבִירְכוּם אַרְוֵנָה וּדְרִיּוֹשׁ, לֹא סָגִי בְּלָאוּ הָכִי - לֹא הִיא אִפְשָׁר שְׁלֵא יִתְקִיִּמוּ בְּרַכּוֹת אַרְוֵנָה וּדְרִיּוֹשׁ, שְׁבִימִי דוֹד הִיוּ כָל יִשְׂרָאֵל בְּסִכְנָה מִחֻמַּת הַמַּגִּיפָה, וּבִימֵי דִנְיָאֵל הוּא עֲצֻמוֹ הִיא בְּסִכְנַת מוֹת מִחֻמַּת הָאִרְיוֹת, וְלֹא הִיא אִפְשָׁר לְהִתְחַיָּא אִפִּילוּ רֵגַע אֶחָד.

וּמִשּׁוֹם הָכִי - מִשּׁוֹם כֵּךְ, הָתָם - אֲצֵל רַבְקָה, שְׁהִיא 'אִפְשָׁר' שְׁלֵא תוֹלִיד מִיד, חִיִּישׁ

הַזֶּרַע בָּהּ - בְּרַבְקָה, וְהִיא הָאִשָּׁה אֵינָה מְצוּהָ עַל מִצְוֹת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, אֱלָא הָאִישׁ בְּלִבְד מִצְוֵהָ עֲלֶיהָ, כְּמוֹ שְׁשִׁנּוּ בַּמִּשְׁנָה (יבמות סה, ב)^{טז}, וְהַבְּנִים מִתִּיַּחֲסִים אַחֵר הָאֵב, וְלֹא אַחֵר הָאִם^{טז}, וּמִמִּילָא אִף צִאצְאִי יִצְחָק וּרַבְקָה, נִחְשָׁבִים בְּעִיקָר כְּבִנֵי יִצְחָק. וְאִין הָכִי נִמּוּ, שְׁאִם הָיוּ אוֹמְרִים לָהּ - מִבְּרִכִּים אוֹתָהּ שְׁאֵלְפִי רַבְּכָה יָבוֹאוּ מִבְּעֻלָּהּ, הִיתָה בְּרַכְתָּם מִתְקַיֶּמֶת מִיד לֵאחֵר נִשְׁוֹאִיָּה, כִּיּוֹן שְׁהִיא בְּרַכָּה רְאוּיָה. אָבֵל הֵם אָמְרוּ - בִּירְכוּהָ 'אֵת' הִי לֵאֲלֹפִי רַבְּכָה', דְּמִשְׁמַע 'אֵת' דְּקָא, וְלֹא בַעֲלִיד, וְלִכְּן לֹא הוֹעִילוּ בָּלוֹם בְּבִרְכָתָם^{טז}.

בְּרַכַּת אוֹמוֹת הָעוֹלָם מוֹעִילָה רַק כְּשִׁי אִפְשָׁר בְּדֶרֶךְ אַחֲרַת וְעוֹד יֵשׁ לֹמֶר - לִישֵׁב הַקּוֹשִׁיָא בְּאוֹפֵן נֹסֵף, דָּאִין דְּנִין אִפְשָׁר מִשְׁאִי אִפְשָׁר - אִין^{טז} מִדְּמִים דְּבַר שְׁאִפְשָׁר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּאוֹפֵן אַחֵר, לְדַבֵּר שְׁאִי אִפְשָׁר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּאוֹפֵן אַחֵר, לְדוֹן דִּין שִׁיחִיָּה נוֹהֵג בְּזֶה כְּזֶה (סוכה ג, ב), וְלִכְּן

צִיּוֹנִים וּמִקְדּוֹת

שֶׁהֵם בְּרָכוּ אוֹתָהּ אֵינָה 'רְאוּיָה' שֶׁתִּתְקִיִּים. שְׁכַשְׁבִּרְכָּה רְאוּיָה, אִין דְּבַר שִׁמְנַע מִהִבְרָכָה לְחוּל, וְלֹא יִדְחָה הַקְּבָ"ה בְּרַכָּה שְׁרְאוּיָה לְחוּל, מִחֻמַּת סִיבּוֹת אֵלּוּ. אוֹלָם כְּשִׁישׁ פָּגַם בְּעֵצֶם הַבְּרָכָה וְאִין הַבְּרָכָה רְאוּיָה לְהִתְקִיִּים כְּפִי שֶׁהֵם בְּרָכוּ אוֹתָהּ, אִין נִמְצָא סִיבָּה לְתַלּוּת שְׁמִחַת כֵּן לֹא תַחּוּל הַבְּרָכָה כָּלָל, כִּי כְּפִי שֶׁהֵם בְּרָכוּ אִין זֶה כְּרָאוּי, וְגַם לְקִיִּים אֵת בְּרַכְתָּם בְּאוֹפֵן הָרְאוּי לֹא רֵצָה, כִּי חֲשַׁשׁ לְלַעֲז הָאוֹמוֹת שִׁיאֲמְרוּ בְּרַכּוֹתֵינוּ עֲשֵׂתָה פִּירוֹת. עו. לְשׁוֹן הַגִּמְרָא, דְּכּוּלִּי עֲלֵמָא עִיקָר שִׁירָה בְּכָלִי, וְהָכָא בְּדִנִּין אִפְשָׁר מִשְׁאִי אִפְשָׁר קְמִיפְלָגִי, מֵאֵן דְּמַכְשִׁיר סִבְר, דְּנִין אִפְשָׁר מִשְׁאִי אִפְשָׁר, וּמֵאֵן דְּפִסִּיל סִבְר, לֹא דְנִין אִפְשָׁר מִשְׁאִי אִפְשָׁר. עו. לְדַעַת ר"ש^{טז} (בְּרַאשִׁית כה, כ), הִיתָה בַּת שְׁלֹשָׁה שָׁנִים כְּשִׁנְשָׂאָה יִצְחָק. וְאִף לְדַעַת

בְּרַש"י בְּדִנְיָאֵל (ד, כד). עג. לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה, הָאִישׁ מִצְוֵהָ עַל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, אָבֵל לֹא הָאִשָּׁה. עג. יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק בְּדַעַת רַבִּינוּ, אִם כּוֹוֹנָתָה שְׁהִיא לְאִבּוֹת דִּין יִשְׂרָאֵל, וְלִכְּן הַבְּנִים מִתִּיַּחֲסִים אַחֵר הָאֵב, כְּמוֹ שְׁשִׁנּוּ בַּקִּידוּשִׁין (סו, ב), כָּל מְקוֹם שִׁישׁ קִידוּשִׁין וְאִין עֲבִירָה הוֹלֵךְ אַחֵר הַזִּכֵּר, וְאִיזָה זו, זו כֹּהֲנֵת לוֹיָהּ וִישְׂרָאֵלִית שְׁנִשְׁאוּ לִכְהֵן לוֹי וִישְׂרָאֵל. או שְׁמָא כּוֹוֹנָתָה, שְׁהִיא לְאִבּוֹת דִּין בֵּן נָח, וְאִמְרוּ בִּיבְמוֹת (עג, ב) שְׁבָאוֹמוֹת הוֹלֵךְ אַחֵר הַזִּכֵּר. וְרָאָה בְּפִרְשֵׁת דְּרִכִּים (דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים דְּרוֹשׁ א) שְׁהֵאֲרִיךְ בְּסַפֵּק זֶה מָה הִיָּה דִּינָם שֶׁל הָאִבּוֹת, וְהוּבָא בְּדַבְרֵי רַבִּנּוּ פַּעֲמִים רַבּוֹת. עג. עִיקָר הַטַּעַם הוּא, שְׁלֹא יֵאֲמְרוּ הָאוֹמוֹת וְכו', וְמָה שְׁדִּיק רַבִּינוּ שְׁאֲמְרוּ 'אֵת', הֵינּוּ לְבָאֵר מִדּוֹעַ הַבְּרָכָה כְּפִי

דִּתְנֵן (ע"ז נד, ב), יֵאָבֵד עוֹלָמוֹ מִפְּנֵי הַשּׁוֹטִיִּים.

וְעוֹד יֵשׁ לֹאֲמַר, בְּדִקְדוּק הַלְשׁוֹן שִׁיאֲמָרוּ תִּפְלְתָנוּ עֲשֵׂתָה פְרוֹת, וְלֹא אֲמָרוּ תִּפְלְתָנוּ נִתְקַיְמָה, שֶׁהִנֵּה נִדְרַע

(הגדש"פ), שֶׁלֶכֶן בִּקֵּשׁ לַעֲקֹר אֶת הַכֹּל, וְהוּא הָיָה מִנְחֵשׁ וּמִכְשָׁף גָּדוֹל (ראה זוהר פרשת וישלח קסו, א), וְיִדְרַע שִׁשְׁנֵי בָנִים עֲתִידִים לְצֵאת מִרְבֵּקָה, יַעֲקֹב וְעֵשָׂו, אֶחָד צָדִיק וְכֹל בְּחֵלֶק הַקְּדוּשָׁה, וְאֶחָד

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְאֵר

מה חששו הקב"ה לִצְעוֹ האומות אם תוליד מיד, שיאמרו הגוים שברכת לבן גרמה זאת, וְהָקָא - אצל דוד ודניאל, שהם בבחינת 'אי אפשר', לֹא חָיִישׁ בְּלֵל - לא חשש הקב"ה כלל ללעז האומות, וּפְהִיא דִּתְנֵן (ע"ז נד, ב) - כמו שאמרו במשנה, וכי יֵאָבֵד עוֹלָמוֹ מִפְּנֵי הַשּׁוֹטִיִּים - הקב"ה אינו מפסיד את הדברים הצריכים לקיום עולמו, כגון השמש והירח והכוכבים, אף על פי שהעובדי כוכבים השוטים עובדים להם, מפני שאין הקב"ה מאבד את עולמו מפני השוטים. וכמו כן לא נמנע הקב"ה מלהציל את ישראל בימי דוד, ואת דניאל, על ידי ברכת ההדיוטות, אף על פי שיהיו סבורים שאכן רק ברכתם עשתה זאת.

לבן ביקש שעשו הבא מרבקה בת בתואל, יתגבר על יעקב וְעוֹד יֵשׁ לֹאֲמַר - ליישב הקושיא מפני

ויש לבאר, בהקדם מה שֶׁהִנֵּה נִדְרַע (הגדה של פסח)^{טו}, שֶׁלֶכֶן בִּקֵּשׁ לַעֲקֹר אֶת הַכֹּל - לאבד את כל ישראל, וְהוּא - לבן הָיָה מִנְחֵשׁ וּמִכְשָׁף גָּדוֹל^{טז} - היודע העתידות^{טז}, וְיִדְרַע הָיָה שִׁשְׁנֵי בָנִים עֲתִידִים לְצֵאת מִרְבֵּקָה, שהם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו, אֶחָד מֵהֶם יִהְיֶה צָדִיק וְכֹל בְּחֵלֶק הַקְּדוּשָׁה, וְאֶחָד - והשני

לבן ביקש שעשו הבא מרבקה בת בתואל, יתגבר על יעקב וְעוֹד יֵשׁ לֹאֲמַר - ליישב הקושיא מפני

ציונים ומקורות

ויברכני ה' בגללך. ובמדרש תנחומא (ויצא סימן יג) הוא בלעם הוא לבן. וראה עוד בזה, זוהר (שם קסו, ב) ספר הציוני (פרשת וישב ד"ה ושמו חור) שער הגלגולים (הקדמה כב). מבואר מדברי רבנו שמפרש כוונת אומרם שלכן ביקש לעקור את הכל - מחמת נחשיו וקסמיו. וכן מצינו בספר שם משמאל (פרשת וישלח ח"פ) וזה לשונו, 'לבן הארמי שהיה מנחש וקוסם יחד (זוה"ק), ועל כן לבן ביקש לעקור את הכל, הכל דווקא מכל צד, ויעקב עמד כנגד כולם'. וכעין זה מבואר בשל"ה (מסכת פסחים מצה שמורה אות קפד) 'צא ולמד מה בקש לבן הארמי וכו', פרעה לא גזר אלא על הזכרים, אבל לבן ביקש לעקור את הכל. כי לבן הוא בלעם (תנחומא ויצא יג), ובלעם היה לו אחיזה בכל העולמות, ועליו נאמר (דברים כו, ה) 'ארמי אבד אבי וירד מצרימה', כי לבן הארמי ירד למצרים, כי הוא בלעם, ומצד אחיותו ביקש לעקור את הכל, שלא יהיה אחיזה לישראל, הן בעולם הזה הן בעולם הקבוע, כמו שכתוב (בראשית

הסוברים שהיתה אז בת י"ד שנה (ראה רמב"ן יבמות סא, ב ד"ה אין), מכל מקום היתה צעירה. ע"ה. לשון המשנה, שאלו את הזקנים ברומי, אם אין רצונו [של הקב"ה] בעבודת כוכבים, למה אינו מבטלה, אמרו להן, אילו לדבר שאין צורך לעולם בו היו עובדין, היה מבטלו, הרי הן עובדין לחמה וללבנה ולכוכבים ולמזלות, יאבד עולמו מפני השוטים. ע"ה. לשון זה, הוא בהגדה של פסח וז"ל, צא ולמד מה ביקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים, ולבן ביקש לעקור את הכל, שנאמר (דברים כו, ה), 'ארמי אבד אבי וירד מצרימה', ומובא גם בפירושו רש"י (ע"ה"ש). אמנם עיקר הענין מובא גם בספרי (פרשת כי תבוא פיסקא שא) וז"ל, 'ארמי אובד אבי, מלמד שלא ירד אבינו יעקב לארם אלא על מנת לאבד, ומעלה על לבן הארמי כאילו איבדו. פ. כמבואר בזוהר (פרשת וישלח קסו, א). וכן פירשו רש"י והאבן עזרא על הפסוק (בראשית ל, כז) 'נחשתי

רשע בלו בחלק הקלפה, שלפי שיצחק היה צדיק בן צדיק, הוליד את יעקב, ולפי שרבקה היתה בת רשע, משום הכי הולידה עשו, כמו שאמרו ז"ל. ובשארם לרבקה אחתנו את הוי לאלפי רבבה, פונתו היתה, שיתגבר חלק הקלפה דהינו

פסוק
'אחתנו את
הוי לאלפי
רבבה'

חלקו של עשו הבא מצד רבקה שהיתה בתו של בתואל, יותר מחלקו של יעקב, ומשום הכי אמר 'את הוי' דהינו 'את' דוקא, שמלת 'את' היא מיתרת בפתוב, ובאמת שהאלופים והמלכים של עשו קדמו לשל יעקב, מפעם שהקלפה קדמה לפרי, ואם לא היה

זרע שמשון המבאר

שמלת 'את' היא מיתרת בפתוב בשביל דיוק זה, שהיה יכול לכתוב 'אחותינו היי לאלפי רבבה'^פ.

ובאמת, ששמות האלופים והמלכים של עשו הכתובים בסוף פרשת וישלח, קדמו בתורה לסיפור תולדותיו של יעקב בפרשת וישב, וככתוב (בראשית לו, לא) 'ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל', אך לא משום שכוחו של עשו התגבר על כוחו של יעקב, אלא מפעם שהקלפה קדמה לפרי - החושך והטומאה, לעולם קודמים הם לאור ולטהרה, כשם שקליפת הפרי צומחת תחילה לפרי וכן נראית לאדם לפני שהפרי עצמו נראה לו'^פ.

יהיה רשע וכלו בחלק הקלפה - הטומאה, שלפי שיצחק היה צדיק בן צדיק - אברהם, לכן הוליד את יעקב, ולפי שרבקה היתה בת רשע - בתואל, משום הכי הולידה את עשו, כמו שאמרו המפרשים ז"ל^פ.

ובשארם לבן ואמו לרבקה אחתנו את הוי לאלפי רבבה, פונתו היתה, שיתגבר החלק של הקלפה, דהינו חלקו של עשו הבא מצד רבקה, שהיתה בתו של בתואל הרשע, יותר מחלקו של יעקב, שהוא החלק של הקדושה הבא מצד יצחק. ומשום הכי אמר לה 'את הוי לאלפי רבבה', דהינו 'את' שהנך בת בתואל הרשע דוקא, תהיי לאלפי רבבה, ולא יצחק,

ציונים ומקורות

שבתורה כתוב בלשון ששניהם בירכוה כן, רבנו כתב כאן בלשון יחיד, משום שמייחס את עיקר הברכה ללבן שאמר זאת לפי נחשיו וכשפיו, שידע שעתידים להוליד וכו'. פג. הרא"ם ביאר מה שפירש רש"י, על 'את הוי לאלפי רבבה' - את וורעך תקבלו אותה ברכה שנאמרה לאברהם, שאם לא כן, מדוע נכתב 'את'. וראה באלשיך ובאור החיים שדקדקו מדוע נכתב 'את'. פד. ראה זוהר (פרשת משפטים קח, ב) וז"ל, תא חזי, כל אינון עובדין דעביד קודשא בריך הוא ואקדים ההוא דלבר, מוחא אקדים במחשבה, ובעובדא ההוא דלבר, דהא כל קליפה מסטרא אחרא הוי, ומוחא מן מוחא, ותדיר סטרא אחרא אקדים ורבי ואגדיל ונטיר איבא, כיון דאתרבי זרקין ליה לבר ויכין רשע וצדיק ילבש, וזרקין להאיא קליפה, ומברכין לצדיקא דעלמא, [בא וראה, כי כל אותם המעשים שעשה הקב"ה, הקדים מה שבחין, שהרי את המח שבפנים הקדים הקב"ה

לא, מג) 'הבנות בנתי והבנים בני וכל אשר אתה רואה לי הוא'. ו'רואה' הוא מלשון 'לפנים יקראו הנביא רואה' (על פי שמואל א ט, ט), כי לבן שהוא בלעם באומות קם למעלה יתירה, ולו אחיזה גדולה. פא. ראה אלשיך, צור המור (פרשת תולדות) כלי חמדה (להרב שמואל לניאדו זצ"ל, שם דרוש שני), הן טוב (שם אות ג), מגלה עמוקות (שם ד"ה ויתרוצצו), של"ה (שם אות לד) ושפתי כהן (פרשת חיי שרה ד"ה ויצחק בא, בא"י) נפתלי שבע רצון (סוף פרשת וישלח ד"ה ברש"י). ובדרוש שמואל (פרשת תולדות ד"ה ואלה) הביא בשם הרב הגדול ר' העשל ז"ל, דאיתא יצחק צדיק בן צדיק מכוחו נולד יעקב צדיק, ולהיפוך מרבקה בת רשעים. זהו שכתוב ואלה תולדות יצחק האמורים בפרשה, אחד צדיק, ואם יצחק [נולד] מאבימלך, היה גם כן בן רשע. וראה עוד, עץ הדעת טוב (פרשת תולדות ד"ה ועדיין יש להקשות). בפרשת תולדות (אות א) הביא רבנו כן בשם מפרשים. פב. אף

הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְבַטֵּל תַּפְלָתָם, הָיוּ
אוֹמְרִים הָאֱמוּנוֹת, שֶׁתַּפְלָתָם גָּרְמָה
שִׁיבוֹאוֹ הָאֱלוֹפִים וְהַמְּלָכִים לַעֲשׂוֹ
קֶדֶם יַעֲקֹב. וְלִכֵּן עָשָׂה שְׁתֵּהִיָּה עֶקְרָה,
עַד שֶׁהַתַּפֶּלֶל עָלֶיהָ יִצְחָק, וּבָזָה

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבַאֵר

עַד שֶׁהַתַּפֶּלֶל עָלֶיהָ יִצְחָק, וּבָזָה - עַל יְדֵי
תְּפִילַת יִצְחָק שִׁיזְכוּ לְבָנִים, נִתְּבַטְּלָה
תַּפְלָתָם וְנִכְבְּדָה תַּחֲלָתָם¹⁹ - נִאֲבָדָה תְּקוּמַת
הָרַעָה שֶׁל לִבֵּן וְאִמּוֹ²⁰, שֶׁמִּעֲשׂוֹ לֹא בָּאוּ
הָרַבָּבוֹת, רַק הָאֱלוֹפִים בִּלְבַד, וְאֶדְרָבָא,
מִיַּעֲקֹב יֵצְאוּ הָרַבָּבוֹת קֶדֶם הָאֱלֹפִים,
בְּדִכְתִּיב (בַּמִּדְבָּר י, לו) 'וּבִנְחָה יֹאמֵר שׁוֹבָה ה'
רַבָּבוֹת אֲלֵפִי יִשְׂרָאֵל' - שִׁישׁוֹב וִיבְטֵל
הַקִּב"ה אֶת בְּרַכַּת לִבֵּן הָרַעָה וְאִמּוֹ, וְהָיוּ גַם
הָאֱלוֹפִים לְיִשְׂרָאֵל, וְעוֹד, שֶׁבִּישְׂרָאֵל יִקְדָּמוּ
הָרַבָּבוֹת לְהָאֱלֹפִים. וְלִכֵּן אֲצֵל יִשְׂרָאֵל
הַקִּדְּמִים הַפְּסוּק 'רַבָּבוֹת' לְהָאֱלֹפִים²¹.

וְאִם לֹא הָיָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְבַטֵּל
אֶת תַּפְלָתָם שֶׁל לִבֵּן וְאִמּוֹ, הָיוּ אוֹמְרִים
הָאֱמוּנוֹת, שֶׁתַּפְלָתָם 'עֲשֵׂתָה פִּירוֹת', כְּלוּמֹר,
הַבִּיֵּא תוֹלָדוֹת²², וְגָרְמָה שִׁיבוֹאוֹ הָאֱלוֹפִים
וְהַמְּלָכִים לַעֲשׂוֹ, קֶדֶם יַעֲקֹב - וְלִכֵּן הָאֱלוֹפִים
וְהַמְּלָכִים שֶׁל עָשׂוּ קִדְמוֹ, מִשּׁוּם שְׂכוּחוֹ
הַתְּגַבֵּר עַל שֶׁל יַעֲקֹב וְהֵם עִיקַר הַפְּרִי. וְאִם
הָיָה כֵן, גַּם הָרַבָּבוֹת הָיוּ יוֹצֵאִים מַעֲשׂוֹ,
וְכִמוֹ שֶׁבְּרָכוּ לִבֵּן וְאִמּוֹ 'אֶת הַיִּי לְאֵלֵי
רַבְבָּה', שֶׁפִּירוּשׁוֹ, לְאֵלִים וּלְרַבָּבוֹת²³.

עֲקֻרוֹת רַבָּה וְתִפְלַת יִצְחָק עָלֶיהָ בִּיטְלוּ כוּנוֹת תְּפִילַת לִבֵּן
וְלִכֵּן עָשָׂה הַקִּב"ה, שֶׁתִּהְיֶה רַבָּה עֶקְרָה,

צִיּוֹנִים וּמִקְדּוֹת

שֶׁהִיא אַחוּתוֹ. וְעוֹד, דְּמַצִּינוּ דְּלִבֵּן בִּקֵּשׁ לַעֲקוֹר אֶת
הַכֵּל, וְאִיךְ הֵכָא מְבָרְכָה. וּפִירוֹשׁ, דְּרוּב הַבְּנִים הַיּוֹלָכִים
אַחֲרֵי אָחִי הָאֵם, זֶה כִּיּוֹן בְּרַשְׁעוֹ, אַחוּתוֹ אִם תִּהְיֶה
כְּמוֹנוֹ בְּרַשַׁע וּבִנְיָן יִלְכוּ אַחֵר הָרוּב וְיִדְמוּ לָנוּ, אִז
תִּהְיֶה לְאֵלֵי רַבְבָּה, עַכ"ד. וְאִפְשָׁר דְּמִשּׁוּם הַכִּי הִיתָה
עֶקְרָה לְהוֹרוֹת דְּלֹא יֹאמְרוּ בְּרַכְתָּם עֲשֵׂתָה פִּירוֹת וְהִיא
וּזְרַעָה כְּמוֹתָם רַשְׁעִים, וּבְרַכְתָּם עֲשֵׂתָה פִּירוֹת,
כְּמִשְׁז"ל. שֶׁכִּשְׁהִיתָה עֶקְרָה נִודַע שֶׁלֹּא נִתְקַיֵּמָה
בְּרַכְתָּם, וְהִיא צְדָקָה וְגַם זְרַעָה. פ"ז. מְלִיצָה זֹו
עַל פִּי לִשׁוֹן הַפְּסוּק (אִיּוֹב מֵא, א) 'הֵן תַּחֲלָתוֹ נִכְבְּדָה
הָגֵם אֶל מְרָאִיו יִטֵּל'. פ"ח. עַל פִּי מַצּוֹת דּוֹד
שֵׁם. פ"ט. בַּמִּדְרָשׁ (ב"ר ס, יג) [אַחֲרַיִם מֵה שֶׁאִמְרוּ
שֶׁרַבָּה הִיתָה עֶקְרָה בְּשִׁבְלִי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הָאוֹמוֹת
(וְכו') רַבִּי בְּרַכְיָה בִּשְׁם רַבִּי לִוִּי אֹמֵר, 'בְּרַכַּת אוֹבֵד עַלִּי
תְּבֹא' (אִיּוֹב כט, יג), 'בְּרַכַּת אוֹבֵד' זֶה לִבֵּן הָאֶרְמִי,
שֶׁנֶּאֱמַר 'אֶרְמִי אוֹבֵד אֲבִי', 'עַלִּי תְּבֹא' זֹו רַבָּה,
'אַחוּתוֹ אֶת הַיִּי לְאֵלֵי רַבְבָּה' וְעַמְדוֹ מִמֶּנָּה, אֱלוֹפִים
מַעֲשׂוֹ, וּרַבְבָּה מִיַּעֲקֹב, אֱלוֹפִים מַעֲשׂוֹ אֱלוֹף תִּמְן
אֱלוֹף קִנּוֹ (בְּרֵאשִׁית לו, טו), מִיַּעֲקֹב רַבְבָּה, דְּכִתִּיב
'רַבְבָּה כְּצִמְחַ הַשֹּׁדֵה נִתְתִּיךְ', וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אִף אִלּוּ
וְאִלּוּ [אֱלוֹפִים וּרַבָּה] עַמְדוֹ מִיִּשְׂרָאֵל, דְּכִתִּיב
'וּבִנְחָה יֹאמֵר שׁוֹבָה ה' רַבָּבוֹת אֲלֵי יִשְׂרָאֵל', ע"כ.
וּבִסְפָּר מְגִלָּה עֲמוּקוֹת (פֶּרֶשֶׁת תּוֹלָדוֹת ד"ה וְיִתְרָה) וז"ל,

בְּמַחֲשָׁבָה, אִךְ בְּמַעֲשֵׂה הַקִּדְּמִים מֵה שֶׁבְּחוּץ, שֶׁהָיָה כֹל
קְלִיפָה שֶׁהִיא בְּחוּץ הִיא מְהֻסְרָא אַחֲרָה, וְהַמּוֹת
שֶׁמִּבְּפָנִים הִיא מְהֻסְרָא שְׁנִקְרָא 'מַח', וְתִמְדִּי
הַקְלִיפָה שֶׁהִיא הַסְּטָרָה אַחֲרָה מְקִדְּמִים וּמִתְרַבָּה וְשׁוֹמֵר
אֶת הַפְּרִי, כִּיּוֹן שֶׁמִּתְגַּדֵּל וּמִתְבַּשֵּׁל הַפְּרִי, וְזוֹרְקִים אוֹתוֹ
הַחוּצָה, וְיִכִּין רַשַׁע וְצִדִּיק יִלְבֹּשׁ, וְזוֹרְקִים אֶת הַקְלִיפָה
לְחוּץ, וּמְבָרְכִים אֶת הַצִּדִּיק בְּעוֹלָם. וְזֶה לִשׁוֹן הַשֵּׁל"ה
(שַׁעַר הָאוֹתִיּוֹת אֶת הַקוּרְפִּי אוֹת שַׁח), וז"ל, וְהַקְלִיפָה
מִבְּחוּץ חֶלֶק בְּנֵי אָדָם הַיּוֹשְׁבִים בְּשַׁעִיר, וְלִזֶּה אֹמֵר
'וְאֵלֵי הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מִלְכוּ בָּאֵרֶץ אָדָם לִפְנֵי מֶלֶךְ
מֶלֶךְ לְבִנֵּי יִשְׂרָאֵל', כִּי הַקְלִיפָה קוֹדֶמֶת לַפְּרִי. וְרֹאהָ
עוֹד בִּשְׁל"ה (מִסַּכַּת פְּסָחִים מִצָּה עֲשִׂירָה דְּרוּשׁ שְׁנֵי אוֹת
שח) וז"ל, בִּיאוֹר הָעֲנִין הוּא, תְּמִיד הַקְלִיפָה קוֹדֶם
לַפְּרִי, כְּדִי שִׁיְהִי יִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחוּשֶׁךְ, רִצָּה
לִוְמֵר, מִכָּת שֶׁהַחוּשֶׁךְ נִבְדֵּל וְהַלֵּךְ לוֹ, נִשְׁאָר הָאוֹר זָךְ
בְּלִי שְׁמֵרִים. פ"ח. וְנִרְאֶה שֶׁבְּכָל כּוּנוֹת רַבִּינוּ,
שֶׁאֵכֶן עִיקַר הַחֲשָׁשׁ שִׁיאִמְרוּ הָאוֹמוֹת שֶׁהַתְּפִילָה
שֶׁלֹּאם עֲשֵׂתָה שְׂכוּחָם יִגְבֵּר לְהִיּוֹת כִּפְרִי עֲצָמוֹ, וְלֹא
רַק כְּקְלִיפָה שֶׁקֹּדֶמָה לַפְּרִי, וּמִשּׁוּם כֵּן דְּקִדְּמוֹ בַּמִּדְרָשׁ
לִוְמֵר שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ בְּרַכּוֹתֵינוּ עֲשֵׂתָה פִּירוֹת.
פ"ו. וְעִיקַר פִּירוּשׁ רַבִּינוּ, רֹאהָ כִּיּוֹן זֶה בְּפִנֵּי דוֹד
לְהַחֲדִיד"א (עַל הַפְּסוּק 'אַחוּתוֹ אֶת הַיִּי'), וְזֶה לִשׁוֹנוֹ,
שֶׁמִּעֲתִי מִכְּמַהֲרָ"ר הֵלֵל אֲשַׁכְּנוֹי שֶׁדִּקְדַּק מֵה לֹו לְהַזְכִּיר

וְעוֹד יוֹבֵן הַפָּסוּק (בראשית כו, כט)
'מְבָרְכִיךָ בְּרוּךְ', דִּקְשָׁה, שֶׁהִיא
לֹא לומר 'מְבָרְכִיךָ בְּרוּכִים', וּמֵהוּ 'בְּרוּךְ'
בְּלִשׁוֹן יְחִיד אִם 'מְבָרְכִיךָ' הוּא לִשׁוֹן
רְבִים. אֲמָנָם לָפִי מֵה שְׁאֲמַרְנוּ שֶׁהַבְּרָכוֹת

מְבָרְכוֹת אֵת בְּעֲלִיָּהוּ, אִם בֶּן, בְּשֵׁאֶחָד
מְבָרֵךְ אֵת חֲבֵרוֹ, מִתְקַיֵּמָת אוֹתָהּ בְּרָכָה,
וּבְשִׁמְתִּיקֵימָת מִתְכַּפֶּלֶת וּמִתְפַּשְׁטָת
לְבָרָכָה אַחֶרֶת נָמִי, וְנִקְרָא שְׁנֵיהָ הָאִישׁ
נִתְבָּרֵךְ בְּשְׁתֵּי בְּרָכוֹת, וְאִין הָכִי נָמִי,

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְאֵר

הַמִּתְבָּרֵךְ מִחֲבִירוֹ, מִתְבָּרֵךְ בְּרָכָה נֹסֶפֶת מִהַבְּרָכָה עֲצֻמָּה
רַבָּנוּ חֲזוֹר לְדַבְּרֵי הַמְּדַרְשׁ שֶׁהוּבָא
בְּתַחֲלִיל הַדְּרוֹשׁ, וְלִפִּי דַבְּרֵי הַמְּדַרְשׁ עוֹד
יוֹבֵן - יִתְבָּאֵר הַפָּסוּק (בראשית כז, כט)
'מְבָרְכִיךָ' בְּרוּךְ, וְ'מְבָרְכִיךָ' הוּא לִשׁוֹן
רְבִים³², וְאִילוּ 'בְּרוּךְ' הוּא לִשׁוֹן יְחִיד.
דִּקְשָׁה, שֶׁהִיא לֹא לִפְסוּק לֹא מְבָרְכִיךָ
בְּרוּכִים' הַכֹּל בְּלִשׁוֹן רְבִים, וּמֵהוּ שֶׁנִּקְטָה
הַפָּסוּק 'בְּרוּךְ' בְּלִשׁוֹן יְחִיד, אִם 'מְבָרְכִיךָ'
הוּא לִשׁוֹן רְבִים³³.

אֲמָנָם, לָפִי מֵה שְׁאֲמַרְנוּ - שֶׁהַבָּאנוּ דַבְּרֵי
הַמְּדַרְשׁ³⁴, שֶׁהַבְּרָכוֹת עֲצֻמָּן מְבָרְכוֹת אֵת
בְּעֲלִיָּהוּ, אִם בֶּן, בְּשֵׁאֶדָם אֶחָד מְבָרֵךְ אֵת
חֲבֵרוֹ, מִתְקַיֵּמָת בְּחִבּוּרֵי אוֹתָהּ בְּרָכָה,
וּבְשִׁמְתִּיקֵימָת בְּרַכְתּוֹ, הִרִי הִיא מִתְכַּפֶּלֶת
וּמִתְפַּשְׁטָת לְבָרָכָה אַחֶרֶת נָמִי - הִיא נַעֲשִׂית
כְּפוּלָה, דִּהְיִינוּ שֶׁנַּעֲשֶׂה מִמֶּנָּה בְּרָכָה נֹסֶפֶת,
וְנִקְרָא שְׁנֵיהָ הָאִישׁ שֶׁהַתְּבָרֵךְ מִחֲבִירוֹ,
נִתְבָּרֵךְ בְּשְׁתֵּי בְּרָכוֹת, הָאֶחָת מִצַּד הָאָדָם
שֶׁבִירְכוֹ, וְהַשְּׁנִיָּה מִצַּד הַבְּרָכָה שֶׁמְבַרְכָת אֵת
בְּעֲלִיָּהוּ.

וְאִין הָכִי נָמִי - וְאִף שֶׁאֵכָן, שְׁ'מְבָרְכִיךָ'

וְזֶהוּ מֵה שֶׁאֲמַרְנוּ, שֶׁרַצָּה הַקַּב"ה שֶׁלֹּא
יֵאמְרוּ תַּפְלִיתֵנוּ 'עֲשֵׂתָה פִּירוֹת', כְּלוּמֹר, שֶׁלֹּא
רַצָּה שֶׁתַּפְּלִיתֵנוּ שֶׁל לִבֵּן יוֹעִילוּ לְהוֹצִיא
'פִּירוֹת' וְתוֹלָדוֹת מַעֲשׂוֹ, שֶׁהֵם כּוֹחוֹת
הַקְּלִיפָה מִבְּתוֹאֵל, שֶׁאִם הִיא כֵּן, הִיא כּוֹחוֹ
שֶׁל עֲשׂוֹ מִתְגַּבֵּר עַל כּוֹחוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. וְלִכֵּן
הִיתָה רַבָּקָה עֲקָרָה וְנִפְקָדָה רַק מִכַּח תַּפְּלָת
יִצְחָק שֶׁהוּא כַח הַקְּדוּשָׁה, וְעַל יָדֵי זֶה הִתְגַּבֵּר
כַח הַקְּדוּשָׁה שֶׁל יַעֲקֹב, עַל כַּח הַטּוֹמָאָה שֶׁל
עֲשׂוֹ שְׂבָא מִחֲמַת בְּתוֹאֵל, וּמֵה שֶׁמִּלְכּוֹ
מִלְכִּים לַעֲשׂוֹ קוֹדֵם לַיעֲקֹב, הִיא רַק מִשּׁוּם
שֶׁהַקְּלִיפָה קוֹדֶמֶת לַפְּרִי'.

וְזֶה מִיּוֹשֵׁב גַּם כֵּן, שֶׁרַק כֵּאֵן לֹא רַצָּה
הַקַּב"ה שֶׁתַּפְּלִיתֵנוּ שֶׁל לִבֵּן יוֹעִילוּ, שֶׁאִם כֵּן,
הִיא ח"ו מִתְגַּבֵּר כַּח הַטּוֹמָאָה שֶׁל בְּתוֹאֵל
וְעֲשׂוֹ, עַל כַּח הַקְּדוּשָׁה שֶׁל יִצְחָק וַיַּעֲקֹב.
אֲבָל בְּבִרְכוּתֵיהֶם שֶׁל אַרְוֹנָה וְדַרְיֹשׁ לֹא הִיא
מִקּוֹם לַחֲשׂוֹשׁ כֵּן כִּי לֹא הִיא בְּהֵן שִׁיכוֹת
לַעֲנִיִּים כְּלָלִיִּים בַּעַם יִשְׂרָאֵל, וְלִכֵּן לֹא חֲשַׁשׁ
שִׁיתְקִימוּ בְּרִכּוּתֵיהֶם, וְעַל כֵּךְ אֲמַרְנוּ 'אֵל תְּהִי
בְּרַכַּת הַדִּיּוּט קְלָה בְּעֵינֶיךָ'.

צִיּוֹנִים וּמִקּוּדוֹת

לְיִשְׂרָאֵל וְהַתְּחִיל בְּרַבְּכוֹת, ע"כ. וְעִיֵּין עוֹד בְּשִׁפְתֵי כֹהֵן
(שם ד"ה וְחִזְזִיל). אֵךְ עִדְיִין צָרִיךְ בִּיאוֹר, אִיזָה רְבוּתָא
יֵשׁ בַּהֲקֵדֶמֶת הַרְבֵּבוֹת לְאַלְפִים. צ. לִשׁוֹן
הַפָּסוּק, 'יַעֲבֹדֶךָ עַמִּים וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ לְאֻמִּים הֵנּוּ גִבִּיר
לְאֻחֶיךָ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ בְּנֵי אֶפְרַיִם אֲרִיִּיךְ אֲרִיִּיךְ
צ. שְׁבִלִשׁוֹן יְחִיד הִיא צָרִיךְ לומר
'מְבָרְכִיךָ'. צ. גַּם בְּאוֹר הַחַיִּים (שם) הַקְּשָׁה כֵּן,
עִיֵּין שֵׁם. צ. נִרְאֶה שִׁיּוּבוֹ רַבָּנוּ דִּלְהֵלֵן, הִיִּינוּ
לִפִּי עֵינֵךְ דַּבְּרֵי הַמְּדַרְשׁ, וְאִינוּ דוּקָא לִפִּי חִידוּשֵׁי
וּבִיאורֵי הָאֲמֹרִים לַעֲלִיל. וּמֵה שֶׁכָּתַב 'לִפִּי מֵה
שֶׁאֲמַרְנוּ, כּוֹנֵנֹתָ לִפִּי דַבְּרֵי הַמְּדַרְשׁ שֶׁהִזְכַּרְנוּ לִפְנֵי כֵּן.

בִּיקֶשׁ [לִבֵּן] עַל עֲשׂוֹ הַרְשַׁע שֶׁהוּא יִהְיֶה הַעֵינֵךְ, לִכֵּן
אֲמַר 'אֵת הִי לְאַלְפֵי רַבְּכָה', ר"ל עֲשׂוֹ שֶׁמִּמֶּנּוּ
ה'אֲלוֹפִים', הִיִּיו גַּם כֵּן מִמֶּנּוּ ה'רַבְּכָה' שֶׁהִי לְיִשְׂרָאֵל,
כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יִחְזָקָא טז, ז) 'רַבְּכָה כְּצֻמָּה הַשְּׂדֵה
נִתְתִּיךְ', זֶה שֶׁכָּתוּב 'וַיִּירֶשׁ זֶרַע אֶת שַׁעַר אוֹיְבֵיךָ וְכִי',
'וַיִּירֶשׁ זֶרַע' שֶׁהוּא עֲשׂוֹ, 'אֶת שַׁעַר אוֹיְבֵיךָ' שֶׁהוּא
יַעֲקֹב, וְלִכֵּן הוֹצֵרֶךְ יִצְחָק לְהַפּוֹךְ בְּרַכְתּוֹ שֶׁל אוֹבֵד
[לִבֵּן] שֶׁהוּא 'אַרְמֵי אוֹבֵד אֲבִין', וַיַּעֲתֵר כַּעֲתֵר זֶה
שֶׁמִּהֲפָכִין בֵּה, כֵּן הִפֵּךְ הוּא הַבְּרָכָה, זֶהוּ שֶׁכָּתוּב
'שׁוּבָה ה' רַבְּכוֹת אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל', ר"ל שִׁיּוּבוֹ הַקַּב"ה
בְּרַכְתּוֹ שֶׁל רַשָּׁע, שִׁיּוּבוֹ אֲלוֹפִים שֶׁל עֲשׂוֹ גַּם כֵּן

ש'מִבְּרִיךְ' אֵינוֹ אֱלֹא אִישׁ אֶחָד הַמְּבֹרָךְ, וּבִשְׂבִיל זֶה יִהְיֶה בְּרוּךְ, אֱלֹא שְׁגֵם הַבְּרָכָה עֲצָמָה מוֹסֶפֶת לוֹ מַעֲצָמָה בְּרָכָה אַחֶרֶת, כִּי הַבְּרִכּוֹת מְבֹרָכוֹת וְכו', וְלָכֵן אָמַר 'מְבֹרָךְ' בְּלִשׁוֹן רַבִּים. וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה 'אֲרִיךְ אֲרֹר'.

וּמַעֲתָה שְׂרָאֵינוּ שְׁמֵי שְׂרֹדֶף הָאֻמַּת וְשׁוֹנָא הַשְּׁקֵר תִּתֵּיה לֹ

הַבְּרָכָה, קָשָׁה, לָמָּה הֶצְרֵךְ הַכְּתוּב לְהַבְטִיחַ אֶת אַבְרָהָם 'וְאַבְרָכְךָ' (שם יב, ב), פְּשִׁטָּא שִׁתְּהִיה לֹ הַבְּרָכָה. וְאַפְּשָׁר שְׂמִכְחַ קָשִׁיָּא זֶה פְּרִשׁוֹ רַ"ל (ב"ר לט, יא) עַל פֶּסוּק זֶה, לֹא שֶׁם אָדָם פָּרָה מֵאַבְרָהָם עַד שֶׁנִּתְבָּרַךְ, וְכֵן בְּאִיּוֹב (איוב א, י), 'מַעֲשֵׂה יָדָיו בְּרִכְתָּ', כָּל הַנוֹטֵל פְּרוּטָה מֵאִיּוֹב, מִתְבָּרַךְ (פסחים קיב, א).

מֵאֲמָרָם ד"ל
כָּל הַנוֹטֵל
פְּרוּטָה
מֵאִיּוֹב
מִתְבָּרַךְ

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְּאָר

הַמְדַּרְשׁ שֶׁהַבְּרִכּוֹת מְבֹרָכוֹת וְהַקְּלָלוֹת מְקַלְלוֹת וְכו', וְהַמְדַּרְשׁ לַעֲנִין אַבְנֵי צֶדֶק יִהְיֶה לָךְ וְכו', שְׁמֵי שְׂרֹדֶף אֶת הָאֻמַּת וְשׁוֹנָא אֶת הַשְּׁקֵר תִּתֵּיה לֹ מִמִּילָא הַבְּרָכָה, קָשָׁה, לָמָּה הֶצְרֵךְ הַכְּתוּב לְהַבְטִיחַ אֶת אַבְרָהָם 'וְאַבְרָכְךָ' (שם יב, ב)¹², וְהִרִי פְּשִׁטָּא שִׁתְּהִיה לֹ הַבְּרָכָה, שֶׁהִרִי אַבְרָהָם הַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ הַצֶּדֶק וְהַיּוֹשֵׁר.

וְאַפְּשָׁר, שְׂמִכְחַ קָשִׁיָּא זֶה, שֶׁאַבְרָהָם אֲבִינוּ לֹא הוֹצִיחַ לְבִרְכָּה לַעֲצוֹ, פְּרִשׁוֹ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל בַּמְדַּרְשׁ (ב"ר לט, יא)¹³ עַל פֶּסוּק זֶה, לֹא שֶׁם - לֹא הֶעֱרִיךְ שׁוֹם אָדָם שׁוֹוִיָּה שֶׁל פָּרָה אוֹ שֶׁאֵר חֶפֶץ מֵאַבְרָהָם, כְּדֵי לְקַנּוֹתָהּ מִמֶּנּוּ, עַד שֶׁנִּתְבָּרַךְ מִחֲמַת הַתַּחֲבֻרוֹת לַאַבְרָהָם, וְהִינּוּ שְׁפִירוֹשׁ 'וְאַבְרָכְךָ', אֵינוֹ שֶׁאַבְרָהָם עֲצָמוֹ יִתְבָּרַךְ, אֲלֵא שֶׁאֵף כָּל שֶׁאֵר הָאֲנָשִׁים שִׁתְּחַבְּרוּ עִמּוֹ, יִתְבָּרְכוּ בְּגִינוּ. וְכֵן בְּאִיּוֹב כָּתוּב לְשׁוֹן בְּרִכָּה (איוב א, י)¹⁴ 'מַעֲשֵׂה יָדָיו בְּרִכְתָּ', וְדַרְשׁוּ בַּמְדַּרְשׁ (שם), וּבִגְמָרָא (פסחים

אֵינוֹ אֱלֹא אִישׁ אֶחָד הַמְּבֹרָךְ, וּבִשְׂבִיל זֶה הָאָדָם הַמְּבֹרָךְ יִהְיֶה 'בְּרוּךְ', אֱלֹא שְׁגֵם הַבְּרָכָה עֲצָמָה מוֹסֶפֶת לוֹ מַעֲצָמָה בְּרָכָה אַחֶרֶת, כִּי הַבְּרִכּוֹת מְבֹרָכוֹת וְכו', אֶת בַּעֲלִיהֶן, וְלָכֵן אָמַר 'מְבֹרָךְ' בְּלִשׁוֹן רַבִּים, כִּי מִחֲמַת בְּרִכּוֹתָהּ נִדְמָה שֵׁשׁ כֶּאֱנ ב' מְבֹרָכִים, הָאָדָם הָרֹאשׁוֹן שֶׁמְבֹרָךְ, וְהַבְּרִכָּה עֲצָמָה שְׁגוּרְמַת עוֹד בְּרִכָּה.

וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה יֵשׁ לְבָאֵר אֶת הַכְּתוּב (שם) 'אֲרִיךְ אֲרֹר', שֶׁנֶּאֱמַר 'אֲרִיךְ', בְּלִשׁוֹן רַבִּים, וְ'אֲרֹר' בְּלִשׁוֹן יָחִיד, מִחֲמַת טַעַם זֶה, שֶׁכְּשֶׁאָדָם אֶחָד מְקַלֵּל אֶת חֲבִירוֹ, חֲלִים עָלָיו שְׁתֵּי קְלָלוֹת - הָאֶחָת מִצַּד הַמְּקַלֵּל, וְהַשְּׁנִיָּה מִצַּד שֶׁהַקְּלָלוֹת עֲצָמָן מְקַלְלוֹת אֶת בַּעֲלִיהֶן, וְנִדְמָה שֶׁהַמְּקַלֵּל מְקוּלָּל מִב' אֲנָשִׁים. אֲבָל הוֹאִיל וְהַמְּקַלֵּל הוּא רַק אֶחָד, נֶאֱמַר 'אֲרֹר' בְּלִשׁוֹן יָחִיד¹⁵.

הַבְּרִכּוֹת לַאַבְרָהָם וְלֵאיוֹב לֹא הוֹצִיחוּ לַעֲצָמָם, אֲלֵא לְמִתְחַבְּרִים עִמָּהֶם

עֵתָה חוֹזֵר רַבְּנוּ לְתַחֲלִיל הַדְּרוֹשׁ - וּמַעֲתָה, כִּיּוֹן שְׂרָאֵינוּ - כְּפִי שֶׁהוֹכַח מִדְּבָרֵי

צִיּוֹנִים וּמִקּוּדוֹת

עֲלִיהַ בְּרִכָּה]. צֶה. לְשׁוֹן הַפְּסוּק, 'וְאַעֲשֶׂה לְגוֹי גְּדוֹל וְאַבְרָכְךָ וְאַגְדִּלְהָ שְׁמֶךָ וְהָיָה בְּרָכָה'. צו. לְשׁוֹן הַמְדַּרְשׁ, אָמַר רַבִּי יוֹדֵן, וְהִיוּ אוֹתוֹתֶיךָ מִנֵּין 'אַבְרָכְהָ', מֵאֲתִים וְאַרְבַּעִים וְשׁוֹמְנָה, אָמַר רַבִּי לוי, לֹא שֶׁם [הֶעֱרִיךְ כְּדֵי לְקַנּוֹתָהּ] אָדָם פָּרָה מֵאַבְרָהָם עַד שֶׁנִּתְבָּרַךְ, וְלֹא שֶׁמָּה לוֹ [הֶעֱרִיךְ פָּרָה כְּדֵי לְמַכְרָה לוֹ] עַד שֶׁנִּתְבָּרַךְ וְכו', אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אֵף לֵאיוֹב עָשָׂה כֵן שֶׁנֶּאֱמַר 'מַעֲשֵׂה יָדָיו בְּרִכְתָּ', לֹא נָטַל אָדָם פְּרוּטָה מֵאִיּוֹב וְנִצְטָרַךְ לִטְוֵל מִמֶּנּוּ פַּעַם שְׁנִיָּה. צו. לְשׁוֹן הַפְּסוּק, 'הֲלֹא אֶתָּה שָׂכַת בְּעֶדֶד וּבְעֶד בֵּיתוֹ וּבְעֶד כָּל אֲשֶׁר לוֹ מִסְבִּיב מַעֲשֵׂה יָדָיו

צד. מִדְּבָרֵי רַבִּינוּ כֵּאֵן, נִתְחַדַּשׁ בִּיאור מֵאֲמַר הַמְדַּרְשׁ 'הַבְּרִכּוֹת מְבֹרָכוֹת אֶת בַּעֲלִיהֶן', שְׁמֵי שֶׁהוּא 'בַּעַל בְּרִכָּה', שְׂקִיבֵל בְּרִכָּה מֵאִישׁ אַחֵר, הוּא מִתְבָּרַךְ מִמִּילָא עַל יְדֵי בְּרִכָּה זֶה בְּבִרְכָּה אַחֶרֶת. וְזֶהוּ שֶׁלֹא כְּפִירוֹשׁ הָעֵץ יוֹסֵף, ש'בְּרִכּוֹת' הִינּוּ הַתְּנַהֲגוֹת הָאָדָם בְּיוֹשֵׁר, וְהוֹבֵאוּ דְּבָרָיו לַעֲלִיל בְּדָבָרֵי הַמְדַּרְשׁ. לְכַאֲוֶרָה צ"ע בְּחִידוֹשׁ רַבִּינוּ, שֶׁהִרִי רַק בְּבִרְכָּה שְׂבָאָה מִכַּח הַתּוֹרָה' שִׁיךְ כֵךְ, וְכְּפִי שֶׁהִבֵּיא רַבִּינוּ מִדְּבָרֵי הַגְּמָרָא בַּעֲבוּדָה זֶה. וְנִרְאֶה לְבָאֵר, שֶׁבְּכָל מְקוֹם שֶׁהַבְּרִכָּה מִצְוִיָּה, אֲפָשָׁר שִׁתּוּסֵף עָלֶיהָ בְּרִכָּה נוֹסֶפֶת, שֶׁעִיקָר חֲלוֹת הַבְּרִכָּה גּוֹרְמַת לְהַרְבוֹת וְלַהוֹסִיף

שְׁכֵתוֹב (תהלים קכו, ג) 'הִנֵּה נִחַלְתָּ ה' בָּנִים',
וְהִדְר (שם קכח, ד) 'הִנֵּה כִי כֵן יִבְרַךְ גִּבְר' וְכו'.
וְהִכִּי נִמְי דְּרָשׁוּ בְּפֶרֶק קִמְא דְּתַמּוּרָה (טו, א)
'הִכָּה לִי בְרָכָה' (שופטים א, טו), 'אִם בָּרַךְ
תִּבְרַכְנִי' (דברי הימים א ד, י), בְּפִרְיָה וּרְבִיָּה.

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאֵר

את הברכה בענין אחר, אלא שהברכה היתה
לענין הבנים, משום שְׁהַמּוֹכֵן הָרָאשׁוֹן וּפְשָׁט
הַבְּרָכָה רָצָה לֹאמַר, בָּנִים - בפשיטות
פירוש הברכה האמור בכל פסוק היינו
שיתברך האדם בבנים, שמשמעותו 'פריה
ורביה' והיינו שיתרבה זרעו, כְּמוֹ שְׁכֵתוֹב
(תהלים קכו, ג) 'הִנֵּה נִחַלְתָּ ה' בָּנִים שְׁכָר פְּרִי
הַבְּטָן' - הטוב שיתן האל לידידו בעולם
הזה הם הבנים, והם נחלתו^ק, וְהִדְר - ולאחר
מכן כתוב עוד (שם קכח, ג-ד) 'בְּנִיךָ כְּשִׁתְּלִי
זִיתִים סָבִיב לְשִׁלְחָנְךָ, הִנֵּה כִי כֵן יִבְרַךְ גִּבְר
יָרָא ה'' וְכו'^ק, הרי שעיקר הברכה הם
הבנים. וְהִכִּי נִמְי דְּרָשׁוּ בגמרא בְּפֶרֶק קִמְא
דְּתַמּוּרָה (טו, א)^ק, את הפסוקים 'הִכָּה לִי
בְרָכָה' (שופטים א, טו)^ק 'אִם בָּרַךְ תִּבְרַכְנִי'
(דברי הימים א ד, י)^ק, בְּפִרְיָה וּרְבִיָּה^ק.

אֵלָּא שְׁעֲדִין צָרִיךְ טַעַם, לָמָּה בְּפֶסוּק
(שמואל ב ו, יא) 'וַיִּבְרַךְ ה' אֶת עֶבֶד
אָדָם' הִגַּתִּי, פִּרְשׁוּ (ברכות סג, ב) בְּעֲנִין אַחֵר,
שְׁבָרְכוּ בָּנִים. וַיֵּשׁ לֹאמַר, שְׁהַמּוֹכֵן הָרָאשׁוֹן
וּפְשָׁט הַבְּרָכָה, רָצָה לֹאמַר, בָּנִים, כְּמוֹ

ק"ב, א)^צ, שְׁכָל הַנוּטָל פְּרוּטָה מְאִיֹּב, בֵּין
בדרך משא ומתן ובין בדרך צדקה^{צט},
מִתְבָּרָךְ. והטעם שדרשו כן בשניהם הוא,
לפי שלעצמם לא היו צריכים ברכה, כיון
שרדפו אחר האמת ושנאו את השקר וממילא
היה הברכה שרויה במעשיהם, ובעל כרחך
לומר שהם התברכו בכך שגם כל מי
שיתחבר עמם, יתברך גם הוא^פ.

מדוע לא פירשו הברכה שקיבל עובד אדום לענין המתחבר אליו
אֵלָּא שְׁעֲדִין צָרִיךְ טַעַם, לָמָּה בְּפֶסוּק
(שמואל ב ו, יא)^ק 'וַיִּבְרַךְ ה' אֶת עֶבֶד אָדָם'
הִגַּתִּי, פִּרְשׁוּ בגמרא (ברכות סג, ב)^ק בְּעֲנִין
אַחֵר, שְׁבָרְכוּ הַקִּבָּה בָּנִים, ולמה לא
פירשו שנתברך בשאר דברים.

עיקר הברכה והקללה שבכל פסוק היא בפריה ורביה
וַיֵּשׁ לֹאמַר, שלכך לגבי עובד לא פירשו

צִיּוֹנִים וּמִקּוּדוֹת

פתח רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי בכבוד
אכסניא ודרש 'ויברך ה' את עבד אדם (הגתי) בעבור
ארון האלוקים', והלא דברים קל וחומר, ומה ארון
שלא אכל ושתה, אלא כבוד ורִבְּץ לַפְּנִי, כך, המארח
תלמיד חכם בתוך ביתו, ומאכילו ומשקהו, ומהנהו
מנכסיו על אחת כמה וכמה. מאי היא ברכה שברכו,
אמר רב יהודה בר זבידא, זו חמות ושמונה כלותיה,
שילדו ששה ששה בכרס אחד וכו'. קג. על פי
רד"ק שם. קד. כך נראה לכאורה לפרש דברי
רבינו, שהביא שתי ראיות מפסוקים בתהלים שעיקר
הברכה הם הבנים, אחת ממה שכתוב 'הנה נחלת ה'
בנים', והיינו שעיקר נחלתו יתברך שהוא מנחיל
לעושי רצונו הם הבנים. והראיה השנית, ממה
שבסמוך לפסוק 'בניך כשחלתי זיתים' נאמר 'הנה כי
כן יבורך גבר ירא ה'''. קה. לשון הגמרא, רבי
יהודה הנשיא אומר, 'אם ברך תברכני' בפריה ורביה,
'והרבות את גבולי' בבנים ובבנות, 'והיתה ידך עמדי'
במשא ובמתן. 'ועשית מרעתי' שלא יהא בי מיחוש
ראש ומיחוש אזנים ומיחוש עינים, 'לכלתי עצמי'

בְּרָכָה וּמִקְנֵהוּ פֶּרֶץ בְּאֶרֶץ'. צח. לשון הגמרא,
והשתא דאמר רב שמואל בר יצחק, מאי דכתיב
'מעשה ידי ברכת', כל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך,
אפילו למיזבן מיניה ולזבוני ליה, שפיר דמי.
צט. במדרש הנ"ל מבואר, שמדובר במי שהוזהק
לקבל פרוטה מאיוב בדרך צדקה, והיה מתברך שלא
הוזהק ליטול ממנו שוב ממון בדרך צדקה. אמנם
בגמרא פסחים הנ"ל מבואר, שהכוונה שנטל ממנו
פרוטה בדרך משא ומתן. ק. יש לציין
שבמדרש שהובא לעיל, הובא ענין ברכת איוב
בסמוך לענין ברכת אברהם. ודבר זה מבואר היטב
לשיטת רבינו שענין שניהם שוה, שבשניהם למדו
זאת מייחור הברכה עבור עצמם, שהרי בודאי שהם
עצמם מבורכים. קא. לשון הפסוק, וַיֵּשֶׁב אֲרֹן
ה' בֵּית עֶבֶד אָדָם הִגַּתִּי שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וַיִּבְרַךְ ה' אֶת
עֶבֶד אָדָם וְאֶת כָּל בֵּיתוֹ בְּנֵיאוֹ שֵׁם מְסוּפֵר, שכאשר
העלה דוד המלך את ארון האלוקים מפלשתים, הניחו
בבית עובד אדום הגתי. [ורבינו כתב 'בית עובד אדום
הגתי', כפי שהובא בגמרא]. קב. לשון הגמרא,

הוא מעוט פריה ורביה, שהנחש אינו מוליד כי אם לשבע שנים (בכורות ח, א).
והטעם מבאר, שהאיל שהברכה היא מחמת שהקדוש ברוך הוא אוהב אותו, וחפצו וחשקו להטיב לוולתו, אם כן, הוא רוצה שירבו כמותו. ולהפך, למי ששונא, מקללו שלא יתרבה, כמו הנחש.

וכן מצינו שהברכה הראשונה הבאה בתורה היתה בפריה ורביה, ברכתיב (בראשית א, כב) 'ויברך אתם אלהים ויאמר להם פרו ורבו וכו', והכי נמי בנח אחר המבול (שם ט, א) 'ויברך' וכו', והקללה הראשונה הבאה בתורה, היא קללת נחש דכתיב ביה (שם ג, יד) 'ארור אתה מכל הבהמה' וכו', שענינה

זרע שמשון המבאר

הרי"ן, כמבואר בגמרא (בכורות ח, א) ק"א.

הקב"ה מברך את אוהבו שירבו ממנו כמותו

והטעם שעיקר הברכה היא בפריה ורביה הוא מבאר, שהאיל שהברכה היא מחמת שהקדוש ברוך הוא אוהב אותו, וחפצו וחשקו להטיב לוולתו - לאדם שאוהבו ומתברך על ידו, אם כן, בודאי הוא רוצה שירבו כמותו - שיתרבו ממנו בני אדם שיהיה אוהבם כמותו ק"ב. ולהפך, למי שהקב"ה שונא, הרי הוא מקללו שלא יתרבה - שאין הקב"ה רוצה שיתרבו בני אדם שהוא שונאם, כמו הנחש שנתקלל שלא יתרבה זרעו.

וכן מצינו שהברכה הראשונה הבאה בתורה היתה בפריה ורביה, ברכתיב (בראשית א, כב) ק"א 'ויברך אתם אלהים ויאמר להם אלקים פרו ורבו וכו', והכי נמי - ועוד כתוב בנח אחר המבול (שם ט, א) 'ויברך וכו' את נח ואת בניו ויאמר להם פרו ורבו ומלאו את הארץ'.

והקללה הראשונה הבאה בתורה, היא קללת נחש שקללו הקב"ה על החטא של עץ הדעת, דכתיב ביה (שם ג, יד) ק"א 'ארור אתה מכל הבהמה' וכו' ומכל חית השדה, שענינה הוא מעוט פריה ורביה, שהנחש אינו מוליד כי אם אחד לשבע שנים - אחרי שבע שנות

ציונים ומקורות

עשית זאת ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה על גחנך תלך ונעפר תאכל כל ימי חייך. ק"א. לשון הגמרא, נחש לשבע שנים ימי עיבורו הם שבע שנים וכו'. מנא הני מילי, אמר רב יהודה אמר רב וכו', שנאמר 'ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה', אם מבהמה נתקללה, מחיה לא כל שכן, אלא לומר לך, כשם שנתקללה הבהמה מחיה אחד לשבעה, ומאי ניהו חמור מחתול, כך נתקלל הוא מבהמה אחת לשבע, דהוה ליה שב שני [פירוש, הנחש ארור מכל הבהמה, כמה שהבהמה ארוכה יותר מן החיה, כשם שהבהמה נתקללה מן החיה על אחת שבע, שימי עיבורו של חמור [בהמה] הם שנה, וזה עולה לשבע פעמים ימי עיבורו של חתול [חיה] שהם ג' יום, שהרי בשנה יש ז' פעמים ג', כך נתקלל הנחש מן הבהמה, כגון מבהמה גסה טמאה, אחד לשבע, שימי עיבורה של בהמה טמאה גסה היא י"ב חדש, וימי עיבורו של נחש הם שבע שנים. ק"ב. השוה לדברי רבינו, מה שכתב בנפש החיים

שלא ישגבני יצר הרע מלשנות, אם אתה עושה כן, מוטב. ואם לאו, הריני הולך בנסיסי לשאול, ויבא לו אלקים את אשר שאל. ק"א. לשון הפסוק, ויאמר לו הבה לי ברכה כי ארץ נהגב נתתני ונתתה לי גלת מים ויתן לה כלב את גלת עזית ואת גלת תחתית. ראה עין יעקב (תמורה שם) שהביא פסוק זה, אמנם צ"ע, שלא נתפרש הפסוק לענין פריה ורביה. ק"א. לשון הפסוק, ויברך יעקב לאלקי ישראל לאמר אם ברוך חברכני והרבות את גבולי והיתה ידך עמי ועשית מרעה לבלתי עצבי ויבא אלקים את אשר שאל. ק"א. וראה עוד במשנה (מעשר שני פ"ה מ"ג) דרשו את הפסוק (דברים כו, טו) 'השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל', בבנים ובבנות. ובמדרש (במדבר י"א, ה) דרשו את הפסוק (במדבר כד, כד) 'וברכך בבנים'. ק"א. לשון הפסוק, ויברך אתם אלקים ויאמר להם אלקים פרו ורבו ומלאו את המים ביםים והעוף ירב בארץ. ק"א. לשון הפסוק, ויאמר ה' אלקים אל הנחש כי

אָבֶל בְּאַבְרָהָם וְאִיזָב אִי אֶפְשָׁר גְּדוֹל' דִּהְיִנוּ בָּנִים, וּבְאִיזָב 'מַעֲשֵׂה לְפָרֶשׁ כֶּה, שְׁהָרִי בְּאַבְרָהָם יָדְיוּ בְּרִכְתָּהּ, דְּמִשְׁמַע דְּוָקָא מַעֲשֵׂה בְּתִיב קָדָם (בראשית יב, ב) 'וְאֶעֱשֶׂה לְגוֹי

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאָר

אברהם כבר התברך בפריה ורביה
וצריך לפרש הברכה על המתחבר עמו

אחר כך כתוב 'וְאַבְרָכָךְ', ובודאי שברכה זו אינה על פריה ורביה. וּבְאִיזָב כתוב (איזב א, י) ^{קטו} 'מַעֲשֵׂה יָדְיוּ בְּרִכְתָּהּ, דְּמִשְׁמַע דְּוָקָא מַעֲשֵׂה יָדְיוּ הַתְּבָרְכוּ וְלֹא בְּנִיזָב ^{קטו}. ועל כן פירשו חז"ל, שהכוונה שאברהם ואיזב התברכו בכך שגם כל מי שהתחבר עמם, התברך.

אָבֶל בְּאַבְרָהָם וְאִיזָב אִי אֶפְשָׁר לְפָרֶשׁ כֶּה, שֶׁהַבְּרָכָה הִיא עַל פְּרִיָּה וְרִבִּיָּה ^{ק"ג}, שְׁהָרִי בְּאַבְרָהָם כִּבְר בְּתִיב קָדָם (בראשית יב, ב) ^{ק"ד} 'וְאֶעֱשֶׂה לְגוֹי גְּדוֹל', דִּהְיִנוּ בְּרִכְתָּ הַבָּנִים, וְרַק

צִיּוֹנִים וּמִקּוּדוֹת

דבר זה לא היה שייך אצל אברהם. קיד. לשון הפסוק, 'וְאֶעֱשֶׂה לְגוֹי גְּדוֹל וְאַבְרָכָךְ וְאֶגְדָּלָה שְׁמִי קטו. לשון הפסוק, 'הֲלֹא אֵת אֶתָּה שָׂכַת בְּעָדָי וּבְעָד בֵּיתִי וּבְעָד כָּל אֲשֶׁר לִי מִסָּבִיב מַעֲשֵׂה יָדְיוּ בְּרִכְתָּ וּמִקְנֵהוּ פָּרִץ בְּאַרְצָי. קטו. בלשון הכתוב כאן, משמע בפירוש שהכוונה כפשוטו, ענייני מלאכתו, ולא לבניו, ולכן בודאי דאין לפרש הכתוב כפי שדרשו חז"ל (שבת לב, ב) שמעשה ידיו של אדם, היינו בניו ובנותיו.

(ש"ב פ"ב), ש'ברוך' הוא לשון תוספת וריבוי. קיג. ואף שלעיל בסמוך ביאר רבינו שאברהם ואיזב אין צורך לברכם, שהם כבר מבורכים מעצמם. דבריו לעיל הם לענין ברכה כללית שיהא האדם מבורך, מה שאין כן עתה שביאר שהכוונה על ברכה מיוחדת בדבר מיוחד, בודאי ששייך כך גם אצל אברהם ואיזב, כי אף שהם מבורכים אפשר להוסיף להם הרבה באותו דבר, וכיון שסתם ברכה היינו בדבר מיוחד בענין הבנים, שוב הוצרך רבנו לבאר מדוע

ספר 'זרע שמשון' המנוקד

בהוצאה
מפוארת מאירת
עינים ועוד
הרבה מעלות

להשיג בכל חנויות הספרים
347-496-5657 02-80-80-500

בספר המנוקד הלאחד הוא תענוז